

سوال

شاعري

سلطانہ وقاصي

سوال

(شاعري)

سلطانہ وقاصی

ڪتاب جا سڀ حق ۽ واسطا شاعره وٽ محفوظ آهن.

ڪتاب:	سوال (شاعري)
شاعره:	سلطانہ وقاصي
ڇاپو پهريون:	آڪٽوبر 2016ع
تعداد:	500 ڪاپيون
ڪمپوزر:	سيد اسرار شاه
ٽائٽل:	عبدالحسن ميراڻي
پويون صفحو:	فتح هاليپوٽو
ڇپائيندڙ:	ڪونج اڪيڊمي، ڪراچي
قيمت:	500 روپيا

ISBN # 978-969-9543-59-3

Book:	SAWAL (POERTY)
Poet:	Sultana Vakassi
Edition First:	October 2016
Quantity:	500 copies
Composer:	Syed Israr Shah
Title:	Abdul Hassan Mirani
Title Back:	Fatah Halipoto
Price:	Rs. 500
Published by:	Kunj Academy, Karachi

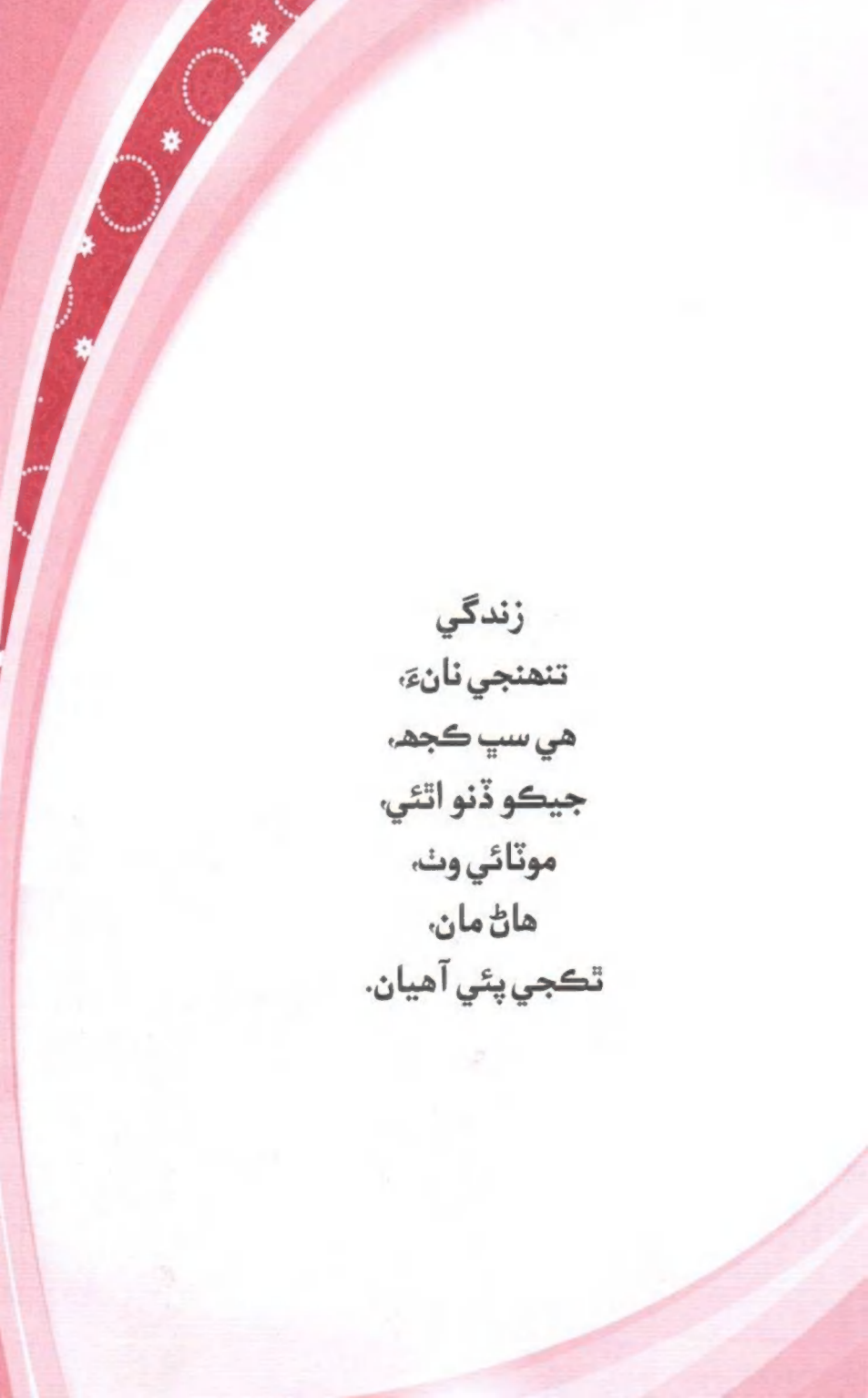
ڪتاب ملڻ جو هنڌ

پيڪاڪ بڪ هائوس

404 رفيق سينٽر، ويجهو زينب مارڪيٽ،

عبدالله هارون روڊ، صدر ڪراچي.

فون نمبر: 021 35682020, 021 35680607

زندگي
تنهنجي نانء،
هي سڀ ڪجه،
جيڪو ڏنوا ٿئي،
موتائي وٺ،
هاڻ مان،
ٽڪجي پئي آهيان.

احساسن ۽ اميدن جو سوال

شاعري ڪيئن ڪئي ويندي آهي؟ ڇو ڪبي آهي؟ اهڙا خيال ۽ جذبا، جيڪي عام طور شايد ڪو ڪنهن سان نه سٺي، سي شعرن جي ذريعي جذبن کي لفظن جا سُٺا لباس پهرائي ايتري سولائي سان ڪيئن بيان ڪري سگهبا آهن؟ اهي ۽ اهڙا ڪيترائي سوال ڪئين دفعا منهنجي دماغ ۾ آيا هوندا، پر جواب ڄاڻڻ باوجود، جڏهن ته اڻڄاڻ ٿي ويندي آهيان. سٺي شاعري پڙهڻ ۽ ڄاڻڻ سڃاتل شاعرن کي سامهون ٻڌڻ جا به موقعا مليا آهن، انهن جي ذات تي بس رشڪ ئي ڪري سگهندي آهيان.

مان پاڻ ته شاعري ڪانه ڪئي. ۽ نه ئي وري ڪڏهن سٺ سرجڻ جي ڪا ڪوشش ٿي ڪيم. سچ ئي ته چوندا آهن ته، شاعري اڌ پيغمبري هوندي آهي. پيغمبريءَ ۾ الهام نازل ٿيندا آهن ته ڪجهه اهڙيون ڪيفيتون شاعر مٿان به گذرنديون آهن، جيڪي اهڙن جذبن کي لفظن جو روپ ڏينديون آهن جيڪي عام زندگيءَ ۾ گفتگو جو حصو نه بڻجي سگهندا آهن. مان ان عمل کي نه صرف ڏٺي ۽ ڄاڻڻ ڏٺل ذات تصور ڪندي آهيان، بلڪه ان تخليقي ذهن ۽ ان جي قلم کي ڏاڍو ساراهيندي آهيان، جيڪو پنهنجي دلي ڪيفيتن ۽ روزمره جي مشاهدن کي شعرن جي گهاٽيتي ۾ گهڙي عام آڏو پيش ڪرڻ جي سگهه رکندو آهي.

شاعريءَ جي ٻي خوبي اها هوندي آهي ته هڪ دفعو جڏهن پڌري ٿي سامهون آئي ته اها جڏهن تخليقڪار جي ملڪيت ته رهي ئي ڪانه، بلڪه هر اُن ماڻهوءَ جي جذبن جي ترجمان ٿي ويندي آهي،

سوال

جيڪو اُن کي پڙهي ۽ ان کي پنهنجن
جذب ۽ سوچ سان هم آهنگ تصور ڪري
۽ ائين ڀانئين ته هيءَ تصور هوبهو سندس سوچ
سان ئي ميل کائي ٿو. مون جڏهين سلطانہ وقاصيءَ
جي سوچن ۽ مشاهدن تي مشتمل ”سوال“ کي پڙهيو ته
ڪيترن ئي هنڌن تي ساڳيوئي ردعمل هيم ۽ سندس
سوچ ۽ مشاهدو، مونکي پنهنجي خيال سان ٺهڪندڙ
محسوس ٿيو. بلڪ جي مان ائين چوان ته غلط نه ٿيندو ته
سلطانہ جي شاعري توهان کي پنهنجن جذب جي ترجماني
ڪندي ڏسڻ ۾ ايندي.

شاعري، هڪ ته شعر چوڻ واري جي انهن جذب کي به زبان
ڏئي ڇڏيندي آهي، جيڪا عام طرح ماڻهو بيان ڪرڻ ۾ هٻڪندو
آهي، پر شعر جي ذريعي، جڻ ته سوچ جو اهڙو وهڪرو ٿي وهندو
آهي، جنهن مان هر پڙهندڙ جي پنهنجي اُچ اُجهائي آهي.
مان پاڻ به،

سوچ جو هڪ سمنڊ،
پاڻ سان گڏ ڪنيو پئي هلان،
هڪ اهڙي سفر ڏانهن،
جنهن جي مونکي ڪل ناهي.
مان چاهيان ٿي،
پاڻ کي هن سوچ جي سمنڊ مان ڪڍان،
جيڪو ڪل ناهي کاڌي پيو وڃي.
مان چاهيان ٿي،
پنهنجي منزل پاڻ ٺاهيان.
مونکي سوچن جي لهرن سان،
جنگ جوڻ ڪين ٿي اچي.

مان لڙهندي رهنديس، لڙهندي

رهنديس،

چو ته مان بي همت آهيان،

مان بي سروسامان آهيان.

(سمند ۽ سوچون)

بي همت ۽ بي سروسامان هئڻ واري كيفيت،

اسان مان نه ڄاڻ ڪيترن مٿان، ڪيترا دفعا گذري هوندي

پر اسان ان كيفيت کي پني تي اُڪاري نه سگهيا هوندا سين.

البتہ هي سئون پڙهندي گهڻائي پڙهڻ وارا انهن جذبن سان ضرور

پنهنجي سوچ ۾ هڪجهڙائي ڏسندا هوندا.

ساڳي ئي سلطان، جيڪا بي همتي ۽ بي وسيلي هئڻ جو

ذڪر ٿي ڪري، سا جڏهين پنهنجي چؤطرف اونده اندوڪار ٿي

ڏسي ته وري سندس حوصلو اڪيلي هئڻ جي خوف تي حاوي پئجي

ٿو وڃي. اتي هن جو فيصلو بدلجي ٿو وڃي:

چؤطرف ڦهليل آهي،

اونده اندوڪار.

مان اڪيلي،

نه ڪو ساٿي نه سچڻ.

روشنِي ته پري آ،

اڳتي وڃان، پويان وران؟

فيصلو ڪيم پوئتي ورڻ جو

چو ته مان اڪيلي،

پنڌا جگر جيڏو.

پوئتي وريس

پر وري ڪانه سگهيس

جسم ڇڻ پنڊ پھڻ،

لڳم ڇڻ ته
جسم غدار ٿي پيئو آ،
سات ڇڏي پيئو آ،
مونڪي ڪل اچي ويئي،
تون به بي همت ٿي ويئي
يا وري مونڪي همت توڏيارين...؟

اچ پاڻ پيئي،
همت ڪري اڳيان وڌون.
مان بي همت نه آهيان،
ها پر اڪيلي آهيان،
هاڻ تون ۽ منهنجو ارواح
پاڻ ۾ ساٿ ڏيئي،
هن اونڌو ڪار ڪي لتاڙي!
اُن روشنيءَ جي رستي ڏانهن
پاڻ پئي گڏجي
هلندا رهنداسين، هلندا رهنداسين.

(جسم ۽ ارواح)

سوچن جا اهي تضاد ئي انسان جي فطرت جا عڪاس هوندا آهن. اسان جي مٿان پل پل ۾ الائي ڪيترا عذاب گذرندا آهن ۽ وري گهڙي پل ۾ ڪنهن به سبب سان اهي لنگهي به ويندا آهن. انسان اهڙين ئي متضاد ڪيفيتن مان روز گذرندو رهي ٿو. هڪ گهڙيءَ ۾ اداس پئي گهڙيءَ ۾ سرهو- ڪڏهين زور آور اهڙو جو طوفانن سان مهاڏو ٿو اٽڪائي ته وري ڪنهن گهڙيءَ اهڙو بي همت ٿيو وڃي جو ڪنڌ مٿي کڻي ڏسڻ جي به منجهس طاقت نه پيندي آهي- اهڙيون ئي ڪيتريون ڪيفيتون، توهان کي سلطانه وقاصيءَ جي شاعريءَ جي هن مجموعي ۾ نظر اينديون.

سوال

عورت هئڻ جي ناتي، هن جي شاعريءَ ۾
توهان کي ڪيترين ئي اهڙين سوچن جي
اُپتار ملندي، جنهن مان اسان جي هن مدي خارج
سماج ۽ ان جي رستن رستن جي ڏاڳهه تي ان ۾
جيئڻ واري عورت روز چڙهي ٿي. هن جي زندگي ٻين
جي هٿ وس آهي. هن جو سوچيندڙ ذهن ڀلي ته
سوچيندو به هجي، پر حالتن جي پنجوڙ ۾ هوڻ ايتري ته ڦاٿل
ٿي رهي جو هن پدر شاهي سماج ۾ هوڻ غلامانه زندگي گذارڻ
تي مجبور ڪئي ٿي وڃي. اهڙي ئي عورت جي زندگيءَ جي
ڪٿا، سلطانه به ڪئي آهي:

اُن عورت جي نالي،

جنهن جي سماج جي سوچ ڏاڍي محدود آ،

هُن گهر جي چوڊيواريءَ،

کانسواءِ،

نه ڏٺو آ

ڪجهه ٻيو هن جڳ ۾،

ڪجهه به نه سوچيندي آها،

ٿوري ٿوري ڳالهه تي ڪُٽبي آ،

پئسن سان ڳنڀيل هوندي آ،

يا وري بدي ۾ ڏنل ورتيل

هوندي آ،

رات جو جڏهن مڙس سان سمهندي آ،

ته کيس اهو ياد به نه هوندو آ،

ته انهن پيار ڪندڙ هٿن

کيس سڄو ڏينهن ڪٿيو آ،

پيار ڀريا لفظ ٻوليندڙ زبان،

سڄو ڏينهن گارين سان وڍيو آ،
ڏاڍو سُڪ محسوس ڪندي آ،
مڙس جي هنج ۾.
اُن عظيم عورت کي منهنجو سلام،
جيڪا ڪجهه به نه ٿي سوچي!!
(عورت)

سلطانہ وقاصي هڪ وڏي عرصي کان، ادبي ڪيتر
جي مختلف صنفن وسيلي پنهنجي سوچ جو اظهار ڪندي
رهي آهي. هوءَ اخباري ڪالمن ذريعي ادبي ۽ سماجي مسئلن تي
به مسلسل لکندي رهي آهي ۽ ادبي محفلن ۾ به پنهنجي راءِ نهايت
صاف گوئيءَ سان ڏيندي رهي آهي، ڪجهه عرصي کان سندس
قلمي پورهيءَ کي هن سهيڙ شروع ڪيو آهي. سندس هڪ ڪتاب
”گالهيون پيٽ ورن ۾“ منظر عام تي اچي چڪو آهي ۽ هي ڪتاب
جيڪو آزاد نظمن تي مشتمل آهي، سو پڙهندڙن جي آڏو آهي.

سلطانہ جي شاعريءَ ۾ جتي انساني سوچ جا داخلي ۽
خارجي پهلو نظر ٿا اچن، اُتي هوءَ سماج ۾ ٿيندڙ ناانصافين تي به فوراً
پنهنجي رد عمل جو اظهار ڪري ٿي. جتي هوءَ سنڌ جي مٽيءَ تان
سرگھورڻ لاءِ تيار آهي اُتي سنڌ واسين جي بي عملي، بي حسي ۽
حال کان بي خبريءَ تي به نالان آهي. سندس دل سنڌ جي دردن سان
پري پئي آهي. بس رڳو چوڻ جي دير آهي، اڪيون نير وهائڻ لاءِ آتيون
آهن. سندس ڪتاب ۾ جابجا پنهنجي ڌرتيءَ جي حوالي سان
ڪيترائي نظم سرچيل آهن، جيڪي آشا ۽ نراشا سان واڳيل آهن.
پر سندس هڪ طويل نظم ”سنڌ جو ڪيڏارو“ هن جي دل ۾ ڏڪندڙ درد
جو اهڙو اظهار آهي، جيڪو اسان مان اڪثريت جي احساسن جي
ترجماني ڪري ٿو. انهيءَ مان ڪنيل ڪجهه ٽڪرن مان ئي
توهان اندازو لڳائي سگهو ٿا ته هن جي سوچ جو رخ

ڇا توبڌائي:

اسان سڀ هڪ ٻئي کان پري پري
 نه سوچون ٿا، نه سمجهون ٿا، نه ڏسون ٿا....
 اڄ، ڪالهه ۽ سڀاڻي جي زمانن ۾....
 اسان اها عجيب مخلوق آهيون
 جيڪي ماضيءَ تي فخر ڪندا آهن...
 حال ۾ ننڍون ڪندا آهن...
 مستقبل جا منصوبا ٺاهيندا آهن...
 اسان اهي بي لڄا آهيون،
 جيڪي پنهنجين نياڻين ۽ پٽن کي
 ڪارو ڪاري ڪري ماريوندا آهيون،
 ۽ هيءَ هيڏي وڏي سنڌ امڙ....!!
 تنهنجي منهنجي سنڌ امڙ....
 پاڻ ئي پنهنجن هٿن سان ويڃائي چڪا آهيون.

ماضيءَ ۾ جيئن واري، سنڌين جي عادت کان سلطانن وڌائي
 پريشان آهي. ماضيءَ ۾ ان خطي ۾ جيڪا به قوم هئي سا ته پنهنجو
 وارو وڃائي وئي.. موهن جي دڙي واري، جنهن کي اسان پنهنجي سنڌ
 امڙ جي عظمت جو نشان ڪري ڳڻائون ٿا ته اڳتي آهيون. پر حقيقت
 اها آهي ته اڄوڪي سنڌي قوم جي بدعقلي، بي حسي ۽ بدحاليءَ جو
 اهو حال آهي جو ان کان هڪ ڦٽل دڙو به سنڀاليو نه ٿو وڃي، جيئن
 انسان ته اڄ به مٿلن مٿل ٿي آهن. سياست ۽ جمهوريت جي نالي ۾
 سنڌ سان جيڪا ويساهه گهاتي ٿيندي رهي آهي ۽ ”پنهنجن“ جي
 هٿان سنڌ جي جيڪا تباهي ٿي آهي تنهن جي هن کان بهتر
 ترجماني نه ٿي ٿي سگهي:

اُن ويل کي چريا ڪريا، اوهان کي وينا ڏسن،
 هت وڌائي پڪن ۾ ٿا سنڌ کي جهلين.....!

سوال

پر سنڌ ويچاري شرم وچان پاڻي، پاڻي

تي پيئي.....!

يا وري سندس هي اظهار:

اڃ تون، مان، هوسپ ...

هوائن جي آڌار اُڏامڻ وارا...

بي ضمير، بي لڄا، بي شرم...

ان لائق به نه آهيون،

جو هڪ ٻئي کي نظر کڻي ڏسي سگهون...

گهڻو ڪجهه ٿي چڪو آهي، گهڻو ڪجهه ٿيڻو آهي.

سنڌ جي معاملي ۾ هن حساس شاعره جڏهين سنڌ جو

ڪيڏارو لکيو هوندو ته سندس اندر ته ويدجي ويو هوندو. پر ان

سلسلي ۾ هوءَ حقيقت پسنديءَ جو ڏيک پئي ڏئي. هوءَ ماضيءَ ۾ نه ٿي

جيئي. هوءَ اڃ جي ڏکوئيندڙ حقيقتن کي آڏو رکي، سنڌ جا سُور

ورجائي، پنهنجن جي عياري ۽ مفاد پرستيءَ جو ئي ماتم پئي ڪري.

حالتن جو ادراڪ ڪندي، مستقبل ۾ سنڌ کي جڏهين ڳولهي ٿي ته

کيس سنڌ نظر نه ٿي اچي. سندس ان سوچ سان ڪي پڙهندڙ اختلاف

به رکي سگهن ٿا. جيڪڏهين هن کي تصوير جو ڪو اونڌاهو پهلو

ڏسڻ ۾ آيو آهي ته اُن جا اسباب هن کي موجوده حالتن کي ڏسڻ سان

ٿي سمجهه ۾ اچي ويا آهن. تڏهين ئي ته هوءَ انتهائي ڏُڪاري ۽ مايوس

نظر ٿي اچي. ايتري مايوس جو آلائي ڪهڙي قلم سان هي ستون به

لکي چڪي آهي ته:

صديون گذرڻ کانپوءِ،

هنن قبرن مان جڏهين اسان جا هڏا نڪرندا،

ته اُن دؤر جي نقادن ۽ محققن کي،

پل ۾ پروڙ پئجي ويندي....

هئي ڪا سنڌ.....؟ هئا ڪي سنڌي؟

جن پنهنجن هٿن سان،
 زمين وڃائي، آسمان وڃايو
 هو سڀ پاڻ پنهنجا ويري...
 بي حس، بي لڄا، هيٺا هئا.
 اڇ تون، مان ڪارا لٽا پائي،
 سنڌ جو ڪيڏارو لکون ۽ ڳايون...
 جيستائين جيئرا آهيون،
 ڳوڙها ڳاڙي ماته ڪيون.
 اچو ته گڏجي سنڌ جو ڪيڏارو ڳايون،
 ڪيڏارو ڪيڏارو، سنڌ جو ڪيڏارو ڳايون.
 (سنڌ جو ڪيڏارو)

هي نظم انتهائي تڪليف ڏيندڙ ته آهي، پر جن ڳالھين جي
 نشاندهي سلطانه وقاصي پنهنجي هنن سٽن ۾ ڪئي آهي، تن تي
 غور ڪرڻ جي ضرورت آهي. اهو سوچڻ جي ضرورت آهي ته
 جيڪي قومون پنهنجن ئي هٿن سان پنهنجو الهه تلهه لٽائينديون
 آهن. جيڪي پاڻ ئي هڪ ٻئي جا ويري ٿي بيهندا آهن ته پوءِ ان قوم
 جي انهن ڪمزورين جو فائدو وٺي، ڌاريا نه صرف زمين تي قابض ٿي
 ويندا آهن، پر ڌرتيءَ ڏٻين جا سڀ وسيعا به انهن جي هٿن مان
 نڪري ويندا آهن. ڏٺو وڃي ته ان نظم ۾ به هڙئي آهي پار پتا ڏنل
 آهن، جيڪي ڪنهن به خوشحال قوم ۽ شاداب زمين کي ٻين جو
 غلام بڻايو ڇڏين ٿا.

”سنڌ جو ڪيڏارو“ لکي، سلطانه وقاصي جتي مايوس نظر
 ٿي اچي ته ساڳئي مهل هوءَ هڪ روشن صبح جو ڳڻ به ڪري ٿي. هوءَ
 پنهنجن ماروٿڙن کي اُتساه به ڏئي ٿي ۽ ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ تي
 کين آماده ٿي ڪري:

اچو ته گڏجي ڪجهه به نه ڪيون،

صرف پنهنجي گهرن جون بتيون،

باري ڇڏيون،

گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ جا اوندا هي آ،

اُت توري روشني پهچائي ڇڏيون.

اچو ته گڏجي ڪجهه به نه ڪيون،

اُن ايندڙ سهڻي صُبح لاءِ ڪا پوک پوکيون،

چو ته وقت اچڻ تي،

لڻوبه اسان کي آ، ڪاڻوبه اسان کي آ.

(ساڻا ۽ ويڳاڻا ماڻهو)

سلطانہ وقاصي، انساني جذبن جي عڪاسي کي روزمره

زندگيءَ ۾ ٿيندڙ ڏکوئيندڙ واقعن سان گڏي بيان ڪرڻ ۾ به مهارت

رکي ٿي. جنرل ضياءَ جي دؤر ۾ مسجد جي در وٽان مليل هڪ ٻار کي

مسجد جي پيش امام جي ان فتويٰ ڏيڻ تي ته هي حرامي ٻار آهي،

سنگسار ڪري ماريو ويو هو. ان واقعي تي به سندس هڪ انتهائي

طويل نظم آهي ”امڙ مان جيئن چاهيان ٿو“... هن نظم ۾ سلطانہ،

هڪ ماءُ جي جذبن جي جهڙي نموني عڪاسي ڪئي آهي، تنهن کي

حساس دليون ئي سمجهي سگهن ٿيون. سندس نظم جون هي آخري

ستون هيائو کي جهڙي ڏيڻ جهڙيون آهن:

وري به مان همت ڪري،

پير ڌرتيءَ تي مضبوطيءَ سان رکي،

الله جي گهر ۾ گهڙي ويس،

ماڻهن ۾ رڙيون پئجي ويون،

مان ڊڪ پائي وڃي ٻارڙي کي ڪنيو.

رت ۾ پيريل چتريل جسم،

رڳو اڪيون کليل.....

جڻ ته مونکي چئي رهيو هو.

امڙ مون توکان جيئنڌان گهريو هو.

تنهنجي الله کان نه.....!

(امڙ مان جيئن چاهيان ٿو!)

سلطانہ وقاصيءَ جي هيءَ شاعري ان دؤر

جي عڪاسي ٿي ڪري، جڏهن سنڌي ادب ۾ ڪي

آڱرين تي ڳڻڻ جيتريون عورتون ادب جي دنيا ۾ شامل

هيون. انهن نامور عورتن ۾ سلطانہ هڪ بهترين اضافو هئي.

هن لکڻ يا شاعري رڳو شوق طور ڪونه ڪئي، پر هن جي هر

تحرير ڪو مقصد رکندڙ ئي رهي آهي. سندس شاعريءَ جو هي

مجموعو ان جو وڏو ثبوت آهي. هن ڪتاب جي پوئين حصي ۾

سلطانہ وقاصي جا اڪثر نظم طويل آهن، جن ۾ درد جي ڪٽا، امن

جي ڳولها، تندي بهاول جو ڪيڏارو، صبر صبر صبر ۽ ٻيا ڪيترا ئي

نظم پڙهڻ جهڙا آهن. سندس هڪ نظم ”اڄ جو سنڌي نوجوان“ پڙهڻ

سان تعلق رکي ٿو. ان نظم ۾ سلطانہ، اڄ جي نوجوان جي سوچ ۽ عمل

کي چڱي نموني سمجهي ان جي خامين جي نشاندهي ڪئي آهي.

هوءَ سندن جذباتي پٽي کي ڪنهن ضابطي هيٺ آڻڻ تي چاهي. هوءَ

ڌرتي تي سندن حق کي تسليم ڪندي ڪين اهو ٿي ٻڌائي ته:

منهنجا سائين،

مونکي اهو ته ٻڌاءِ

تون ڳالهائين ٿو.

پر پنهنجن جي خلاف

تون وڙهين ٿو

ته پنهنجن کي ئي ٿو مارين،

تون رڙيون ڪرين ٿو...

توکان تنهنجا پنهنجا ئي ٿا ڊڄن...

تنهنجي ڪلاشن ڪوف جي گولي،

انهن کي لڳي ٿي،
 جيڪي تنهنجا پنهنجا آهن.
 ان کان پوءِ وري اڃا به اڳتي چوي ٿي:
 هن ڌرتيءَ مٿان رت پکڙيل آ....
 تنهنجور ت، منهنجور ت،
 سنڀالي پنهنجور ستو ٺاهجان...
 مٿان ترڪي نه پوين هن رت ۾....
 تنهنجو اوچو ڳات،
 پر جي نه پوي، اُن رت سان،
 ۽ تون ان رت جي خوشبوءِ
 سڃاڻي وٺين.
 ان وقت تنهنجو جهڪيل ڳات،
 ڪڏهين به اوچو ٿي نه سگهندو....
 تون پاڻ کي به بخش ڪري نه سگهندين.....
 اُن وقت توکي محسوس ٿيندو....
 اڄ جو مظلوم نه پر ظالم تون آهين،
 تاريخ ۽ وقت جو وڏو ڏوهاري،
 تون ئي آهين...

(اڄ جو سنڌي نوجوان)

هن وڏي جرئت سان سنڌ جي نوجوانن کي پنهنجي
 ڪوتاهين طرف توجهه ڏياري آهي، جن جي ڪري سندن قوت ۽
 صلاحيتون، مثبت معاملن ۾ استعمال ٿيڻ بجاءِ ناڪاري معاملن ۾
 ڪم پيا اچن. هن جو نتيجو نه صرف اُهي پاڻ بلڪه سڄي قوم پوڳي
 ٿي. اهڙي قسم جي سوچ کي شاعريءَ جو روپ ڏيئي، شاعره جڻ ته
 پاڻ هڪ قومي فرض نڀايو آهي، جيڪو اسان مان گهڻن کي
 اڳ ۾ ڪرڻ گهربو هو. سندس نظم ”ماءُ“ به هن دؤر

جو الميو آهي. هڪ تلخ حقيقت،
جنهن کي اکين سان ڏسون ته ٿا، پر منهن
ڦيرائي، پانيون ٿا نه اهڙي ڪا ڳالهه اسان جي
معاشري ۾ موجود ئي ناهي. ڪيڏي نه تڪليف ده
حقيقت آهي هيءَ، جڏهين هڪ ماءُ نوڪريءَ لاءِ
ليلائيندي وڃي:

هاڻي هن عمر ۾ پنهنجن اڳيان،
نوڪري ڇاڪري نه ٿي وڻي،
بي قدرن، بي حسن جي اڳيان.
هت ته ڪير نه ٿو پڇي ...
ڏکي آهين، سُڪي آهين؟
بيمار آهين، خوش آهين؟
هاڻي ڪٿي موڪل ٻاهر مونکي ...
جتي مان چند جان سان پورهيو ڪنديس
جيڪڏهين انهن قدر ڪين ڪيو.
رنج ڪونه ٿيندم،
مون تي ڪا مهر ڪر،
پنهنجن جي مليل درد کان،
مونکي آڇو ڪر.
(ماءُ)

ساڳئي نموني ”نصرت ڀٽو اسان جي ماءُ“ واري نظم ۾ هن
هڪ عورت جي سڀني روين ۾ سمايل درد ڪٿا بيان ڪئي آهي.
هڪ معتبر انسان جي گهر واري ۽ بيحد پيارن ٻچن جي ماءُ، سندس
اهو درد جنهن ۾ هن جا پنهنجا ٻچا ڪانئس وڃڻي ويا. اُها عورت
جيڪا پنهنجي ڀارتيءَ جي ورڪرن لاءِ به ماءُ مثل چپر چانو هئي ۽
انهن سڀني جا درد به هن جا پنهنجا درد هئا. بينظير ڀٽو جي وڇوڙي

سوال

تي سر جيل سندس ستون، "اي سج اڄ نه
اُپرجان" سنڌ جي هن بهادر نياڻيءَ کي ڏنل
هڪ خراج تحسین آهي. هن جا مختصر نظم
به ڀرپور معنیٰ رکن ٿا:

مان پنهنجو پاڻ کي،
ڳولهيو آ.....
مان پنهنجو پاڻ کي وڃايو آ،
اندر ۾ وهندڙ
جذبڻ کي
پڪن سان روڪي،
وڻين مان
وهائيو آ،
(جذبا)

سلطانہ وقاصيءَ جي سڄي شاعري اندر جي اُڏمڻ ۽ پنهنجي
ذات جي حساسيت جي گرد گهمي ٿي. هوءَ ڪيڏي مهل پاڻ کي
هيڪلو محسوس ٿي ڪري، هوءَ پنهنجي اڪيلي هئڻ تي روئي ٿي ۽
ان کي ئي زندگيءَ جو سچ سمجهي ٿي. زندگي هُن لاءِ هڪ اهڙو سفر
آهي، جيڪو هن کي اڪيلو ئي سر ڪرڻو آهي، جيڪو هوءَ ڪري
ٿي. ان سفر ۾ هوءَ نه صرف پنهنجو پاڻ کي ڳولهي ٿي پر منزل به پاڻ
ئي طئي ٿي ڪري. زندگي هوءَ جيئي ٿي پر پنهنجن شرطن تي:

تنهنجون ڳالهيون ڳجهه جون
آءُ کليل ڪتاب وانگر،
منهنجو چنڊ چمڪي ڌرتيءَ تي،
تون ڪرين عرش جون ڳالهيون،
منهنجي سيراندي
ميڙو متل آ،

ڌرتيءَ جي ڏکڻ جو
 تون ڪرين ڳالهيون
 دنيا جي فسانن جون....
 منهنجي دل جي وس تي پر،
 آهي تنهنجي جاءِ تنگ...
 سڄڻ مون کان ڏور وڃ...
 مان نه آهيان تنهنجي منزل!
 (منزل)
 ساٿ نه ٿي ڏئي
 مون کي منهنجي منزل!
 اُن ڪري جو
 هلي آهيان
 مان
 انهن منزلن تي
 تنهن ۽ پريشان
 (منزل ساٿ نٿي ڏي)

سلطانہ وقاصيءَ جي شاعريءَ جي مجموعي کي مان، سنڌي ادب ۾ هڪ نمايان ۽ سهڻو اضافو چونديس. هن جو قلم هر ان موضوع تي ڪڇيو آهي، جنهن هن جي ذهن ۽ دل کي جهنگهڙيو آهي. عورتن جي وارتا ۽ ڪٿا ته بلاشڪ هڪ فطري ڳالهه آهي، جنهن جي هن کان توقع به ڪئي وڃي ٿي، پر، ڌرتي ۽ ان سان سلهاڙيل ماڻهو به هن جي شاعريءَ جا خاص موضوع آهن. انهن موضوعن تي قلم کڻي، هوءَ شاعرن جي اُن صف ۾ شامل ٿي وئي آهي، جيڪي صنفِي موضوعن کان مٿانهان ٿي انسانڌات کي پنهنجي سوچ جو مرڪز ۽ محور بنائين ٿا.

هن جي قلم ۾ وڏو زور آهي. هوءَ خيالن جي اُپتار ۾ ڪنهن به

سوال

قسم جي لڪ لڪوئيءَ جي ڦاٽل نه ٿي
ڏسجي. جيڪو سندس دل ۾ آيو، سوئي
لفظن ۾ اوتجي آيو آهي. هوءَ هروڀرو جي رک
رڪاءُ کان گهڻي مٿاهين ۽ حقيقي انساني جذبن جي
عڪاسيءَ جي گهڻو ويجهو آهي. هن وٽ اهو قلم آهي
جيڪو رڳو عورت جي حسن، نزاکت ۽ ڪمزوريءَ جو
ذڪر نه ٿو ڪري، بلڪ عورت جي مستقل مزاجي،
اندروني قوت ۽ ناقابلِ تسخير عزم کي ظاهر ٿو ڪري.

ساڳئي وقت هوءَ پنهنجي ماڻهن جي انهن ڪمزورين
تي به نظر رکيون ٿي اچي، جنهن جي ڪري، سندس ديس جي
ڌرتي اُهي منزلون نه ماڻي سگهي آهي، جن جا هوءَ خواب ڏسي ٿي.
پنهنجي شاعريءَ ذريعي سلطانه وقاصي، اميد ۽ نااميدن جي
وهڪري مان نڪري هڪ روشن مستقبل جي آس رکي ٿي. سندس
ڪتاب جو نالو ”سوال“ ضرور آهي، پر ان سوال ۾ ئي هن جا جواب
لڪل آهن. بس پڙهندا ويو ۽ دل ۽ دماغ کي روشن ڪندا وڃو.

مهتاب اڪبر راشدي

16 آڪٽوبر 2016ع ڪراچي

اندر جا آتما ۽ حقيقتون

ادب جي دنيا حقيقت ۾ هڪ پُل صراط آهي. کير
 انهن کان پڇي جيڪي اُن مٿان هليا آهن. هيءُ ادب جي دنيا
 جيڪا مونکي ملي. اها ته مونکي خبر آهي ته هي ڪيڏو نه ڏکيو
 سفر آهي....! هن واٽ تي عزت ۽ محبت به جام آهي ته ڏجها،
 اٿانگا، وروڪڙ رستا ۽ رستي تي وڇايل ڪنڊا جيڪي وجود کي
 زخمي به ڪري ڇڏيندا آهن. هن رستي تي مليل محبتون ميڙي، نفرتن ۽
 ڏڪن کي درگذر ڪري هن ادبي دنيا جي پل صراط تي هلڻو پوندو آهي. هاڻ
 پٺ ورائي ڏسان ٿي، حال جون حالتون ڏسي ايندڙ وقت ڏي وڪ وڌائيندي
 مان فيصلو ٿي نه ڪري سگهي آهيان ته مون ڪيترو پيار جهول ۾ جهليو
 آهي ۽ ڪيترا ڪنڊا ۽ ڏک منهنجي جسم ۽ روح کي زخمر ڏيئي هليا ويا
 آهن....

بهر حال مونکي پنهنجو هي ادبي سفر ڏاڍو پيارو آهي. هن زندگيءَ
 ۾ منهنجي جيئڻ جا ٻه سهارا هئا: هڪ منهنجا ٻچا جن کي مون هڪ هٿ
 ۾ پڪڙيو هو ۽ ٻئي هٿ ۾ قلمر ڪاغذ هئا ۽ انهن ٻنهي هٿن جي وچ ۾ هيو
 منهنجو تئل ڀريل وجود. بس ائين گذري ويئي منهنجي زندگي.

ٻاراڻي وهيءَ ۾ جڏهن لکڻ پڙهڻ سکيم ته منهنجا دوست منهنجا
 ساٿي ڪتاب ۽ اخبارون هيون. انهن ڪتابن مونکي همٿايو ۽ ادبي دنيا ۾
 آندو. جڏهن لکڻ شروع ڪيم ته اخبارن ۽ رسالن ۾ منهنجيون ڪچيون
 پڪيون لکڻيون ڇپجڻ لڳيون... اُن وقت پنهنجي لکڻين جي ڇپجڻ جي
 خوشي وسارڻ جهڙي نه آهي. پنهنجي ڇپيل لکڻيءَ کي ڏينهن ۾ الائجي
 ڪيترا دفعا پڙهندي هئس. هڪ لکڻي ڇپجندي هئي ته ٻيون لکڻيون

سوال

لکجي وينديون هيون. اُن همت افزائي
مونکي ادبي دُنيا ۾ اڳتي وڌڻ لاءِ همتايو. جڏهن
مون مئٽرڪ پاس ڪئي ته هيءَ جيتامڙي اديبن جي
قطار ۾ آخر ۾ نظر آئي، سا به ڊنل ۽ هيسيل... اخبارن ۾
ادبي صفحا ۽ عورتن جا صفحا هڪ هفتي کان پوءِ
ڇپجندا هئا ته رسالا وري هڪ مهيني جو انتظار ڪرائيندا
هئا.. بس اُن ادبي سفر جو مزو ئي نرالو هو. اُن جذبي کي لفظن ۾
بيان نه ٿو ڪري سگهجي. لکڻين جي ڇپجڻ جي خوشي ۽ انتظار
جو سفر سچ پچو ته اها ئي ته آهي ادب جي پل صراط....

اُن دور جي اخبارن ۽ رسالن ۾ منهنجيون لکڻيون ڇپجنديون
رهيون. پر اُن وقت شدت سان پنهنجين اوڻائين جو احساس ٿيندو هو.
جڏهن مان پنهنجيون لکڻيون ڪنهن وڏي نالي واري رسالي کي
موڪليندي هئس (اُن دور ۾ لکڻين سان گڏ جوابي لفافو به موڪليو ويندو
هو) ته اُها لکڻي اهو چئي واپس موڪلي ويندي هئي ته اوهان جي لکڻي
اسان جي رسالي جي معيار مطابق نه آهي. ڇپجڻ جي خوشي ۽ نه ڇپجڻ
جو درد اهي ڪيفيتون ٻڌائي ۽ سمجهائي نه ٿيون سگهجن.

هاڻ مقصد جي ڳالهه اها آهي ته مون کي ادبي دُنيا ۾ هيءَ جاءِ
ڪا سولائيءَ سان نه ملي آهي. سالن جي محنت، تنقيدون، اڻ وڻندڙ روبا،
ڪي تعريف ڪن ته ڪن کي ڳالهه نه وڻي. سوچي سمجهي، آس پاس تي
نظر وجهي، هر ڳالهه کي درگذر ڪري هن ادب جي دُنيا جي سفر ۾ مان
هلي آهيان.

سالن کان وٺي لکان پتي. شاعري، ڪالم، مضمون ۽ ڪجهه
ڪهاڻيون به لکيون اتر ته به اڄ تائين مان پاڻ کي اديبن جي قطار جي
آخري صف ۾ بيٺل ليکڪا سمجهندي آهيان. هن ادبي دُنيا جي تهپيل
ڪوريءَ مان ٻاهر نڪري جڏهن پنهنجي آس پاس جي ماحول تي
نظر وجهان ٿي ته مونکي لڳي ٿو ته مان ڏاڍي اياڻي،

ناسمجھ ۽ بي وقوف آهيان. هروڀرو ادب جي ڀل صراط جو ذڪر ٿي ڪريان، هروڀرو لکڻين جي ڇپجڻ جي خوشي ۽ نه ڇپجڻ جي درد جو ذڪر ٿي ڪيان.... هن وقت منهنجي سامهون جيڪو مانڊاڻ منڊجي چڪو آهي اها دنيا ڪا بهي دنيا آهي. هيءَ دنيا منهنجي دنيا کان ڪيڏي نه مختلف آهي. مان ڏسان پئي ته ٻاراڻي وهيءَ مان اڃا تازو نڪتل نوجوان الائجي ڪيترن ڪتابن جو خالق بڻجي چڪو آهي. انهن جي ڪتابن جو ڪاغذ قيمتي، ڇپائي اعلى، مٿان وري شاندار مهورتون.... !!! مونکي ته سمجھ ۾ نه ٿو اچي ۽ ڪو آهي جو مونکي سمجھائي ته ڇا هڪ رات ۾ هڪ هفتي ۾، يا وري هڪ مهيني ۾ تخليقون ڪيئن لکجي وڃن ٿيون....؟ ۽ وري ڪتابي صورت ۾ به اچي وڃن ٿيون؟ عجب جي ڳالهه ته اها آهي ته ڪن اديبن جي نالي جي خبر ئي اُن مهل پوندي آهي، جڏهن انهن جو ڪتاب ڇپجي ويندو آهي.....!!

هي هڪ وڏو سوال آهي ته ادبي دنيا ۾ هي ڇاپيو ٿئي؟ (هت مان اها وضاحت ڪرڻ ضروري ٿي سمجھان ته اڄ به ڪيترائي اديب سچ پچ ادب جي ڀل صراط تي هلن پيا). لکڻ جي ذات جن وٽ هوندي آهي انهن کي به هن ذات جي رستي تي هلڻ لاءِ ڪنهن رهبر جي ضرورت آهي. پهريون رهبر ته ڪتاب ئي آهي. پنهنجي ٻوليءَ ۾ ڇپيل ۽ دنيا جي ٻولين ۾ ڇپيل ڪتاب پڙهڻ تمام ضروري آهن. ٻيو رهبر انسان جو آس پاس جو ماحول آهي. وڏڙا چوندا آهن ته ”انسان انسان جو ڪاڄ آهي“. اسان جي آس پاس جي ماحول مان به اسان کي وڏا سبق، تجربا ۽ مشاهدا ملندا آهن. ٻڌو اٿم ته سنڌي ادبي سنگت جيڪا جڏهن پراڻن وڏن اديبن جي هٿ هيٺ هوندي هئي، جڏهن اُن ادبي سنگت جون گڏجاڻيون ٿينديون هيون ۽ انهن گڏجاڻين ۾ اسان جا وڏا اديب پنهنجيون لکڻيون پڙهندا هئا ته انهن جي لکڻين مٿان ايڏي ته تنقيد ٿيندي هئي، جو انهن کي لڳندو هو ته

سوال

اُنهن اِها لکڻي لکي وڌو ڏوه ڪيو آهي.
وري ٻه چار مهينا ڪجهه به ڪونه لکي ڪڍي ايندا
هئا. (منهنجي هن لکڻ جي شاهدي اوهان کي ان مان
ملندي ته اسان جا پراڻا وڏا شاعر ۽ ڪهاڻيڪار هر ڀيرو
گهڻن ڪتابن جا خالق نه آهن). هن وقت حال هي آهي ته
تخليق ڪنهن رسالي يا اخبار ۾ ڇپجڻ کان سواءِ ۽ ڪنهن
تنقيدي مرحلي مان گذرڻ کان سواءِ ڪتابي صورت ۾ اچي ٿي
وڃي. هي سڀ گهڻو ڪري اُهي لکندڙ آهن جن کي پراڻو دور ته
ڇڏيو پنهنجي تهئيءَ جي لکندڙن جي به خبر نه هوندي آهي.

اسان وٽ ستر جي ڏهاڪي کان وٺي دور مٽيو آهي. الاهي
رسالا، ڪتاب ۽ اخبارون ڇپجڻ لڳيون آهن. اُنڪري ئي اُهي اديب
جيڪي سچ پچ لکاري آهن، ادب ڄاڻن ٿا، ادب پڙهن ٿا، اُهي اسان جا وڏا
اديب اُن وقت کان وٺي لکن پيا ۽ گهڻو لکيائون... ها پر اِها به وڏي سچائي
آهي ته هو به تنقيد کان بچيل ڪونهن.

الميو اهو آهي ته اڄ جو نوجوان (سڀ نه) ڪتاب ڪونه ٿو پڙهي.
جيڪي نالي وارا اديب اڃا حال حيات آهن، اُنهن کي ادبي محفلن ۾ ڏسن
۽ ٻڌن ٿا، هو اُنهن کي ياد آهن. باقي حال اِهو آهي ”جيڪي اُسر يا سي
وسريا“. پاڪستان ٺهڻ کان اڳ ۽ پوءِ وارو ادب، ون يونٽ جي ٺهڻ ۽ ٽٽڻ
واري دور جو ادب، چوراسي کان وٺي سنڌ ۾ ٿيندڙ لساني وحشانيت واريون
لکڻيون. اُنهن کي ڪنهن ياد رکيو آهي؟ اڄ جو نوجوان اديب ويجهڙائي
واري ان ادب جي دُنيا ۾ جهاتي پائڻ لاءِ تيار ڪونهي....!

ميڊيا جي دُنيا تيز ۽ اثر انداز ٿيڻ واري دُنيا آهي. فيس بوڪ ۽
ٻين هنڌن تي تعميري سوچون، صحت مند مباحثا ڪري پنهنجي سنڌ
واسين ۾ شعور ۽ آگاهي پيدا ڪرڻ گهرجي. پر ائين ٿي نه رهيو آهي.

سياسي جذبات، اناپرستي، ذاتي رنجشون، بي مقصد بحث
گهڻو پيو ٿئي. فيس بوڪ ۾ ته اِهو حال آهي جو لڳندو

آهي ته اسان جو شاعر عورت جي هنج ۾
 ويٺو آهي. انهن جي شاعريءَ سان گڏ سهڻين
 عورتن جون تصويرون جيڪي هو بغير اجازت جي
 ٻين عورتن جي پرو فائيلن مان کڻندا آهن هر وقت
 ڇپيل نظر اينديون آهن. سنڌ ۾ ۽ دنيا ۾ ڇا پيو ٿئي انهن
 کي ان جي پرواهه نه آهي. هنن فيس بڪي شاعرن کي عورت
 کان علاوه دنيا جي ٻي خوبصورت ۽ بدصورت ڀي نظر ٿي نه ٿي
 اچي. هاڻ وڌيڪ مان ڇا لکان!! ڇا اسان جي ساڃاهه وندن کي
 انهن تي ڪي اخلاقي حد بنديون رکي انهن کي سمجهاڻن نه
 گهرجي....؟

هيڏن سالن جي لکڻ کانپوءِ منهنجي دوستن ۽ ساٿين مونکي
 اهو احساس ڏياريو ته سلطان هار اوهاڻ جا ڪتاب اچڻ ڪپن. سو مان به
 سنجيده ٿي پنهنجن لکڻين کي گڏ ڪرڻ شروع ڪيو. منهنجا ٻه ڪتاب
 ”گالهيون پيٽ ورن ۾“ جي عنوان سان ڇپجي چڪا آهن. ڪالمن کي گڏ
 ڪري ڇپائڻ ۾ مونکي گهڻي ڏکيائي ڪانه ٿي ڇو ته منهنجي ڪيل هڪ
 محنت مونکي ڪم اچي ويئي. منهنجي هڪ عادت هوندي هئي ته مان
 جون جولاءِ جي موڪلن ۾ اهي اخبارون جن ۾ منهنجا ڪالم، مضمون يا
 شاعري ڇپيل هوندي هئي، گڏ ڪري انهن اخبارن جو جلد ٻڌرائي
 ڇڏيندي هئس. بس اها وقتي محنت هئي جيڪا مونکي ڪم آڻي ۽ مان
 ڪالمن جا ٻه ڪتاب ڇپرائي سگهيس.

هار وري دوستن جي تقاضا ۽ منهنجي دلي خواهش هئي ته هار
 مونکي پنهنجي شاعريءَ جو ڪتاب ڇپائڻ گهرجي. هار مون شاعريءَ کي
 گڏ ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ته مونکي ڏينهن جا تارا نظر اچي ويا...
 اخبارن ۽ رسالن مان ڳولهي ڳولهي شاعري هڪ رجسٽر ۾ لکڻ شروع
 ڪيم. پراڻا رسالا سهڻي، سوجهرو، بادل، ملير ڊائجسٽ، اديون، پيغام،
 روح رهاڻ، نئين زندگي، مهراڻ ۽ ٻين انيڪ رسالن ۽ اخبارن مان شاعري

سوال

گڏ ڪري لکڻ ڏاڍو ڏکيو مرحلو هو. اهو
سڀ ڪم ڪندي مونکي شدت سان اهو
احساس ٿيو ته جيڪڏهن مان مري وڃان ها ته هيءُ
منهنجي سڄي شاعري جيڪا رسالن ۽ اخبارن ۾ تڙيل
پڪڙيل آهي الانجي ڪاڏي گم ٿي وڃي ها. منهنجي ٻارن
۽ گهر ڀاتين کي ڪهڙي خبر ته منهنجيون لکڻيون ڪهڙن
رسالن ۽ اخبارن ۾ ڇپيل آهن.....!

ڄڻي طرح ياد اٿم ته ايم-اي جي آخري سال جو امتحان
پئي ڏنم. زباني امتحان وٺڻ وقت غلام علي الانا صاحب، ميمڻ
عبدالمجيد سنڌي ۽ هڪ ٻيو اُستاد اُتي موجود هئا. انهن اُستادن
مونکان به ٽي سوال پڇيا، جن جا مون جواب ڏنا. اُن وقت غلام علي الانا
صاحب انهن کي چيو ته ”سلطانن کان هي ڪهڙا سوال پڇي رهيا آهيو ته
ڪن پنجن شاعرن جا نالا ٻڌايو، نثر ۾ شايع ٿيل ڪتابن جا نالا ۽ انهن جا
لکندڙ ٻڌايو. سلطانن جي لائبرري مون ڏني آهي، هن وٽ هزارين ڪتاب
آهن جيڪي اُن ڄڻي طرح پڙهيا به آهن...“ ڄڻي طرح ياد اٿم اُن ڏينهن
سنڌ يونيورسٽيءَ ۾ هڪ وڏو ميلو متل هو. اُتي ماجد ڀرڳڙيءَ صاحب جي
محنت سان سنڌيءَ ۾ ڪمپيوٽر جو افتتاح ٿيو هو (جيڪڏهن منهنجي
يادگيري صحي آهي) الانا صاحب مونکي سڄي آرٽ فيڪلٽي گهمائي هر
هڪ شئي ڏيکاري.

وقت بدلڻو. هاڻ مونکي ڪراچيءَ ۾ رهڻو پيو. هت ڪراچيءَ ۾
رهڻ لاءِ ننڍڙا فليٽ جت منهنجا ڪتاب اچڻ مشڪل هئا. مون ڇا ڪيو
جوامان جي گهر لطيف آباد ۾ دو ڇتين ۾ ڪتاب رکي ڇڏيم ۽ ڪجهه اهم
ڪتاب ۽ رسالا مان ڪراچيءَ کڻي آيس. جڏهن حيدرآباد ۾ لساني هنگاما
ٿيا ۽ سنڌين لطيف آباد کي ڇڏي قاسم آباد ڏانهن رخ ڪيو ته اُن وقت
بابا سائين جن ٻين سامانن سان گڏ منهنجا ڪتاب به ٽنڊو آدم
گهرائي ورتا. بابا سائين 1996ع ۾ گذاري ويا. ٽنڊي آدم

شهر ۾ نه اسان ٻاهر نڪرون نه اوطاقون
ڏسون. بس بابا جو ٽيجهو ڪري مان ڪراچيءَ
هلي آيس. جمائن ۽ چاليهن تي وڃي ڪري وري
واپس ڪراچيءَ هلي ايندي هئس. ها بس ان ويل ڏاڍو
ڏک ٿيو جڏهن اها خبر پئي ته منهنجا ۽ بابا سائين جا
ڪتاب جن جو تعداد هزارن ۾ هو ڪپاڙين وٽ وڪامجي
ويا... اهو وڏو ڏک ۽ ڪاپاري ڏک هو منهنجي لاءِ....

هاڻ وري ادب جي ڳالهه ڪجي. سنڌي ادب جي باري ۾
ٻين زبانن جا نقاد چوندا آهن ته سنڌي ادب ٻين ٻولين جي مقابلي ۾
گهڻي ترقي ڪئي آهي. سنڌي ادب ۾ تحرڪ آهي، جذبو آهي ۽
انساني مسئلن ۽ ظلمن جي نشاندهي ڪيل آهي. شايد سنڌي اديب
مزاحمت ۽ جولان پاڳن ۾ ورتو آهي. حالتون هميشه اهڙيون رهيون آهن
جو سنڌي اديب هميشه قلم جي ويڙهه وڙهندو رهيو آهي. ستر جي ڏهاڪي
۾ جذبن جو جولان تمام گهڻو وڌيل هو. ون يونٽ جي ٺهڻ ۽ ٽٽڻ واريون
حالتون، ٻوليءَ وارن لساني هنگامن ۾ پنهنجي وجود ۽ سنڌ جي بچاءَ لاءِ
اديبن پنهنجين لکڻين ۾ ان دور ۾ مزاحمتي ادب تخليق ڪيو. شاعريءَ
جي صنف جنهن کي آزاد نظم ۽ نثري نظم چيو وڃي ان ۾ شاعري گهڻي
ٿي... سون جي تعداد ۾ شاعر هئا (هت شاعر معنيٰ عورتون ۽ مرد ٻئي)
جيڪي ان وقت ۽ حالتن جي پيداوار هئا. انهن بي ساخته ۽ شاندار
شاعري ڪئي. ان دور ۾ ايم آر ڊي واري تحريڪ، ٺوڙهي ڦاٽڪ وارو واقعو
۽ تندي بهاول وارو واقعو وڏا سانحا هئا. لساني هنگامن سنڌي اديبن جي
وجود ۾ هڪ وڏو جولان پيدا ڪري ڇڏيو. حد ته اها آهي جو ڪراچيءَ ۾
هڪ ٻار کي مسجد ۾ سنگسار ڪري ماريو ويو. ان ڏاڍ ۽ جبر واري دور ۾
سنڌ کان علاوه سڄي پاڪستان ۾ وڏا واقعا ٿيا. ضياءَ دور جو هٿوڙا گروپ
به ڪنهن کان ڪونه وسريو هوندو. اهو گروپ رات جو ٻاهر ستلن کي
هٿوڙا هڻي ماري ڇڏيندو هو. ڪنڌ ڪوٽ وارو سرد لاش وارو قصو به

سوال

ڪنهن کان ڪونه وسريو هوندو. پنجاب ۾
ته حد تي ويئي جو عورتن کي اڳهاڙو ڪري سر
عام گهمايو ويو ۽ هڪ ويڇاري نياڻيءَ کي ته قبر
مان ڪڍي بي عزت ڪيو ويو ڇو ته ذاتي دشمني جي
ڪري مائٽن رشتو ڏيڻ بجاءِ پنهنجي نياڻيءَ کي زهر ڏيئي
ماريو ۽ جن کي رشتو نه مليو انهن اُن نياڻيءَ جو لاش قبر مان
ڪڍي بي حرمت ڪيو. هن وقت منهنجي ذهن ۾ الائجي
ڪيترا واقعا، حادثا اُپري آيا آهن. اُهي سڀ مان لکي ته ڪونه ٿي
سگهان پر اهو ضرور چونديس ته هي جيڪو اڄ جوانسان آهي اهو اڄ
جي سجاڳ دور ۾ به وحشي ٿي پيو آهي. اڄ تائين اها وحشت، اهو ڏاڍ،
جبر اڃا خراب صورت حال پيدا ڪري چڪو آهي.

اُن ڏاڍ، جبر ۽ ظلم واري دور ۾ وري به اديبن پنهنجو ڪردار ادا
ڪيو. اُن جڏهن دور جون لکڻيون اُن دور جي پيانڪ تاريخ آهي. مان اُن
وقت ڏاڍي حيران ۽ پريشان ٿيندي آهيان ته اسان جا ڪي اديب، نقاد
ڪنهن دور تي نعري بازی وارو ٿيو هئندا آهن، ته ڪن لکڻين کي رد ڪري
فتوائن جاري ڪندا آهن.

هڪ اندر جي ڳالهه اوهان سان ڪرڻ چاهيان ٿي. هت اسان جي
سنڌ ۽ پاڪستان ۾ سياسي پارٽين ۽ ڪن تنظيمن جا نعرا ۽ جهنڊا
موجود آهن. ڪڏهن اهو سوچيو اٿو ته سڄي سنڌي قوم جو نعرو ۽ جهنڊو
ڪهڙو آهي؟ يقينن جيئي سنڌ جو نعرو آهي ۽ سنو نعرو آهي پر ڇا عملي
طور اسان جيئي سنڌ چئي سنڌ کي بچائي ۽ جيئاري سگهيا آهيون؟ نعري
هڻڻ وارا ڪوڙ پر جت اسان جي رت جي ضرورت هئي اسان اُت پنهنجو
پگهر به ڪونه وهائي سگهيا آهيون....!! هڪڙو ڳاڙهو جهنڊو جيڪو مان
ننڍپڻ کان ڏسندي پئي اچان. اهو جهنڊو به هڪ مخصوص پارٽيءَ جو
آهي سڀني سنڌواسين جو ڪونه آهي. اُن ڳاڙهي جهنڊي مٿان
ڪهاڙي ڇپيل آهي. پنهنجي دل تي هٿ رکي اوهان اهو

ٻڌايو ته اُن ڪهاڙيءَ سنڌين جي وجود کي
 ڪيڏو وڏو نقصان پهچايو آهي. جهنڊي ۾
 ڪهاڙي، سنڌي ڊرامن ۾ به ڪهاڙي، هڏ حرام،
 ٽوٽي، هوٽلن ۾ ويهي چانهيون پي نسا پتا ڪري سنڌ
 ڌرتي تي مڇن کي وٽ ڏيئي پنهنجين ونين ۽ نياڻين کي
 مارڻ ۾ به اها ڪهاڙي ئي ڪم اچي. سڄي جڳ ۾ اسان کي
 بدنام ڪيو آهي هن ڪهاڙي. مونکي ٻڌايو ته اها ڪهاڙي
 سنڌين جي شناخت ڪيئن ٿي سگهي ٿي؟ ڇا اسان کي پنهنجي
 وجود ۽ معاشري مان اهي نشانين ڪڍي ڦٽي نه ڪرڻ گهرجن...؟
 هڪ اهڙو جهنڊو جنهن مٿان قلم هجي، روشني هجي، ڪٽڪ وارو
 سڄو سونو سنگ هجي، ڦٽي (ڪپھ) جي اڇاڻ هجي، اسان سنڌين جي
 سڃاڻپ ۾ ترقيءَ ۽ اڳتي وڌڻ واريون روشنيون هجن. ڀلا ڇو نه اهڙو جهنڊو
 ٺاهجي جيڪو سنڌي قوم جو هڪ جهنڊو هجي جنهن جي هيٺان اسان گڏ
 ٿي هن ڏکئي وقت کي منهن ڏيئي سگهون. اصل ڳالهه آهي شعور جي،
 سمجھ جي. اهو شعور ۽ سمجھ اديب ۾ هجي، سياست دان ۾ هجي،
 شاگردن يا وري هاري مزدور ۾ هجي. هر محاذ تي حقن لاءِ جنگ جوڙڻي
 آهي. اديب قلم جي جنگ وڙهي سگهي ٿو ته ڪلاشن ڪوف هٿ ۾ کڻي
 نه ٿو سگهي. اسان جا ڪي مان وارا اديب مان اها توقع رکندا آهن ته هو
 سڀ ڪجهه تياڳ ڪري آفيسري، ڪلارڪي، ماستري ڇڏي اصل
 ترارون ڀالا کڻي اچي ميدان ۾ بيهي. اديب سکيو ستابو ۽ ڪامورو آهي ته
 معنيٰ غدار آهي. بکيو آهي، بي روزگار آهي (علي بابا جهڙو) ته عظيم آهي
 پر اُن کي سهارو ڏيئي اڳتي وڌائڻ لاءِ ڪير به تيار نه آهي. سنڌي اديب کي
 ڪا ڪُرسِي ملي ته سڀ اُن جي پويان هٿ ڏوٽي پئجي ويندا آهيون. ”بي
 ضمير ۽ غدار“ چئي اُن جي ڪيل ڪمن کي به رد ڪري ڇڏيندا آهيون.
 سوچيو ته سهي آخر اسان اهڙا ڇو آهيون....؟ هن سڄي پاڪستان ۾
 ڪيتريون ٻوليون آهن، صوبا آهن ۽ انهن جا ادارا آهن، سڀ ڪم ڪن

سوال

پيا. ڪير اچي پيو ڪير وڃي پيو ڪنهن
کي ڪا خبر ئي ڪانهي بس انهن وٽ هڪ
سڃاڻي آهي ته هو ڪم ڪن پيا ۽ پاڻ ۾ هڪ
آهن.

هن سڄي وايومنڊل جو پڳدار اهو آهي جيڪو
ووت وٺي اسيمبلي ۾ اچي ٿو. بجيٽ اُن وٽ، پئسو اُن وٽ،
ادارن جا سربراه رکڻ وارا به اُهي، انهن کان ته ڪو حساب
ڪتاب گهرڻ لاءِ تيار ڪونهي. سچ پچو ته ماريو آهي پراڻن کان
وڌيڪ پنهنجن. سنڌي سياست دان ته اهڙا آهن جو انهن کي وڃ
چونڪ تي ڦاهي چاڙهجي يا وري سنگسار ڪري مارجي.

جبل جي چوٽيءَ تي بيهي سچ چوڻ کان بهتر آهي ماڻهن وڃ ۾
سچ ڳالهائجي... پر ڏاڍو ڏکيو آهي هي سچ ڳالهائڻ... ڇو ته اڪثر سچ
ڳالهائڻ وارا ئي سنگسار ٿي ويندا آهن.

ڪيترن سوالن جا جواب ڳولهندي زندگي گذري ويئي... اڄ
وري هڪ سوال آهي منهنجو ڪتابي صورت ۾ اوهان جي هٿ ۾!

هن ڪتاب ۾ منهنجي شاعري کي توهان پڙهو، پر ڪيو ۽ جيڪي
سوال ڪٿي مون زندگي گذاري آهي، ٿي سگهي ٿو ته توهان جي به اهڙن
سوالن واري زندگي هجي، سوال جو جواب ڳولڻ جي باوجود به ملڻو
ڪونهي. بس وري به سوال ڪرڻو آهي. سوالن جي پٺيان سوال ڪرڻا
آهن. آخر ڪڏهن ته اهو وقت ايندو ۽ ضرور ايندو. اسان جي جيئري نه
سهي بعد ۾ ئي، پر ايندو ضرور...

سلطانہ وقاصي

سوال...!!؟

سوچ...؟
 نه ٿي سوچيان...!
 گهر...؟
 نه ٿي گهران...!
 پنهنجو...؟
 ڪير ڪونهي...!
 پرايا...؟
 واسطو ڪونهي...!
 ڏينهن...؟
 ڏکوئي ٿو...!
 رات...؟
 ننڊ ڪانهي...!
 وقت...؟
 ڊوڙندو وڃي...!
 آس پاس...؟
 سڀ اجنبِي...!
 تون...؟
 اُنهن ۾ اڪيلي...!
 چو...؟
 مان انسان نه آهيان...!
 ڇا...؟
 انسان هجان ها،
 هنن سوالن جا،
 جواب ڏيان ها،
 تنهنجو چيل هر لفظ،
 اندر ڏکوئي ٿو...!

سُڪل ٿاري

سدائين سر هو
سدائين خوش،
تنهنجو وجود...!
گل جهوليءَ ۾ کٽي،
هر کائين پيو مون کي...!
مان اڳتي وڌيس...
تنهن جي جهوليءَ مان...
ڳولهي ڳولهي،
هڪ سُڪل ٿاري ڪنيم...!
اُن کي پوکي،
مون هڪ گلستان ٺاهيو...
اڄ تون پنهنجا،
سُڪل گل،
ڦٽا ڪري...
آيو آهين، مون وٽ،
جهولي جهلي گلن کان...!
هاڻ مان توکي،
موتائيندس ڪونه...
اُن سُڪل ٿاريءَ جي عيوض،
ڏيندس توکي، انيڪ گل...!!!

دڙن مٿان دڙا

هاءِ هاءِ ڪو ويٺو هو،
 چپ چاپ ويٺو هو،
 ويٺي پور پڇاڻائين،
 اُپ ڦاٽندو...؟
 يا ڌرتي ڏهندي...
 اُپ مان وسندا نوت،
 ڌرتيءَ مان نڪرندو اُن،
 پوءِ ٿي ويندي لٽي،
 هڪ ڏينهن ٿيو به ائين،
 اُپ ڦاٽو اُلا نڪتا،
 ڌرتي ڏهي ڌار پيا،
 هو اُن ۾ گهر ٿي ويو،
 سڙي ويو، دفن ٿي ويو،
 هر دور ۾ اهڙا،
 ٺهندا ويا دڙا،
 دڙن مٿان دڙا،

هاڻ هن دور ۾،
 اڄ جو سنڌي،
 ويٺو آ چپ چاپ،
 اُنهن دڙن مٿان،

سوچي ويٺو
پڙهون نه... !
پر ملي وڃي ڊگري،
قابليت نه هجي،
پر ملي وڃي نوڪري،
نه همت آ نه وري ٻڌي
پر اچي وڃي ڪو انقلاب،
ڏنڊو جي اچي وڃي هٿ ۾
ته پوءِ،
مٿا به هوندا پنهنجن جا،
پوءِ ٿي ويندي لٿي،
پوءِ ٿي ويندي لٿي.

وقت کان اڳ

ڪيئن احسان وساريان...؟
 مان تنهنجا...
 مون کي سُرَت ڏنيءَ
 مون کي ويساه ڏنيءَ،
 ڪيئن وساريان تنهنجيون ڀلايون...؟
 ماري ماري،
 مون کي جيارِيءَ،
 مان توکي ڪيئن وساريان....؟
 چيري چيري،
 لوڻ ٻُر ڪيءَ،
 نڙ گهٽ تي ننهن رکي،
 پنهنجا احسان ورجايءَ،
 مان احسان مند آهيان تنهنجي....
 جنهن وقت کان اڳ،
 سڪاري هر ڳالهه مون کي .

تو...
 مري مري، جيئڻ سڪاريو،
 وڙهي وڙهي، وڙهڻ سڪاريو،
 سهي سهي، سور سانڍهي،
 جيون جي هن دڳ ۾...

منزل جي جستجوءَ ۾...
رڙهي رڙهي، پڇي پڇي...
مان هيءَ جيون جي جنگ جوڻي آ،
توهارائي وري ڪٽڻ سيکاريو،
روئي روئي، وري ڪلڻ سيکاريو،
مان احسان مند آهيان تنهن جي،
جنهن وقت کان اڳ،
سيکاري هر ڳالهه مونکي...!

هيڏي ته آگهري ته ويه

هيڏي ته آ...!
 گهري ته ويه...!
 ڪجهه ته ڳالهائ...!
 ورهين کان پوءِ مليا آهيون،
 احساس متجي ويا آهن،
 يادون وسري ويون آهن،
 جذبا اُهي نه رهيا آهن،
 وقت جو وڏو طوفان،
 وچ مان گذري ويو آ...!
 وٺي ڪهڙو نانءُ...؟
 اڏاريان مان ڪانگ،
 زندگيءَ جي واٽ ۾،
 اڏامي پئي خاڪ.

اُن جي باوجود به لڳيم ٿو،
 تون منهنجو آهين،
 تون به ڪٿي سمجه،
 تون ۽ مان...!
 اُهي ساڳيا ئي آهيون،
 جڏهن پاڻ پيئي،
 ڪلاڪن جا ڪلاڪ،

کچھري ڪندي،
کين ٽڪبا هئا سين ...!
تڏهن ته چوانءِ ٿي،
قرب وچان، محبت سان،
هيڏي ته آ، گهڙي ته ويه،
ڪجهه ته ڳالهائ،

سڌ پڙاڏو

هي منهنجا گيت،
 اڳتي هلي گم ٿي ويندا،
 پوءِ شايد،
 هنن کي ڪير پڙهڻ به نه چاهي،
 اڄ اسان ڪالهه جي،
 رديف قافيه جو ذڪر ڪيون ٿا،
 انهن کان سواءِ شاعري،
 اڻ پوري، غير معياري آهي،
 ڪي چون ٿا، نوان آئي آ،
 سوچ بدلي آ، دور بدليو آ،
 سڀاڻي اڃان وڌيڪ،
 نئين سوچ کڻي،
 نئون دور ايندو،
 اُن وقت اُن دور جا لکندڙ
 سلطانه تي ڪلندا،
 سلطانه تي ٽوڪون ڪندا،
 سلطانه ڇا ته بڪواس لکي آ،
 جيئري هوندس،
 جيئري ئي اهو سڀ ٻڌندس،
 جي مري ويس،
 ته به منهنجو ويراڳي روح،

چڪر ڪاٽيندو رهندو،
 انهن محفلن جا،
 جت ذڪر هوندا منهنجا،
 آئيندو سنيها،
 منهن جي جسم جي خاڪو وٽ،
 چوندو ڪاوڙو ڇان،
 مان روح آهيان ازل کان پاڪ،
 تنهن جي هن جسم ۽ دل،
 مونکي ڏاڍو ڏکيو آهي،
 مان ڪوبه جواب ڪين ڏيندس،
 پر دل ۾ ضرور سوچيندس،
 دنيا ۾ سلطانه ڪهڙي عظيم هئي؟
 جيئري جهڙي هئس،
 مٺي پڇاڻان به اوڙهي ٿي آهيان،...!

سمند ۽ سوچون

سمند جي ڀر ۾،
 مان بيٺل، سوچ ۾ گم،
 سوچيم پئي،
 هي سمند،
 ڪيترائي راز ڪٺو،
 انهيءَ جوش ۽ جذبي سان،
 وهندو رهي ٿو،
 ويرن ۽ لهرن جي ويڙهاند هلندي پئي اچي،
 سمند خاموش تماشبين وانگر،
 هر ايندڙ کي پاڻ ڏانهن ڇڪي،
 گهرائيءَ ۾ گهلي ٿو وڃي،

مان پاڻ به،
 سوچ جو هڪ سمند،
 پاڻ سان گڏ ڪٺو پئي هلاڻ،
 هڪ اهڙي سفر ڏانهن،
 جنهن جي مون کي ڪل ناهي،
 مان چاهيان ٿي،
 پاڻ کي هن سوچ جي سمند مان ڪڍان،
 جيڪو ڪل ناهي ڪاڏي پيو وڃي،
 مان چاهيان ٿي،

پنهن جي منزل پاڻ ٺاهيان،
مونکي سوچڻ جي لهرن سان،
جنگ جوڻ ڪين ٿي اچي،
مان لڙهندي رهندي، لڙهندي رهندس،
چو ته مان بي همت آهيان،
مان بي سروسامان آهيان،

ٻڙم ٻڙم ٻڙ

ٻڙ ٻڙ، ٻڙ
 گوليون هلن ٿيون جام
 هن ڌرتيءَ جي سڀوتن،
 جي رت سان،
 راند نه ره اي نادان ..!
 هيءَ جيڄل ڌرتي،
 جن کي ڪري ٿي جوان،
 اُهي گوليون هلائين ٿا جام
 ڌرتيءَ جي جوڌن تي،

تون گوليون هلائي ٿڪجي پوندين،
 هر ڪا ڪوشش ڪري ورڃي پوندين،
 لاش ڪرندا ويندا، رت وهندو ويندو،
 ڌرتي ماءُ گڏ ڪندي ويندي،
 رت جا انبار،
 هڪ هڪ رت ڦڙي مان،
 پٺا ٿيندا ڪيئي جوڌا جوان.

تون ماري ماري ٿڪجي پوندي،
 ڪين کٽندا اُهي مرد مانجهي،
 نيٺ اهو وقت به ايندو

کارونپار جيان ڪندا آهي،
توتي وسڪارو.
ڌرتي به ڏهندي زور سان،
سندوڙ جون ويرون لهرون،
چڙهنديون جام.
اُن ويل،
ڀن ڀن ڀن
توتي گوليون هلنديون جام.

اڄ جو مرثيو

هوءَ جا مومل هئي،
 ڪاڪ محل جي،
 راڻي کي سُڌاري نه سگهي،
 هوءَ جا مارئي هئي،
 ملير جي،
 عمر جي فطرت،
 مٽائي نه سگهي،
 هوءَ جا سهڻي هئي،
 سنڌ ڌرتيءَ جي،
 ميهار کي ڪناري،
 تي بيهاري ويئي،
 هوءَ جانوري هئي،
 ڪينجهر جي،
 تماچيءَ کان پاڻ،
 بچائي نه سگهي،
 هوءَ سسئي هئي،
 پنيور جي،
 مري سڀني کي مات،
 ڏيئي ويئي،
 اُن جي وڃڻ کان پوءِ،
 حيف آ توکي...؟
 او راج ڏئي...؟
 سنڌ تي تو ڪارنهن،
 ملي ڇڏي.

اي سج اڄ تون نه اُڀر جان

اڪيون ڪليون ٿڌو سامه ڀريم،
 رات جو پويون پهر،
 هلڪو هلڪو پڪين جو آلاپ،
 خاموشيءَ ۾ ڪنهن ويل هلڪو ڌماڪو!
 وڃي بيٺس دريءَ وٽ،
 هٿ ۽ اڪيون مٿي ڪٽي عرش ڏي ڏنم
 اندر مان سڏڪن پريل آواز نڪتم ...
 اي اناويهه (28) ڊسمبر جا سج ... !
 اڄ تون نه اُڀر جان ...
 ڪجهه خيال ڪجان، ڪجهه حيا ڪجان ...
 چو ته اڄ سنڌ جي مارئي، سهڻي،
 سسئي، ٻاگهل ٻائي، نوري،
 سنڌ جي راڻي، سونهن جي شهزادي،
 سائين ذولفقار جي بي نظير،
 ناياب امله ماڻڪ،
 اڄ توکي نه ڏسندي،
 اڄ هوءَ سامه نه ڪڍندي،
 اي اناويهه (28) ڊسمبر جا سج،
 اڄ تون نه اُڀر جان ...
 چو ته جي تون اُڀري پوندين ... ؟
 ته پوءِ تنهن جي، اُهل جي وقت تائين،

سند جي راڻي، سند جو سينگار،
 جيڪا چنڊ وانگر ٿڌي مٺي،
 سچ وانگر، تيز ٽڪي،
 سند ڌرتيءَ مٿان،
 انڊلٽ وانگر رنگن واري،
 بادلن جي وچ ۾،
 وچ وانگر چمڪاڻ ڏيڻ واري،
 هلي ويندي، گر ٿي ويندي،
 مٿن مٿين جي هيٺان لتجي ويندي،

اي اٺاويھه (28) ڊسمبر جا سج،
 مان هٿ ٿي ٻڌاءِ پيرين ٿي پوانءِ،
 ڪجهه حيا ڪجان، ڪجهه شرم ڪجان،
 اڄ نه اُڀر جان، اڄ نه اُڀر جان.

نوٽ: ستاويھين ڊسمبر جي رات جڏهن بي نظير صاحب وارو سانحو ٿيو،
 سڄي رات جاڳي عصر مهل هي نظر مون لکيو هو... اهو جئين جو
 تيئن چيو هو... فرانس جي ڪائونسل ۾ هن نظر تي فرانسسي
 زبان ۾ ٽيلو پيش ڪيو ويو.

مسٽر هدايت حسين ڊپٽي هيڊ آف مشن فرانس جي
 ڪائونسل ۾ هن نظر جو فرانسسي زبان ۾ ترجمو ڪيو آهي ۽
 سندس فرانسسي زبان ۾ ترتيب ڏنل ڪتاب ۾ ڇپيل آهي.

هن جي خوشبو

سڀ سفيد پوش،
 هٿين خالي لنگهندا پيا وڃن،
 پر خبر نه آهي هو ڪٿي؟
 ڪجهه گل هئا اُن جي هٿ ۾،
 چيو هٿائين هڪ دفعو،
 هڪ دفعو ته مون سان مل،
 هڪ دفعو ته مون کي ڏس،
 ملڻ ويل، ڏسڻ وقت،
 ڊپ وڃان،
 منهنجون بند اکيون کلي نه سگهيون،
 اُن سفيد پوش کي ڏسي نه سگهيون.
 الائجي اڃ چا چا ياد ڪندي،
 ياد اچي ويو هو!
 ڪي گل هئا اُن جي هٿن ۾،
 ڪين ڏٺو اتر اُن کي،
 پر اُن جي خوشبو محسوس ڪري سگهان ٿي،
 هر ايندڙ ويندڙ قدمن جي آواز تي،
 اکيون مٽي ڪجن ٿيون،
 ممڪن آ،
 جنهن گلن جي خوشبو ۾ اُن جي سڃاڻپ آ،
 اُن آهي گل ڦٽي ڪري ڇڏيا هجن،

ممڪن آ،
 هو به هٿين خالي،
 سفيد پوش هجي،
 لنگهي ويو هجي منهن جي ڀرمان،
 ۽ مان اُن کي سڃاڻي نه سگهي هجان ها.
 چو ته مون وٽ،
 اُن جي سڃاڻپ،
 اُن جي هٿن ۾ ڀريل،
 گلن جي خوشبو آهي.

هلو ته گڏجي راکاس جا پيرا ڪٿون

تتل ڏينهن جي روشني ۾،
 سڄي شهر ۾ راکاس گهمي ويو آ،
 حڪم آدر ديون بند ڪريو،
 خاموش رهو ڪجهه نه ڳالهايو،
 ڊنل، لوسائيل، پيلا، پيلا چهرا،
 ٻاهر ڪجهه آواز، ڪجهه هڏ ڪيون ڪجهه آهن،
 هي ڪير آهن؟
 جن جي ان راکاس سان ويڙهه پئي هلي،
 گهن گهرج جو گوڙ متل آ،
 ننگ پيا ويدجن،
 گهاء پيا ڦاٽن، رت پيو وهي،
 ڪوندر پيا ڪُسجن، پوتيون پيون لهن،
 سڀ وڙهن پيا تون ماڻ آهين....؟
 هيءَ موت جهڙي خاموشي ڇا لاءِ....؟
 هيءَ ته تنهن جي نصيبن جي جنگ آهي،
 جيڪا تون ازل کان وڙهندو آيو آهين،
 منهنجا ساجن، هيءَ جنگ ته تنهن جي تاريخ آ،
 همت ڌار،...
 نه ڏس انهن ستل بي گانن ماڻهن ڏي،
 انهن کي فرصت ڪٿان،

تنهن جي ڏڪن جي،
منهن جي ڏڪن جي،
آهليا گڏجي، چپ چاپ،
هن خاموشيءَ مان،
ٻاهر نڪري وڃون،
آهليا گڏجي،
اُن راڪاس جا پيرا کڻون،

عورت

اُن عورت جي نالي،
 جنهن جي سوچ ڏاڍي محدود آ،
 هُن گهرجي چوڊيواريءَ،
 کان سواءِ،
 نه ڏٺو آ،
 ڪجهه ٻيو هن جڳ ۾،
 ڪجهه به نه سوچيندي آ آها،
 ٿوري ٿوري ڳالهه تي ڪٽبي آ،
 پئسن سان ڳنهيل هوندي آ،
 يا وري بدي ۾ ڏنل ورتيل،
 هوندي آ.
 رات جو جڏهن مڙس سان سمهندي آ،
 ته کيس اهو ياد به نه هوندو آ،
 انهن پيار ڪندڙ هٿن،
 کيس سڄو ڏينهن ڪٽيو آ،
 پيار پري لفظ ٻوليندڙ زبان،
 سڄو ڏينهن گارين سان وڍيو آ،
 ڏاڍو سک محسوس ڪندي آ،
 مڙس جي هنج ۾،
 اُن عظيم عورت کي منهنجو سلام،
 جيڪا ڪجهه به نه ٿي سوچي،

رات جا چار پهر،
سڪ جون نندون ٿي ڪري.

ها...!!؟

پر جي تون مون کان پڇين؟
ته مان توکي ٻڌايان،
اندر جا حال اوريان،
قت اڪيلي ڏيکاريان،
تنهن جي هنج ۾،
ڪند لاڙي،
سڏڪا پري روٿان...
پر جي تون مون کان پڇين؟
ته پوءِ مان توکي ٻڌايان...

حيا ۽ شرم

اڃ به،
دل جي ڌڪ ڌڪ،
۽ نبض جي رفتار،
تيز ٿي وڃي ٿي،
نعرن جي گونجار ۾،
روح رڙي ٿو،
روح ماندو ٿئي ٿو،
هن نعرن جي گونجار ۾،
يادگيريون آهن،
انهن سڀن جون،
جن جي قربانين جو،
ثمر هو کائين پيا،
کائي ٿلها ٽاپرا ٿي،
محلن ۾ ويهي نوٽ ڳڻين ٿا،
کاش انهن کي ڪو،
حيا اچي شرم اچي،
اڃ به جي هو سُڌري وڃن،
هن ابوجه قوم تي رحم ڪن،
هي جيڪي رُپئي مان
ساڍا پندرهن آنا

پنهنجي کيسي ۾ رکن ٿا،
 ٽڪو خرچ ڪن ٿا،
 اُهو به سنڌ مٿان نه،
 پر ڪاغذن جي لڪائي پڙهائي تي،
 هنن بي لجن، بي شرمن،
 ٽڪو ملهه ڪيو آهي،
 سنڌ ۽ سنڌ واسين جو
 هي نعرن جي گونجار
 انڌو پيار هن قوم جو
 هار ڪٿي مان رکن
 شهيدن جي نانوجو
 جن جي نعرن پٺيان
 هي سڀ اڀوجه
 نچي ڪڍي
 ووٽ ڏين ٿا انهن کي

جسم ۽ ارواح

چو طرف ڦهليل آهي،
 اونده اندوڪار،
 مان اڪيلي،
 نه ڪو ساٿي نه سڄڻ،
 روشني ته پري آ،
 اڳتي وڃان، پويان وran؟
 فيصلو ڪيم پوئتي ورتڻ جو
 چو ته مان اڪيلي،
 پنڌا جگر جيڏو
 پوئتي وريس،
 پروري ڪانه سگهيس،
 جسم ڇڻ پنڌا پھڻ،
 لڳيم ڇڻ ته
 جسم غدار ٿي بيٺو آ،
 ساٿ ڇڏي بيٺو آ،
 مونڪي کل اچي ويئي،
 جسم کي چيم،
 تون به بي همت ٿي وئين،
 ياوري مونڪي همت توڏيارين...؟
 اچ پاڻ پيئي،
 همت ڪري اڳيان وڌون،

مان بي همت نه آهيان،
 ها پر اڪيلي آهيان،
 هاڻ تون ۽ منهنجو ارواح،
 پاڻ پر سات ڏيئي،
 هن اندوڪار کي لتاڙي!
 اُن روشني جي رستي ڏانهن،
 پاڻ ٻئي گڏجي
 هلندار هنداسين، هلندا رهندا سين.

ٻٻ

هو ويٺو هو،
 چپ چاپ،
 هٿن ۾ گل،
 اکين ۾ ڄمڪ،
 وجود ۾ پيريل،
 خوشبوءَ جي مهڪار،
 مان خاموشيءَ سان وڃي،
 ڪلهي تہ هٿ رکيو مانس،
 هُن اڪيون مٿي کڻي ڏٺو،
 پيار سان گڏ مايوسي ڏٺو،
 اُن جي اکين ۾،
 پڇيو مانس؟
 ايڏو چپ ۽ اُداسي،
 ۽ وري هٿن ۾ گل،...!
 هڪدم منهنجا هٿ،
 پنهنجي هٿن ۾ جهلي،
 پيار وڃان چيائين،
 مان ئي آهيان،
 تنهن جيئن انڌهين راتين،
 اڪيلين واٽن جو،
 توکان الڳ، تنهنجو سُپرين،

مان جھٽ ڪري،
پنهنجا هٿ ڇڏايا،
ڏڪندي کيس چيم،
اهڙيون ڳالهيون چوندي،
ڊپ ڪونه توڻين تي...؟

حيدر بخش جتوئيءَ جي ياد ۾

سائين منهنجا،
 دنيا ڇڏڻ کان ڪجهه وقت اڳ،
 ٻڌي هئي اوهان خوشخبري،
 ون يونٽ جو هوٽڻ،
 سنڌ ساري خوشيءَ ۾ مڱن،
 هر ڪو چئي پيو،
 جتوئي سنڌ جي آزادي ڏني،
 وره پاڻ پتو ٿيو هٿائين،
 زندگي وه ڪئي هٿائين،
 چڱو ٿيو پاڻ ڏٺائين،
 سنڌ جي آزادي ...

هڪ ويل شام جو
 آسمان تي ڦهليل،
 ڳاڙهي شفق ۾،
 سج الھڻ وقت مون ڏٺو،
 بڙڇ لڳل توهان جي هانوَ تي،
 اذيت، درد، لڇڻ ڦٽڪڻ،
 منهن ورائي جو ڏٺم،
 سنڌ ۽ سنڌواسين کي،

توهان جي وڃڻ کان پوءِ،
ساڳيون سنسان راتيون،
سنڌين جو مقدر،
پتڻن سان مٿو هڻڻ،
اڃان به وڌيڪ،
ڏاڍ جو ڏهڪاءُ، ظالم جا ظلم...

ڪڙڪيٽو

چئني طرف گهور انڌهه ڀرو
 اک نه ڏسي اک کي،
 هٿ نه ڏسي هٿ کي،
 مان اڪيلي،
 وات اڻ سونهي،
 هٿ ۾ اٿم،
 هڪ ڪڙڪيٽو
 اُن جي ننڍڙي روشني ۾،
 ڳولهندي ٿي وتان اُنهن کي،
 جن مونکي،
 هن اندوڪار ۾ ڦٽي ڪري ڇڏيو آ،
 ڪجهه وقت ساٿ ڏيئي،
 هوجيٽا مڙوبه،
 ساٿ ڇڏي ويو
 مان اڪيلي،
 اُنهن انڌهه ڀرن ۾ رُٿان پئي،
 سوچيان ٿي مان،
 هٿين خالي، پريشان ... !!
 ڪالهه به مان اڪيلي هئيس، ...
 اڄ به مان اڪيلي آهيان ...

کنوٽيون بادل ۽ انڊلٽ

ڪنوٽين کي چيم،
 ڏيؤم ڪي ڏس...؟
 پر هو،
 چمڪاٽ ڏيڪاري گم ٿي ويو...
 بادلن کي چيم،
 ڏيؤم ڪي ڏس...؟
 پر هو به،
 بوندون برسائي گم ٿي ويا...
 انڊلٽ کي چيم،
 ڏير ڪوڏس...؟
 پر هو به،
 رنگ روپ ڏيڪاري گم ٿي ويئي...
 پريشان ٿي
 چيم پنهنجي ئي من کي
 تون ئي ڏي ڪوڏس....؟
 من گنپير ٿي چيو،
 مڃيندينءَ منهنجو چيو،
 چيم هائو مڃينديس....
 من آهستيءَ سان چيو،
 ڊڪ پائي وڃ،
 وڃي سنڌوءَ ۾، ٻڏي مر.... !!!

احسان

مون وٽ ايندين ... ؟
 مان به توسان ملندس ... !
 مرڪي جي ڳالهائيندي ؟
 تهڪن سان ساٿ ڏيندس ... !
 ياد جي ڪندين ... ؟
 ياد تهنجيءَ سان،
 هيءَ زندگي،
 گذاري ڇڏيندس ... !
 واعدو جي پاريندين ... ؟
 وعدن تي مان اعتبار ڪندس ... !
 ڏور جي ويندين ... ؟
 دعائن سان توکي ساريندس ... !
 وساري جي ڇڏيندين ؟
 ميار توکي ڪڏهن به نه ڏيندس ... !
 وقت گذرندو،
 ڪوڙي جڳ ۾،
 ڌڪا کائيندي،
 اڪيلو ٿيندي،
 راتين جو روئندي،
 مرڻ ويل مونکي ساريندي،
 احساس ٿيندءِ اُن ويل،
 مان ئي تنهن جي حياتي آهيان،
 مان ئي تنهنجو موت آهيان.

ننڊڙي دل

هائِ هاءِ،
 ننڊڙي ننڊڙي دلڙي،
 لڪي لڪي،
 ليئا پائي،
 چُرَن ۾ ويهي،
 غارون ٿي ٺاهي،
 جهرڪيءَ جي اُڏامڻ تي،
 پرن جو ڦهڪو ٻڌي،
 ڀتين ۾ منهن لڪائي،
 پٿر هڻي،
 نشان چٽي،
 پار ٿي پئي،
 گد، گد ٿئي،
 تازيون وڃائي،
 جهمريون پائي،
 ويٺي آڪار اندر رچائي.

جيئي سنڌ، جيئي سنڌ،
 چوَن جيئي، کير پيئي،
 نعرو سدائين اهو لڳائي،
 سنڌ جيٿا رينداسين،

حق وٺنداسين،
جوش وچان هر دم ورجائي.
مگر وقت اچڻ تي،
سڀني کان اڳ ۾،
غارون ڇڏي چرون وسائي،
پاڻ کي ڪوڙو سڏائي،
جڳ جي سچائيءَ جا،
هوءُ ڳڻ تي ڳائي،
هائِ هاءِ،
ننڍڙي ننڍڙي دلڙي،
لڪي لڪي ليئا پائي،
چُرَن ۾ ويهي،
غارون ٿي ٺاهي

سڃي پڇي اهو سڄ آهي

ڪن ماڻهن سان ملي،
 ڪن گهڙين لاءِ،
 ڪجهه ڀلن جي ساٿ ۾،
 سڃاڻي نه سگهيو آهي،
 مان سڄ ٿي چوان،
 چو ته مان ڄاڻان ٿي،
 اڄ جي دور جو انسان،
 پنهنجي وجود مٿان،
 خولن مٿان خول،
 ڏڪيو پيو هلي،
 خوشين جا خول،
 غمن جا خول،
 خوشفهمين جا خول،
 اُن ڪري مان سڄ ٿي چوان،
 اڄ جي دور ۾ ڪنهن کي سڃاڻڻ،
 ڏاڍو ڏکيو آ
 تون جو هڪ دفعو ملڻ کان پوءِ،
 منهن جن تعريفن جا ڏڪ،
 پريندي تي وتين،
 تون ڇا ڄاڻين؟

مونکي پنهنجو پاڻ سان،
نه چاهيندي به،
قرب ۽ احساس نه آهي،
تنهنجا تعريف وارا ٻول ٻڌي،
مان حيران آهيان،
سچي، پچي اهو سچ آهي،
چو جو مان،
پنهنجو پاڻ کي،
توکان وڌيڪ سڃاڻان ٿي.

ڪاروتر

هوءَ آهي،
 پنهن جي،
 گهروارين لاءِ،
 نظرجو،
 ڪاروتر ... !!
 سچ پچ،
 جيڪڏهن هوءَ،
 نه هجي ها،
 ته سچي گهر کي،
 نظر لڳي وڃي ها،
 چو جو،
 هوسپ سهڻا،
 من موهڻا،
 هر سهڻي خوبي،
 انهن ۾ موجود،
 هوءَ بي زور،
 بدشڪل، بي ڍنگي،
 هر خوبيءَ کان عاري،
 سچ پچ،
 انهن ۾ ٺهي ڪانه ٿي،

پر ڇا ڪجي،
هوءَ جيڪڏهن نه هجي ها،
سڄي گهر ڪي،
نظر لڳي وڃي ها،
هوءَ آهي،
انهن وچ ۾،
نظر جو ڪاروتر،

چوٽين مارچ

منهن جي سوچن ۾ آهي،
 ۽ اڄ به موجود آهي،
 اهو دھشت وارو ڏينهن ... !
 ظالم جو ظلم ...
 ظلم سهڻ وارن جي برداشت ... !
 ڌرتي تي پيل باهه،
 عرش ڳاڙهو ڳٽور،
 هو هٿين خالي جوان،
 اڳيان گولين جو وسڪارو،
 پويان درياھ جي دھشت،
 هوسپاسان جا پيارا هٿا،
 سهڻا ۽ جيءَ جيارا هٿا،
 زخمن سان، رت سان ڀريل جسم،
 کين لڇڪيا، کين هٽڪيا،
 اُن ويل جو آواز سچ جو آواز
 حق جو آواز
 اُن آواز جو پڙاڏو
 اڄ به گونجي پيو
 اڄ ڪهڙي مارچ کي ڳايان،
 سنڌ لاءِ، سنڌ واسين لاءِ،
 اڄ به هر گهڙي،
 هر هڪ ڀل،
 چوٽين مارچ آ.

هي جوڙو

مون لڪائي رکيو آهي،
 سنيالي سانڊهي رکيو آهي،
 بوسڪيءَ وارو اهو جوڙو
 جيڪو چوري ڪيو آهي،
 اُن چوري ڪيل بوسڪيءَ جي جوڙي کي،
 مان جهوٽي (ڪوڙي)
 هر ڳالهه ۾ ڪڇ ڪڇ ڪرڻ واري،
 مان نياڳي، مان ڏاٽڻ،
 جنهن کي گهڻو ڏيئي مارجي،
 ها پر مان ڪنهن کي ڇا ٻڌايان؟
 دل جو حال ڪنهن سان اوريان؟
 ته مون هي جوڙو
 اهو بوسڪيءَ جو جوڙو
 مون پنهنجي ڪفن لاءِ،
 چورايو آهي، لڪائي رکيو آهي.

ڏسڻ لاءِ نظر ڪڍي،
 پر ڪير به نه ٿو نظر وجهي،
 چو ته اڄ به ڏينهن رات،
 اهو بوسڪيءَ جو چوري ڪيل جوڙو
 ڪفن وانگر، منهن جي وجود ۾،

ويڙهيو پيو آهي،
هن بوسڪيءَ جي ڪپڙي جو ڪفن،
اُن ۾ مليل ڏينهن رات جو عذاب،
ڪنهن سان سليان؟
ڪنهن جي هنج ۾،
ڪنڌ لاڙي سڌڪا پري روٽان.

درد

هوء ويئي هئي،
 ائين چپ چاپ،
 چٺ ته دنيا ۾ ڪجهه رهيو ئي نه آهي،
 وقت تيزيءَ سان گذريو پئي،
 صبح کان شام، شام کان صبح،
 پر اُن لاءِ وقت چٺ بيهي رهيو آهي،
 خاموش، لاغر جسم، اکين ۾ ويراني،
 چپ چاپ، هلي گهمي ڦري،
 مون کان سنو نه ٿيو،
 پر سان وڃي اُن جي چهري کي،
 هٿ ۾ جهلي پڇيم؟
 جبل جهاڳڻ واري، همت واري،
 هر ڏک، درد کي، پوئتي ڦٽي ڪري،
 اڳتي وڌڻ واري،
 چو جهري پئي آهين؟
 ڪهڙي ويدن تي آتوسان؟
 هن اڪيون مٿي کڻي، درد وچان چيو،
 خبر اٿي نند نه ٿي اچي،
 دماغ ۾ ينوائتي آ،
 دل ته چٺ ڌڙڪڻ ڇڏي ڏنو آ،

سڪون ڄڻ ته وڃائجي ويو آ،
 هن منهنجي پانهن ۾ درد آ.
 ها جڏهن اُن منهنجي پانهن کي جهنجهوڙي،
 ڌڪ هڻي ڪڍيو هو،
 اُن ڌڪ ۾ اڃ به درد آ،
 سمجهايو مانس درد آهي،
 وقت پٽاندڙ لهي ويندو،
 چيائين نه ڪڏهن به نه لهندو...
 مرڻ گهڙيءَ تائين رهندو،
 دل کي ڏکوئيندو....
 اکين کي روڙاريندو..
 ڪڏهن به نه وسرندو،
 ڪڏهن به ختم نه ٿيندو.

يقين

سانوڻ ۾ جڏهن،
 ڪو پڪي ٻولي ٿو
 سورج مڪيءَ جو گل،
 سج جي تپش ۾،
 کلي ٿو.
 ٻه ڪبو تر جڏهن آڪاس ۾،
 اڏامن ٿا،
 ڏينهن رات جي پهرن ۾،
 سج، چنڊ تارا،
 آڪاس تي اُڀرن ٿا،
 هن وشال ڌرتيءَ تي،
 هڪ انسان جنم وٺي ٿو.
 هڪ ٻيو انسان مري وڃي ٿو.
 تڏهن مان سوچيندي آهيان،
 سانوڻ ۾ پڪي ٻولي ٿو... ؟
 سج جي تپش ۾ گل کلي ٿو... ؟
 ٻه ڪبو تر آڪاس ۾ اڏامن ٿا... ؟
 انسان جنم وٺي ٿو...
 ۽ پوءِ مري به وڃي ٿو... ؟
 پر جنم وٺڻ کان وٺي،
 مرڻ گهڙيءَ تائين،
 مون جهڙن ڪيترن وجودن کي،
 شايد نه...
 پر پڪ اٿم،
 ڪجهه به ڪين ملي ٿو... ؟

اُڌري وڃان

دل ٿي چوي،
 اُڌري وڃان آڪاس ڏي،
 ڪي پل،
 هن ڌرتيءَ کان،
 پري رهان،
 ڪي پل پاڻ ڪي،
 اربي ڇڏيان،
 هوائن جي آڌار
 نه ڏسان،
 هيٺ ڌرتيءَ ڏي،
 ٻوٽي ڇڏيان،
 پنهنجيون اکيون،
 ڪي به نه سوچيان،
 ڌرتيءَ جي ڏکن،
 غربت ۽ بُڪ لاءِ،
 اُگهاڙن ننگن وجودن لاءِ،
 چيچلائي ڏنپ ڏيندڙ انسانن ڪي،
 ماس پٽي رت جا ڍڪ،
 پريندڙ انسانن ڪي،
 ڪجهه به نه ڏسان،
 ڪجهه به نه سوچيان،
 ماڻ ماڻ ڪري،
 اُڌري وڃان آڪاس ڏي.

روح جي رُج

روح اندر رُج
ناهي سڪيو ساهه
ته به جيئي ٿو جڳ ۾،
ويچارو انسان.

وسري ويا وڃن،
تڙبي ويئي تقدير،
دلين منجهه گهاءِ،
اکثرين منجهه اُجاڙ
دڪندو رهيو درد،
نيٺن وهي نير،
تنهائيءَ جا ڦير،
ويڙيچن جاوڍ
ڏکڙن پري دل.

روح اندر رُج،
ناهي سڪيو ساهه،
ته به جيئي ٿو جڳ ۾،
ويچارو انسان.

منڙي

ماني، ماني، ماني،
 جييجي ماني ڏي،
 پنهن جي منڙي آواز سان،
 لڏندي لمندي اُن چيو.
 هانو ۾ روڊ پئجي ويو،
 اکين ۾ ڳوڙها ڀرجي آيو،
 ڇا جواب ڏيان؟
 پنهن جي راڻيءَ کي،
 ڪيئن سمجهايان،
 پنهن جي منڙيءَ کي،
 هي هٿ وڌي ڦٽي ڪيان،
 جيڪو تون چوڻ اُهو،
 تنهن جي لاءِ ڪريان ...
 پر منهن جي منڙي
 مون کان ماني نه گهر ... ؟
 هيءَ تنهن جي ڏاڏڻ جييجي ... ؟
 توکي ماني ڪيئن ڪارائي ... ؟
 هنن هٿن جي پڇايل ماني،
 (ان هائي جيڪ) بيمارين سان ڀريل،
 توکي تڪليف ڏيئي،
 اسپتال ۾ ٿي پهچائي ڇڏي،
 هيءَ ڏاڏڻ جييجي صدقو،
 ٿي وڃي تومٿان ...
 اُن ڪري منهنجي جي منڙي،
 مون کان ماني نه گهر.

سڳو ۽ ماڻيلو

ڪير آ سڳو...؟
ڪير ٿيندو آ
ماڻيلو..
جڳ ۾..
اسان سڀئي،
هڪ ٻئي جا .
سڳا ۽ ماڻيلا،
پنهنجا پرايا،
سڀ ڪجهه آهيون،
ويجها رهي ٻه،
ڏور آهيون،
ڏور رهندي ٻه،
ويجها آهيون،
چو ته اسان سڀ،
انسان آهيون.

شاعر

هي ڪير آ؟
سوال،
پڇڻ مهل،
انيڪ اکيون،
مون ڏي ڪجي آيون ...
پر جواب،
نه مليو.
وري پڇيم،
هي ڪير آ...؟
چيو ڪنهن،
آهستيءَ سان ...
شاعر آ !!!
سچ،
لڪندي لڪندي،
ڪوڙ
جوساٽ،
ڏيئي ويو.

نه پڇ

نه پڇ، نه پڇ، نه پڇ...!
منهنجي درد جي، منهنجي ڏڪن جي،
ڳالهه مون کان نه پڇ،
پڏائيندي مانءُ ته حيران ٿي،
مون کان ئي سوال پڇي وٺيندي،
ڇو گذاريئي اهڙي زندگي؟
هن سوال جو جواب مون وٽ ڪونهي...!
اُن ڪري چوان ٿي،
نه پڇ، نه پڇ، نه پڇ...!
منهنجي درد جي، منهنجي ڏڪن جي،
ڳالهه مون کان نه پڇ.

پڙاڏو

دل چاهي ٿي،
 جبل جي چوٽيءَ تي چڙهي،
 اڪيون بند ڪري،
 رڙيون ڪري،
 وڏي آواز سان،
 سڌڪا پري روٿان،
 منهنجا سڌڪا ۽ آواز،
 پڙاڏو ٿي،
 واپس موٽي،
 مون وٽ اچن،
 ۽ مان وري انهن کي،
 ساهه ۾ سانڍهي
 دل جي ڪنهن ڪنڊ ۾،
 لڪائي ڇڏيان، لڪائي ڇڏيان،

ڏک ۽ پيڙائون

هن دھشت گرديءَ جي ور چڙھيل،
پيءُ، ڀاءُ ۽ ورجون،
مائرون، پيڙون ۽ زالون،
منهن تي رڻو وجهي،
ھنجون ھاري روئن پيون،
ھنن جونءَ دعائون به بي اثر؟
موت جي دستڪ،
۽ گھر اندر ايندڙ لاش،
ھي جي ريءَ کڻيءَ جا موت آھن،
اُنھن جا ڏک، اُنھن جو پيڙائون،
مون پنھنجي اندر ۾،
پنھنجو درد سمجھي،
وجود ۾ اوتي ڇڏيون آھن.

قبر ۾ گهر

قبر جي اندر،
 منهنجو خوبصورت جسم،
 ڳرندڙ فنا ٿيندڙ
 مان ته جيئرو جاڳندو،
 سهڻو ڳيرو جوان هئس...
 مان جيئرو جاڳندو وجود...
 کلندڙ مهڪندڙ
 هن زمين مٿان هلندڙ گهمندڙ
 منهنجي هن،
 سهڻي وجود کي،
 ڪهڙي حق سان،
 راه ويندي، بي گناه،
 اي ظالم، اي رهزن،
 به جي ڏماڪي ۾ مون کي ماري،
 تو قبر کي منهنجو گهر ٺاهي ڇڏيو.

التجا

اڃ اڪين کان،
دل هڪ واعدو ورتو،
ڏکڻ جي انتها هجي،
يا وري ڏلتن جي گهرائي،
نه روئجان، نه روئجان،
اڪين حيران ٿي ... !
دل کان سوال پڇيو؟
پهرين پاڻ کي ته سڌار،
اي دل ... ؟
پاڻ کان به ته ڪي واعدا وٺ،
اي دل ... ؟
اڪين جو ڪهڙو ڏوهه؟
روئا ريندي ته تون آهين،
اي دل ... ؟

وقت جو نيسلو

تو ۽ مان،
 ۽ هو سڀ
 هن چو وائي تي پيئل؟
 هيڪل، ويا ڪل،
 هڪ ٻئي کان پري،
 محبت، پنهنجائپ،
 جذبا، احساس،
 ڪجهه به ته،
 نه رهيو آهي،
 پوءِ به اسان سڀ،
 گڏ هن چو وائي تي؟
 ڏسون ٿا ڪير تو،
 هن چو وائي تان،
 هتي ڪري،
 پنهنجي واٽ مٽائي؟
 ٿي سگهي تو؟
 هيءَ واٽ مٽائڻ واري
 مان ئي هجان !!!
 سهڻ ۽ برداشت جي قوت،
 هڪ حد کان پوءِ جواب به ته،
 ڏئي ويندي آهي.

ڪيوليءَ جوڏڪ

ڪيترا سال اڳ،
هڪ ڪيوليءَ،
مون کي چڪ هڻي،
زور سان چيو هو
مان هارڻ،
ڪراچيءَ جي،
رت ڀريل،
رستن تي،
هلي نه ٿي سگهان !
توهان بي همت آهيو ... !!
بي لڄا، بي شرم آهيو ... !!
مون کي وٺي هلو
سڳوري عدالت ۾،
مان سپن کي ٻڌائيندس ته،
هي رت وهائڻ وارا،
ڪير آهن ... ؟
توهان بي شرمو ... !!
وڃي ٻڌي مرو ... !!

ڊور ڊگو

مان ڊچندي به آهيان،
 پنهنجو پاڻ کان،
 اُن ڏينهن کان،
 مان بي ڍنگهي، بي چئي،
 ڪنهن کي ڪين وٺان،
 ٿي پوندس،
 سڀڪنهن تي بوج،
 بيزار ٿي سڀ چوندا ... !
 هجين ها ڊور ڊگو ... ؟
 گهي حلال ڪري،
 کائي ڪپائي ڇڏيون ها،
 پر ڇا ڪجي،
 ٿي پئي آهيان انسان ... !

وچوڻي

اڪيلائپ، اڪيلائپ،
توڙي چو طرف،
ماڻهن جا انبوه،
هو سڀئي پنهنجو پاڻ ۾،
مان اڪيلي،
انهن ۾ پرائي،
وڃي نهاريان،
انهن جي شڪلين ۾،
هو پيا هئا،
مان به هئس،
انهن ۾ مون ۾،
هڪ وچوڻي آ،
جنهن کي مان،
نه ٿي ڊاهي سگهان،
جنهن کي هو سڀئي،
نٿيون ڊاهي سگهن.

منهنجا من

درجي چائنٽ تي،
 جڳن کان مون کي ويهاري،
 تون اندر ويٺو آن،
 ليئو پاڻي ڏنم،
 من جي اندر
 مُتل تون ننڊ پر،
 اندر پر مونجهه ٿي ٿيم،
 منهن جي ڳالهه ته ٻڌ...؟
 منهنجا من،
 منهنجي من ۾ رهي،
 ايڏي ننڊ ته نه ڪر،
 ٽڪجي پيئي آهيان،
 تنهنجي در جي چائنٽ تي.

بي رنگ در

ڪوريئٽرن جي چار سان،
پريل،
هن بي رنگ،
پراڻي درڪي،
هڪ ڌڪ سان،
ڪولر چاهين ٿو،
پرايائڻا،
ڪجهه منهنجي به ته ٻڌ...؟
مون هن درڪي،
پاهران نه،
اندرين پاسي،
کان بند ڪيو آهي.

جيون جي جوت

ڪرموڙي جنهن وقت،
اُٿين ٿي،
منهنجي ذات،
آمرت پري هن جيون ۾،
جيون جي جوت پساڻي،
تاريڪيءَ کي پوئتي ڌڪين ٿي،
۽ جڏهن مان،
قدم اڳتي وڌائي،
ڪجهه گهران ٿي،
تو مونکي وه جو پيالو پياري،
جيئري، مارڻ ٿي چاهين،

وچوئي

نه ڄاڻ،
چوايڏي وچوئي اٿم،
وجود ۾،
سوچن جو تسلسل،
پور، پور،
جيون ٽريل پڪريل،
اُجهامي وري پري،
هن تخيل ۾ آڳ،
وري به تون چوين ٿي،
سڏ پڙا ڏي،
سونهن سوچ،
جهڙن عنصرن منجهان جڙيل،
هڪڙو وجود،
جنهن منجهان خلوص ۽ ادب،
جو هڳاءُ اچي ٿو.

پل جو بار

اُهو پل وڌيڪ اهم آهي،
 جنهن پل ۾،
 ڪي موتي جهول ۾ جهلي،
 هُن آتش فشان ڪي،
 مون اورانگهيو هو،
 اُن هڪ پل جو بار کڻي،
 اورانگهيان پئي هڪ سمنڊ،
 پرياد رکجان ...؟
 مان ترڻ نه ٿي ڄاڻان،
 پر ڪوبه هڪ پل مون ڪي،
 هن سمنڊ ۾،
 ٻوڙي نه سگهندو.

هلندو هل

جهر جهنگ جهاڳي،
هلندو هل،
کیر آپنهنجو،
کیر آپرايو،
سپني کي پر کيندو،
هلندو هل،
ساتي ماڻ نه ره،
باه جو پڻيت پاريندو،
هلندو هل،
سُچ ڏسي،
بيهي نه ره ٻر ڀر،
ڏکيا ڏونگر،
راه اٿانگي،
چالڻ ويهي،
وقت وڃايون،
ڏيئي مان،
ڏيئو پاريندو،
هلندو هل.

سڌ پڙاڏو

مون کي واپس ورڻو آ،
 هڪ ڀل به،
 مور نه رهڻو آ،
 ٿي سڌ ٻڌان،
 ڏور پري،
 دل وارن جا،
 بريت، جبل،
 وڇون طوفان،
 ويرون لهرون،
 ڪيئن ٿيون روڪي سگهن،
 ٿي سڌ ٻڌان،
 ڏور پري دل وارن جا.

جلايل جوت

هن وات جو،
ڪو سڃاڻو ناهي،
هن سانجهي ۽ پر،
ڪو مانجهي ناهي،
وئي مان تنهنجون نانءُ،
جلائي آجوت،
هاپر،
مت ڪو اچڻو ناهي،
هن وات کان،
ڪو وڃڻو ناهي،
هجي توهانءُ،
ڪنهن کي وٺان سار،
تون جو اچڻو ناهين،
۽ منهنجو مت،
ڪو سڃاڻو ناهي.

کٽيل ڳالهيون

ڳالهيون اسان جو اهڙيون،
جيڪي کٽيو وڃن...
سوچون اسان جون اهڙيون،
جيڪي وڪر جو وڃن...
منجهيل من،
روندا روڙي،
ڏونگر ڌاري،
ته به سورا سان ساڻ،
نه کائي منزل،
نه کٽي ڪوماڳ،
ته به اسان جي جهان ۾،
جاڳ اسان سان ساڻ.

سياڻي جي لاءِ

تون؟

جنهن ڪڏهن مون کي،

ڏٺو به نه آهي،

جڏهن تون،

هلندي هلندي،

تڪجي پئين،

۽

اڪيلائپ جو احساس،

وجود ۾،

پيدا ٿينئي،

تڏهن ڪنهن،

گهاتي وڙ جي،

هيٺان بيهي،

اُن جي سڪل،

تاريءَ مان،

ڪوسڪل،

پتو چوندِي،

اُن تي،

منهنجو نالو لکي،

هوا جي رخ تي،

اڏائي ڇڏ جان.

خواهشون

جيتريون ننڍڙيون،
 خواهشون اسان جون،
 اوترا ننڍڙا ماڻهو اسين،
 جيترا گهڻا غم اسان کي،
 اوترا آرڏا ماڻهو اسين،
 لڙڪن کي به مرڪ ٽاپانيون،
 پيار به اسان جو،
 پور به اسان جا،
 اسان کي نه پرڪ اوپاڻي
 وقت جا واچوڙا آهيون،
 ويل وقت جي،
 واڳ ورائيندا سين،
 اسان چوڏهينءَ جي چڙهيل،
 وير آهيون،
 اوڀل يا سويل،
 سنڌڙيءَ جي،
 سيند سنواريندا سين.

تخيل جي جنگ

بهارون اينديون رهنديون،
گل ٽڙندا رهندا،
ڪنول ڪلندا رهندا،
ڪيترا ڏيئا ٻرندا،
ڪيترا ڏيئا وسامندا،
پر منهن جي احساس ڪي،
ماڻ نه ايندي،
جذبڻ جو وهڪرو،
وهندو رهندو،
تخيل جي جنگ،
جاري رهندي،
ڇو جو مان،
انسانيت جو عروج،
حقن جي فتح،
ڏسڻ چاهيان ٿي،
مان نئون انقلاب چاهيان ٿي،
ظالم جو رت پيئڻ چاهيان ٿي.

ليئو

تون،
 منجهين اكين سان اكيون ملائي،
 پُچين توت،
 هنن اكين پر چاٿو نظر اچي؟
 مون تنهنجي اكين پر ليئو پاتو...!
 ڏنر ته مان هئس،
 ورائيم،
 هنن اكين پر ته مان آهيان،
 تون ٿڙي پئين خوشيءَ وچان،
 مان عجب وچان ڏسڻ لڳس..
 سوچيم،
 اها ته ڪا وڏي ڳالهه ته نه آهي،
 منهنجي جاءِ تي ٻيو ڪير،
 تنهنجين اكين پر ليئو پائي ها،
 ته توکي اهوئي نظر اچي ها.

گلن جي ورڪا

گلن جي مالها پوئي آئي آهيان

دردر تي سين کي،

چيو اٿم،

هر ڪنهن وٽ انڪار

مان هيءَ گلن جي ورڪا،

ڪنهن تي ڪيان؟

سين وٽ انڪار؟

اڪين ۾ نفرت بيشمار،

هت سڀڪو

پنهنجي ڪاڻ جيئي ٿو

مطلب ڪاڻ،

زندگيون ڪسي ٿو

جذب جي سڃاڻي،

ڪوبه نه ٿو ڄاڻي،

هاڻ ڪو مونکي ٻڌاءِ،

مان هيءَ گلن جي ورڪا،

ڪنهن تي ڪيان؟

کاش

ڪي گهڙيون،
 جن ڪي هوند،
 ڏکي ڏکي،
 پڪڙي وڃي،
 نه وڃڻ ڏجي،
 انهن گهڙين ڪي،
 جيڪي ڪي پل،
 خوش ڪري،
 دل وندرائي،
 هليون ٿيون وڃن،
 کاش،
 ائين ٿي پوي،
 انهن ڪي،
 روڪي ڇڏجي.

گلستان

هن گلستان ۾
سهڻن ٻوٽن ۾،
هي رنگ به رنگي،
خوشبو وارا، سهڻا،
هي گلن جا جُهڳتا،
اڌ تڙيل،
اڌ مرجھايل،
ڪنهن سان به،
شڪايت ڪين ڪندا ...
چپ چاپ، هي سڀ،
مرجھائجي ويندا،
هر ٿاري مان،
پن پن تي چڻي ويندا،
مٽيءَ سان ملي،
مٽي ٿي ويندا،
اُن مٽيءَ مان پيهر،
ڪنهن وٽ جي ٿاريءَ تي،
هن گلستان ۾،
وري تڙي پوندا،
هيءَ گلن جا جُهڳتا،
اڌ مرجھايل، اڌ تڙيل.

درېن

من هيډي وډي،
جېگ پر،
توپيار ڪيو آ؟
ها،
ڪنهن سان؟
پنهنجو پاڻ سان ...
من هيډي وډي،
جېگ پر،
تونفرت ڪئي آ؟
ها،
ڪنهن کان؟
پنهنجو پاڻ کان ...

تارون وڏي تڪ

تي سگهي ٿو؟
هيءَ دنيا منهنجو خواب هجي...
تي سگهي ٿو؟
هيءَ دنيا تنهنجو خواب هجي...
جت پاڻ سڀ،
سڙي پڇري،
ماڻ ماڻ ڪري،
ڪنهن کي ڪين ڪجهه ٻڌائي،
هليا وينداسين،
جيئن پيا وڃن پيا.

وراثيون

گذريل ڪي يادون،
جي وساريان پر نه وسرن،
منجهيل من،
ماضيءَ جي ٻولارن ۾،
ويراڳين وانگر رُلي،
مگر هاءِ،
ڪٽ به چين نه ماڻي،
ڪڏهن پاڻ روئي،
ڪڏهن وري مونکي روڻاري.

ابليس

هر قدم تي مليا،
کيترا ئي خدا،
سدا سهڻا،
ڳالهيون مٺيون،
سوچون اعلى،
پر،
اوچتوئي اوچتو،
ظاهر ٿيو پوي،
انهن جي،
اندر جو ابليس.

کاروکانگ

کاروکانگ،
ہولي وينو،
هروپرو،
ہولي وينو،
چاڻ اٿس،
واٽهڙوات مٿائي ويا،
تہ بہ ہولي وينو،
چوتہ،
ہولڻ کان سواءِ،
اچيس ڪجهہ بہ ڪين.

لاش

تهڪ گهٽجي ويا،
لڙڪ لڙي آيا،
اندر جي آند مانڌ،
وڏي ويئي،
جڏهن ٻڌم،
تنهن جي گهر جي ٻاهران،
گند جي ڍير مان،
مليو آ،
ابهه ٻارجو لاش.

ماه

ڏنگيو،
منهن جي،
ڏات کي
چليو،
منهنجو ماه،
پرائم جيستائين،
نٿي،
منجهه ساه،
نه مڃيندس،
اوهان جي ڳالهه.

ديپ

وهامي ويئي هئي،
ويل،
هت چڙائي،
تنهنجو ويڙ جي،
موتي،
وري نه اچڻ جي،
تنهن ڪري،
چائنٽ تنهنجي،
چمي،
وسايا مون دل جا،
ديپ.

اثاث

پري پند،
جاڙي تاڙي،
واسينگ وات،
پنيت مٽا باه جا،
ڪيئي پيا ڪاٺ،
آهي،
اڄ اثاث،
ڏهڪائيندڙ ڏيهه ۾،
جوڪري،
حق جي بات،

پاڪرن

تون چوین تو،
ڌرتيءَ تي پير رکي،
آسمان کي،
پاڪرن ۾ پري ڏي،
پر،
بي سمجه،
تون نه ٿو ڄاڻين،
مان آڪاس تي رهي،
ڌرتيءَ کي،
پاڪرن ۾،
پريو آ.

سڳند

ڪي نوان،
گيت سوچيان ٿي،
ڪي نوان،
احساس ساريان ٿي،
سڳند ڪي،
پنهنجي وجود ۾،
سرچاڻ ٿي،
مان به سڃاڻن ۾،
چري ٿيڻ،
چاهيان ٿي.

فسانہ

زندگیءِ پر،
جذمن بہ،
دل کولی کلیس،
تذمن تون،
یاد آئینء،
تنہجون گالھیون،
تنہجا فسانہ،
یاد آیا۔

پور

ننڍڙا ننڍڙا ماڻهو

جن جون،

وڏيون، وڏيون،

ڳالهيون،

کلندي گذارين،

کنهن کي،

به نه ٻڌائين،

پنهنجا سور،

نه کير سڃاڻي،

نه کير پر کي،

انهن جا پور.

گھاء

منهنجو گھاء به،
تون،
جهڙو گهرو
تون،
ته مونکي سڃاڻ،
تون به ته،
مون وانگر،
جاڳين پيو،
پوءِ چالڻ،
نهارين ايڏو ڏور،

موت

رات جي پوئين،
پهر ۾،
جڏهن پڪي،
ٻوليندا آهن،
۽ ٻئي پاسي،
ڳاڙهي شفق،
اُڀرندي آهي،
تڏهن امن جو
موت ٿيندو آ.

آواز

دل چاهي ٿي،
ازل جا آواز،
گيتن جي گونجار ۾،
دل اندر ۾،
پيهي وڃن،
۽ مان،
صدين تائين،
ايئن بيئي رهاڻ،
اک چنڀ بنا.

سپنا

ڪنهن چيو...
چري،
سپنا ڏسڻ گهرجن،
جيون،
جو وڏو سهارو
هوندا آهن،
هي سپنا...
پر منهنجي،
وس کان،
ٻاهر آهن،
هي منهنجا نينڙ،
نه ڪڏهن ٿا ٻوڙجن،
نه ئي وري ٿا ننڊ ڪن.

ان ٿيڻي

تون شايد يقين نه ڪرين،
مون ڏٺو آ...
ستارن کي،
ٿاڪ منجهند جو
آڪاس ٿي چمڪندي،
تون شايد يقين نه ڪرين،
مون ڏٺو آ،
سج کي،
اوپر ۾ الهندي،
الهندي کان اُڀرندي.

وہ جو پیالو

تو کی حیرت آ،
وہ جو پیریل پیالو،
پیٹل کان پوء،
بہ موت نہ آ یوں
مون وٹ،
تون چا جائیں؟
اڑ جاٹ آہیں اچان،
جیسیتائیں،
مون کی،
ذہنی موت نہ ملندو،
مان کڈھن بہ،
مرندس کانہ۔

انت

ڪڪر جي ڀر جي،
ايندا آهن،
وسڻ ڪاڻ،
انهن ڪڪرن،
جي ڪارائڻ ۾،
ڪنوڻ جي چمڪ،
شاعر جي ذات،
جذبڻ ۽ احساسن،
جواڻ ڏٺو،
اڻ وٺندڙ
اڻ سهندڙ
انت هوندو آهي.

چري

سياڻو ڪي چريو؟
ڪنهن ويل،
کلي،
ته ڪنهن ويل،
روئي،
سچ پچ،
صفا مون جهڙو ... !!
مان به،
ڪنهن ويل،
کلان ٿي،
ڪنهن ويل،
روڻان ٿي،
آهيان نه صفا چري ..

قلم به آڌ

هڪ مڪمل ڪهاڻي...!
جيڪا ڏنم، پڙهيم،
هڪ اڻ ڇاتل احساس،
محسوس ڪيم،
اڪين ٿي اڪين ۾ ڪنهن چيو،
هن جو عنوان...
توڪي لکڻو آهي...؟
مان ڊپ وڃان،
هيڏانهن هوڏانهن ڏنو
ڏڪندڙ هٿن سان
قلم به آڌ ڪري...!
اُن مڪمل ڪهاڻي،
جي مٿان رکي ڇڏيم.

دفن

ڪي پل چونڊي،
 اُنهن کي جهول ۾ جهلي،
 ڪنڊا اُنهن جا،
 هٿن سان هٽائي،
 محبت جي سوئيءَ سان،
 اُنهن پلن کي پوئي،
 ويٺي آهيان ...
 هاڻ انتظار اتر،
 اُن هڪ پل جو،
 جنهن ۾ هي سڀ پل،
 مونکي من اندر،
 دفن ڪرڻا آهن.

جذبا

مان پنهنجو پاڻ کي...
ڳولهيو آ...
مان پنهنجو پاڻ کي...
وڃايو آ،
اندر ۾ وهندڙ
جذب ڪي،
پڪن سان روڪي،
وڻين مان،
وهائيو آ.

ديوار

وارباسي مٽيءَ تي،
 هلندي هلندي،
 مون محسوس ڪيو،
 مان پاڻ به ته،
 واريءَ جي ٺهيل،
 ديوار آهيان...؟
 هيرن وانگر،
 چمڪندڙ ديوار...
 جنهن کي هوا جو
 هڪ ئي جهوٽو
 ذرا ذرا ڪري
 وڪيري ڇڏيندو

جهول

مون ڏي ته ڏس؟
منهنجي جهوليءَ ۾،
سڀ ڪجهه آهي...
پنهنجائپ، پيار، احساس،
مان ڪنيو پئي وٽان،
تنهنجي لاءِ،
انيڪ خوشيون، راحتون،
پر...؟
تنهنجي جهولي...
نه ڄاڻ منهنجي لاءِ،
ڇو خالي آهي؟

اد مغزي

چون تاسپ،
 مان ئي پاڳل آهيان...!
 منهنجي ئي ڪل ٽريل آ...
 چو ته،
 هو جيڪي ڏين تارخم،
 مان انهن زخمن کي،
 گل ڪري،
 چونه تي سمجهان...؟
 مان ئي اد مغزي آهيان...
 هنن جي ڏڪن،
 ڏنين ۽ عذابن کي،
 وساري چونه تي ڇڏيان.؟

شیطان

مان چيو مانس ...
مان انسان آهيان ...؟
جواب مليو
انسانن جهڙي خصلت،
تو پر نه آ ...؟
پلا مان ڇا آهيان؟
شیطان جو پيوروپ ...!
کلي چيو مانس .
هاڻ ڊچ مونکان،
چو ته شیطان،
پاڻ سان گڏ،
نانگ بلائون،
ازد ها کڻي هلندو آهي،

پوست

گهٽي گهٽي،
 چونڪ، چونڪ،
 ماڻهو پاڇي وانگر،
 اڻ ڄاتل خوف ...
 مايوسيون ۽ حراس،
 پنهنجا تابوت پاڻ کنيو!
 هلندا پيا وڃن،
 هر ايندڙ ڏينهن ---
 ڪالھوڪي ڏينهن وانگر اُلهي ٿو.
 هر رات،
 گذريل رات وانگر اونڌا هي آهي.

گولي

گولي، گولي، گولي...
هتيارن منجهان،
نڪتل هيءَ گولي...؟
اُن تي نالو
لکجي ويندو آهي،
جيڪي سوچين ٿا،
جيڪي لوچين ٿا،
علم وارا، ڏها، سهڻا،
قلم جي حرمت سمجهڻ وارا...
سوليءَ تي به سچ چوڻ وارا،
بس انهن لاءِ گولي تيار آهي.

جيون

منهنجو جيون...؟
رُچ ۾ ڪوئل ...
منهنجا جذبا...؟
گهايل گهايل ...
منهنجي سوچ ؟
ليڙون ليڙون ...
منهنجون واٽون...؟
اڪيلون، اڪيلون ...
منهنجو مقدر؟
پتين سان مٿو هڻڻ ...

گم

روز صبح جو
ننڊ مان اُٿي،
رات جو سمهڻ تائين ...
جيڪو ڪجهه،
دُنيا وارا،
جهول منهنجي ۾،
وجهندا آهن،
مان پنهنجي،
پر پاسي ۾ رکي،
اُن کي وساري،
دل اندر دفن ڪري،
هن دُنيا جي وهنوار ۾،
گم ٿي ويندي آهيان ...

رُني آهيان

ويئي، ويئي،
 رُني آهيان،
 اوچگارون ڏيندي،
 پنهنجا ڳوڙها،
 پاڻ اُگهيا اٿم،
 صرف اهو سوچي،
 مان مري ويندس ... !
 منهنجي مٿان
 ڪير به روئڻ وارو نه هوندو؟
 اهو سوچي،
 مان مري ويئي آهيان،
 پوءِ پنهنجي لاش مٿان،
 گهٽو رُني آهيان.

چري

سياڻو ڪي چريو...؟
ڪنهن ويل ڪلي...
ڪنهن ويل روئي...
سچ پچ،
صفا مون جهڙو...؟
مان به ڪنهن ويل،
ڪلان ٿي....
ڪنهن ويل روئان ٿي،
آهيان نه صفا چري؟

ڌرتي

ڌرتيءَ تي،
پاڻ اوچو ڪري،
پڻ پر بيٺس ...
ڏاڍو مان هيڻ،
وڏي هستي،
سمجھيم پاڻ کي،
تان جو
خبر نه پئي،
ڌرتي پيرن هيٺان،
نڪري ويئي

سھڻو

ماڻهو چون ٿا...؟
تون ڪاڻو آڻ
تون ٻوڙو آڻ
تون گونگو آڻ
تون لولو آڻ
پر ڪو مون کان پڇي؟
تون ڪيڏو
سھڻو آڻ ...

گھر

تون نہ گھراء،
 منهنجا ساٿي
 رات ٿي ويئي آتہ ڇا...؟
 اڄ تہ،
 ھٿ ھٿ ۾ ڏيئي،
 گڏجي ھلون،
 پانيان ٿي،
 ھٿ ڪٿ ھوندو...؟
 تنھنجو گھر....؟
 منھنجو گھر....؟

سالن جي ڳڻپ

هي سال به گذري ويو...؟
گذريل سالن وانگر...
سُڪن سان سجايل،
دردن سان ڀريل،
هر سال،
ائين ئي گذري ويندو آ...
ها پر هنن سالن جي وچ ۾...؟
ايندڙ وقت ۾...
اها تاريخ ڪهڙي هوندي...؟
جو مان نه هوندس...؟
۽ هنن سالن جي ڳڻپ،
مان ڪين ڪندس...

منزل

تنهنجيون ڳالهيون، ڳجهه جون،
 آءُ کليل ڪتاب وانگر،
 منهنجو چنڊ چمڪي ڌرتيءَ تي،
 تون ڪرين عرش جون ڳالهيون ..
 منهنجي سيراندي،
 ميڙو متل آ،
 ڌرتيءَ جي دُڪن جو،
 تون ڪرين ڳالهيون،
 دُنيا جي فسانن جون ...
 منهنجي دل جي وسطيءَ ۾،
 آهي تنهنجي جاءِ تنگ ...
 سڄڻ مونڪاٽ ڏوروچ ...
 مان نه آهيان تنهنجي منزل.

رَتُ

مان ڪيئن،
توڪي،
سڪ جون
لوليون ڏيان...؟
مان ڪيئن توڪي
پريت جا
گيت ٻڌايان...؟
چو ته مان،
ڄاڻان ٿي،
تنهنجو سڀاڻي،
رت سان،
پريل آهي...!

نفرت

اچ؟
وٺ، پيءُ،
هيءَ مڌ،
هن مڌ ۾ مون،
نفرت،
پري آهي،
مان چاهيان ٿي،
اها نفرت،
تنهنجي،
رڳ رڳ مان،
ڦاٽي نڪري.

جاڳ

منهنجا منٿڙا،
تون سمهي پوءِ،
جاڳ کي جا ڳائي،
ڪو ته ايندو لاڳاپا لاهي ...
تن من تن لاءِ وڃاءِ،
منهنجا منٿڙا تون نه گهٻراءِ،
آهليا تون،
منهنجي هنج ۾،
پنهنجو مَهر ٽو لڪاءِ ...

گناه

ڏور ڪيڏو به ڏور،
 ڪير به نه ٿو وڃي سگهي،
 هت هت ٻڌل ...
 پيرن ۾ زنجيرون،
 زبان تي قلف،
 هت ڏسڻ جي موڪل آ،
 هت ٻڌڻ جي موڪل آ،
 ها پر ...؟
 هت هلڻ گناه آ،
 هت ڪڇڻ گناه آ،
 هت مڙڻ ثواب آ ...
 جيئن گناه آ ...

اڪيون

جڏهن اڪيون کليل هونديون آهن،
نظر ايندو آ اندهيرو...
جڏهن اڪيون بند هونديون آهن،
نظر ايندي آ روشني...
بس هي اڪيون عادي آهن،
بند اڪين سان سڀنا ڏسڻ جون،
اُهي سڀنا،
جي ڪڏهن به ساڀيان نه ٿيندا،
چو ته،
کليل اڪين سان روشني ڏسڻ،
روشنِيءَ پٺيان هلڻ،
عادت نه رهي آ،
بس اڪيون بند ڪري،
ويهڻ، برباديءَ ڏانهن وڃڻ،
خوش فھين ۾ رهڻ،
اها عادت مٽجي نه ٿي سگھجي.

پوست

گهٽيءَ، گهٽيءَ ۾،
 چونڪ، چونڪ تي،
 ماڻهو پاڇي وانگر ...؟
 اڻ ڄاتل خوف،
 مايوسيون ۽ حراس،
 پنهنجا تابوت پاڻ کنيو،
 هلندا پيا وڃن؟
 هر ايندڙ ڏينهن،
 ڪالھوڪي ڏينهن وانگر اُلهي ٿو
 هر رات ...!
 گذريل رات وانگر اونداھي آ.

پيرا

سڀ سيوئي احوال،
سلج تن مين ...
پر ڪيئن پهچنديءَ تن ڏي ...؟
ڪيئن سليندينءَ پنهنجا سور ...؟
بيون واٽون ڪين ڳولھ ...
اٿئي هڪ ئي واٽ،
جنهن واٽ جو هوراھي آ ...
تون به وٺ اها واٽ ...
قدم قدم سان ملائي،
تي انهن جي ساٿي ...
پيرا ڪندي هلندي وڃ،
دُعا آھي منهنجي،
اوجيڏل،
هوا نه لڳي طوفان نه اچن،
انھن جا پيرا ميسار جي نه وڃن .

ڪلڻ واري

اوڪلڻ واري ... !
 ايڏو ته ڪل،
 چو ته ...
 هڪ جڻو نه،
 پر ڪيترائي چون ٿا،
 تون ڪلين ٿي،
 انهن ڪاڻ ... !
 تنهنجا ٽهڪ،
 آڳ لڳائين ٿا،
 انهن جي لڱن ۾،
 هو سوچين ٿا،
 تون انهن کي ملي وڃين،
 هڪ واري،
 ڪجهه گهڙيون،
 گڏ رهي وڃين ...

گھيلي

جڳ جي ٽوڻين ٽنڀن سان،
ٽڪرائي ٽڪرائي،
مري ويندينءِ گھيلي ...
جڳ ته آهي پياري،
هماليه مثل ...
پٿرن کان نه گهر پيار ...؟
آهي پڙاڏا ملندءِ واپس ...
جن ۾ آهي تنهنجي پڪار.

ديس

من جڳ ۾ توکي،
 ڳولهيان ...
 ڪهڙو آهي،
 تنهنجو ديس،
 هيءَ ڏکائيل دل ...
 تنهنجي واٽ نھاري،
 ڪنجهندي، جُھرندي،
 منهن جو من،
 جڳ کان ٿيو آتنگ ...
 ڪا گهڙي ته مون وٽ آ ...؟
 منهنجورتن رنگوا ٿئي ويس،
 ڪينجهر جي ڪنڌي تي
 آهي منهنجو ديس ...

بي معني سوچون

ڪوڪليون،
بي معنيٰ سوچون،
جن جي پرواز
ايڏي ته متائين آ،
جي هوڪري پون،
ته پاش، پاش،
تي وڃن.

منزل سات نتي ڏي

سات نه ٿي ڏئي،

مونکي منهنجي منزل،

اُن ڪري جو

ملي آهيان،

مان،

اُنهن منزلن تي،

تنها ۽ پريشان.

ڪهڙن گناهن جي سزا ملي آ

منهنجيون وحشتون،

وڻي ويو،

اُن حد تائين،

جو ساه،

سُڪي ويو،

بي اختيار سوچيم،

ڪهڙن گناهن جي،

ملي آ مونکي سزا.

هي ڪير آ...؟

هي ڪير آ...؟

جو اونداهيءَ جي اڏاوت ڪي،

اُڏوهيءَ وانگر،

ڪاٺي رهيو آ...

چون ٿا،

هي سڀ،

هوڏوهي آ...؟

ديس دروهي آ...؟

اڪيلو جيون

جيون منهنجو
توکان سواءِ،
اڪيلو،
اڇ ته سهي...؟
پيڇي هي بند،
پور پور ڪيون،
ڏونگر،
ڌاري وجهون.

فيصلو ڪير ڪندو...؟

تنهن جي ڀرسان...

توڻ...

جو ڪجهه به آهي...

اُن تي تنهنجو.

ڪيترو حق آ...؟

اُن جو فيصلو...

ڪير ڪندو...؟

ويچارو انسان ...

هر ڪو انسان ..
ڪنيو تو وڻي،
پاڻ سار،
غمن، پريشانين،
جو هڪ جهنم،
تو به وڏا وات،
قارڙي،
تهه ڪو ٿوڏي،
ويچارو انسان ...

امن جو موت

رات جي پوئين،
پهر ۾،
جڏهن پڪي،
ٻوليندا آهن،
۽ ٻئي پاسي،
گاڙهي شفق،
اُڀرندي آ،
اُن ويل،
امن جو موت،
ٿيندو آ...

مان تماشائي

ڦٽڪي ڦٽڪي،
هيڪل ويهي،
رات گذاري،
پيچ پنيءَ،
کان پوءِ،
بيڪ جيئڻان جي،
ڪائنات ساڪت،
مان تماشائي.

دل ضد تي آ

ڪيئن ڪريان؟

مان ڇا ڪريان ...؟

دل ...

ضد تي آ.

پري هيءَ بندوق

مان،

توڪي هٿان

۽ مون دل کي،

زنجيرن ۾،

قابو ڪيو آ.

کیر آتنهجو...؟

هن سنسار ۾،
سارين ٿي،
ڪنهن کي...؟
ڳولھين ٿي،
ڪنهن کي...؟
کير آ؟
تنهجو،
پهرين اهوران،
تہ سل.

پڌوائڻم

پڌوائڻم،
هر انسان مرنديوناهي،
زندگي به،
هر ڪنهن وٽ،
ايندي ناهي.

نهي ويندا فسانه

ڪنهن کي به نه پڌائيندس،
ته به نه ويٺو،
ڪيترائي فسانه،
هن جڳ ۾.

جيئن وارن کان پڇو؟

جيون جو احوال،
جيئن وارن کان پڇو؟
جلائي پاڻ کي،
رڪ به ڇڏي آ،
جن اڏائي ...

پاش، پاش

ڪوڪليون،
بي معنيٰ سوچون،
جن جي پروان،
ايڏي ته مٿاهين آ،
جي هو ڪري پون،
ته پاش، پاش،
تي وڃن.

موت به آناياب

مونكي نامي،
ڪنهن تي اعتبار،
جڏهن پير خبر،
زندگيءَ سان گڏ،
موت به آناياب،

هريل تنهائيءَ ۾

تو،
سامهون اچ،
يانہ اچ،
اسان،
هريل آهيون،
تنهائيءَ ۾.

ڪوئل نه ڪوڪ

ڪوئل،
ايترو نه ڪوڪ،
ڏڪن ۾ پيريل آهي،
منهنجي ديس،
وارن جي دل.

عبادتن جون ڳالهيون

عبادتن جون ڳالهيون،
مون سان نه ڪر،
مان آهيان،
مانوس،
هن ڌرتيءَ جي،
انسانن سان.

جوت جيارتون

وٽ جلائي مون،
جوت جيارتون
آئي آ،
رات،
أماوس جي،

أداس ماحول

هن ويران شهر جي،
أداس ماحول ۾،
آيو آهين؟
ته هاڻ،
ويڃڻ جي ڳالهه نه ڪر.

اڃان نه ٿئي!

نھائين
اڃان نه ٿئي...؟
هيءَ ڀرولي
ڪنهن نه سٺي...؟

ڪوڳائي وينو

ڪي گيت اڏورا،
ايڏو ڏاڍيان،
ڪوڳائي وينو.
چپ چاپ،
روئي وينو.

رک

جيون جو احوال،
جيئن وارن کان پڇو
جلائي پاڻ کي،
رک به ڇڏي آ،
جن اُڏائي.

سواءِ تنهنجي

چوڏهينءَ جي،
چانڊاڻ ۾،
نهاريم چو طرف،
'ڪجهه به،
نظر نه آيو،
سواءِ تنهنجي.

پيرن اگهاڙي

جڏهن زندگي،
پيرن اگهاڙي،
درتي آئي،
عجيب لطف،
محسوس ٿيو،
وري ياد،
تنهنجي آئي.

ڪوئل ايڏو نه ڪوڪ

روح،
رجهي ٿو
من،
آماندو،
ڪوئل تون،
ايڏو نه ڪوڪ.

سُڪل پڻ جهڙي اڪير

اندر،
جي اُڪير،
سُڪل،
پڻ وانگر،
هو اسان،
هر هنڌ رلي.

جلندڙ جيون

هرندڙ ڪاٺيون،
رڪ ٿي،
هو اسان،
اُڏامي وينديون،
پر هي،
جلندڙ جيون،
ڪڏهن به،
رڪ نه ٿيندو.

من ۾ نه ڳولھ

من ۾ نه ڳولھ،
جن کي،
مون سانڍيو آ...
ساه ۾...

جلي کيسين جوت

رتي ناھ،
رَت جي،
جلي،
کيسين جُوت...؟
هڪ اڻ هوند...
مٿان وري،
بي ضميرن جي موت.

مون جهڙي رات

اند هيري رات،
مون جهڙي رات،
هن وٽ،
بين جي رانن،
کان سواءِ،
ڪجهه به نه آهي.

کلندا لنگهي وينداسين

اچ؟
ڪير به نه ڏسندو،
اسان کلندا،
لنگهي وينداسين،
هنن ڪنڊن مٿان.

هيءَ ڌرتي

هيءَ ڌرتي،
تاڪ منجهند جو،
تامڻي وانگر جلي،
پنهنجي،
اندر جي باهه،
بس ائين ئي،
ٻاهر ٿي ڪڍي.

لاڻا سڀ ڄاتل سڃاتل

هن جڳ ۾،
لاڻا سڀ،
ڄاتل سڃاتل،
جيئرا ماڻهو،
سڀ اجنبِي،
اڻ ڄاتل.

اونداھي

اونداھيءَ ۾،
هڪ ڏيئڙي،
پنهنجي روشنيءَ سان،
اونداھيءَ کي،
اڃان وڌيڪ،
تاريڪ بڻائي ڇڏيو آ.

شرمسار نه ٿي

جي ڏوران،
توڪي گهائي ويا،
انهن کي،
ويجهو ڏسي،
تون ايڏو
شرمسار نه ٿي.

پهڻن جهڙا ماڻهو

پهڻن جهڙا ماڻهو
گلن جي،
ڌڪ سان،
مري ويا.

اهي قبرون

اُهي قبرون ...؟
جن تي،
ڪو به نالو نه آهي ...؟
اُهي سڀ،
منهنجون آهن.

منزل جي ڳولا

منهنجو پاڇو؟
تنهن کي ڇا سمجهايان؟
مون کي ڇڏي،
وڃي پيو ڏور،
منزل جي ڳولا ۾.

موهن جو دڙو

مان،
موهن جي دڙي،
جو کوھ،
هر آيل،
ڏول پري،
هٿن کي ڏوئي ... !!

اها ڪل ناهي

مون
پنهنجي جهول ۾،
جڳ کان لڪائي،
ڪي آندو آ...؟
پر ڪنهن لاءِ...؟
اها ڪل ناهي...!

پٿر پيئي چونڊيان

تون...
مڌر آلاپ،
پيوڙين،
۽ مان،
ڌرتيءَ تان،
پٿر پيئي چونڊيان.

هي آواز

پهٽوپل ۾،
مون وٽ،
هي آواز
چري اڌ مغزي،
جيئن آ،
تنهنجو جنجال.

ايڏو وير نه رک

مان،
تنهنجو عڪس،
پنهنجي،
عڪس سان،
ايڏو
وير نه رک.

ڪاش

ڪاش
تون اندو هجين ها،
۽ مان،
گونگو
هڪ ٻئي جا عيب،
ڍڪي ڇڏيون ها.

يقين نه آ

من،
جي ڳالهه تي يقين نه آ،
تڏهن ته،
من اندر وهندڙ درياءُ ۾،
ڪڏهن به ڪو
ڪنارو نه آيو.

وچن

وچن کير،
پاڻ سان،
ڪنڌ تي،
جي اچي ڪات،
تہ به ڪنداسين،
پريات.

مون نه ڏٺو آ...

تو...
تہ ڏٺو هوندو؟
جنهن کي مون نه ڏٺو آ...
سندس نيٽن ۾،
اهو ڪجهه آهي؟
جنهن جي،
هن دنيا ۾ ڪوٽ آهي.

اک لڳي ويئي

انتظار ڪندي،
اک لڳي ويئي،
اُن مڪ پل،
ڪسي ورتي،
مون کان آزادي ... !

ڏکويل ذات

مينهو ڳيءَ جي مند،
چوڏهين جي چانڊوڪي،
تنهن ۾،
جاڳي، جلي ويئي،
منهن جي،
ڏکويل ذات.

سپ پل دفن ڪرڻا آهن

ڪي پل چونڊي،
 جهول ۾ جهلي،
 ويٺي آميان،
 انتظار اتر،
 اُن پل جو
 جنهن ۾ هي سپ پل،
 مون کي دفن ڪرڻا آهن.

وٽي ۾ رت ڀرڻو آهي

منهنجا ٻچڙا...
 تون ضد نه ڪر،
 هن وٽي ۾،
 چنڊ کي نه ڏس،
 چوٽ،
 سڀاڻي توکي،
 هن وٽي ۾،
 رت ڀرڻو آهي.

پریت پنهنجي سرهي سرهي

تڙي آ،
رتن جوت،
پریت پنهنجي،
سرهي سرهي،
کي پل،
پيار ڪري،
وساريون،
پنهنجا سور.

حساب ڪتاب

نه ڄاڻ،
ڏينهن رات ۾ گذاريل،
هي وقت،
حساب ڪتاب،
اسان کان گهري ٿي
۽ چوڻو گهري؟

انسان ٿي ره

جنهن زندگيءَ کي،
تو بڻايو هو زندگي،
اُت تون،
فرشتون،
انسان ٿي ره،

موت

رتي ٺاهي،
رت جي،
جلي،
ڪيئن جوت؟
هڪ اڻ هوند ...
مٿان وري،
بي ضميرن،
جي موت.

بندوق مونکي ڏي

اها بندوق،
مونکي ڏي،
ڪمزور، هيٺا، بزدل،
ڏٺو آ مون،
تنهنجي هٿن کي،
ڏکندي.

اڪيلو جيون

جيون منهنجو
توکان سواءِ اڪيلو
اچ ته سهي،
پڇي هي بند،
پورا ڪيون،
ڏونگر ڌاري وجهون.

گهرا گهرا نيٽ

گهرا گهرا نيٽ،
 گهروري گهءَ ڏيڻ،
 وار نيٽ،
 ائين وسڻ،
 چڻ سانوڻ،
 سندا مينهن.

گهءَ به توجھڙو گهرو

منهنجو گهءَ به،
 توجھڙو گهرو
 تون ته مونکي سُڃاڻ،
 تون به مون وانگر،
 جاڳين پيو،
 پوءِ چالءَ،
 نهارين پيو ايتڙو دور.

تون چپ آهين...؟

سڀ ڳالهائين پيا،
تون چپ آهين...؟
سڀ اڳتي وڌن پيا
تون ٻينو آهين...؟
سڀ مقابلو ڪن پيا
تو هٿيار ڦٽا ڪيا آهن؟
وري به چوڻ ٿو
مان ويچارو ۽ مظلوم آهيان...

اوڻتيهه جي اونداهي

مان،
روشنِي جي پڄارڻ،
پر آهي،
منهن جي مقدر ۾،
اوڻتيهه جي اونداهي.

وسایامون دل جا دیپ

وہامی ویتی ہئی،

ویل،

تنهن کری،

چائنٹ تنهنجي،

چمی،

وسایامون دل جا

دیپ

سند جو ڪيڏا رو

اڇ ته پاڻ ۾ ملون
 پاڪر پائي هنجون هاريون،
 چو ته وڇڙي وڇڻ واري ويل،
 ڪا ڏور ڪونهي ...
 لڳيم ٿو ته تون نه ٿو ڄاڻين ...؟
 پر ڄاڻ اٿم ته توکي سڀ ڄاڻ آ...؟
 اُن ڄاڻ ۽ اڻ ڄاڻ جي پلسراط تي ...
 بيٺل تون مان ۽ هوسپ؟
 تون، مان ۽ هوسپ ڪير آهن ...؟
 اُن سوال جو جواب ڳولهيو ڪونه ٿوليي ...؟
 اڇ تون، مان ۽ هوسپ وڃائجي ويا آهيون ...
 اڇ هن وڃائجي ويل وقت ۾،
 نه زمين تنهنجي منهنجي آ،
 نه آسمان تنهنجو منهنجو آ،
 عجب ته اُن ڳالهه جو آ !!!
 اڇ ڪا صليب ڪونهي، اڇ ڪو تياس ڪونهي ...
 اڇ اسان جا هٿ به وڍيل ڪونهن ...
 اڇ اسان جي زبان به بند ڪونهي ...
 اڇ احساس ۽ شعور جا در به بند ڪونهن ...
 ته به تنهنجي، منهنجي هٿن ۾،

خالي هٿن ۾، ڪجهه به ڪونهي...
 هن ڪجهه به نه هجڻ جي ڪيڏاري،
 روح کي رڙائي وڌو آ...
 اڄ هن ڌرتي ۽ آسمان جي وچ ۾،
 هوائن جي آڌار اڏامڻ وارا،
 تون، مان، اسان سڀ،
 ڪاڏي پيا ويون ڇاپيا ڪيون؟
 ڌرتيءَ ۾ هيٺ ڌوڙ جا ڪڪر...
 آسمان ۾ باهه جا آلا...
 اسان سڀ هڪ ٻئي کان پري پري
 نه سوچون ٿا، نه سمجهو ٿا، نه ڏسون ٿا...
 اڄ ڪالهه ۽ سياڻي جي زمانن ۾...
 اسان اها عجيب مخلوق آهيون
 جيڪي ماضيءَ تي فخر ڪندا آهن...
 حال ۾ نندون ڪندا آهن...
 مستقبل جا منصوبا ٺاهيندا آهن...
 اسان اُهي بي لڄا آهيون،
 جيڪي پنهنجن جين نياڻين ۽ پٽن کي
 ڪارو ڪاري ڪري ماريوندا آهيون،
 ۽ هيءَ هيڏي وڏي سنڌا مڙ... !!
 تنهنجي منهنجي سنڌا مڙ...
 پاڻ ئي پنهنجن هٿن سان وڃائي چڪا آهيون.

اُن ويل ڪي چريا ڪريا، اوهان ڪي ويٺا ڏسن،
 هٿ وڌائي پڪن پر ٿا سنڌ ڪي جهلين...!
 پر سنڌ ويڇاري شرم وچان پاڻي، پاڻي ٿي پيئي...!
 سنڌ ته سنڌين جي، پاڻي، پاڻي ٿي پيئي...
 گهڻيئي پڪ جهلياسين، پروڻين مان وهي ويئي...
 انهن وڌايل هٿن ۽ پڪن پر اڃ،
 مٿڙي سنڌ، جهلي نه ٿي جهلجي...!!
 اڄ تون مان هو سڀ...
 هوائن جي آڌار اڏامڻ وارا...
 بي ضمير، بي لڄا، بي شرم...
 اُن لائق به نه آهيون،
 جو هڪ ٻئي کي نظر کڻي ڏسي سگهون...
 گهڻو ڪجهه ٿي چڪو آهي، گهڻو ڪجهه ٿيڻو آهي،

اڄ تون، مان ۽ اسان سڀ،
 هڪ ٻئي کي پئي ڏيئي بيهي رهون..
 اڄ هن پلسراط تي،
 هڪ ٻئي کي بنهه نه سڃاڻو...
 ها هڪ ٻئي جو رت وهائي،
 پاڻ ڪار اوڀس ڪري، ماتمي ٿيون،
 اجتماعي قبرون کوٽي،
 پنهنجا مڙهه پاڻ دفن ڪيون،

ڪاغذ جي ٽڪرن تي،
 هي سڀ لکي ڇڏيون،
 هئي ڪا سنڌ؟ هئا ڪي سنڌي؟
 اُهي ڪاغذ انهن قبرن منجهه دفن ڪري ڇڏيون...
 صديون گذرڻ کان پوءِ،
 هنن قبرن مان جڏهن اسان جا هڏڙا نڪرن،
 ته ان دور جي نقادن ۽ محققن کي،
 پل ۾ پروڙ پئجي وڃي...
 هئي ڪا سنڌ...؟ هئا ڪي سنڌي؟
 جن پنهنجن هٿن سان،
 زمين وڃائي، آسمان وڃايو
 هو سڀ پاڻ پنهنجا ويري...
 بي حس، بي لڄ، هيٺا هئا،
 اچ تون، مان ڪارالتا پائي،
 سنڌ جو ڪيڏارو لکون ۽ ڳايون...
 جيستائين جيئرا آهيون،
 ڳوڙها ڳاڙي ماتي ڪيون،
 اچو ته گڏجي سنڌ جو ڪيڏارو ڳايون،
 ڪيڏارو، ڪيڏارو، سنڌ جو ڪيڏارو ڳايون.

ساٿا ۽ ويڳاٿا ماڻهو

ساٿا ۽ ويڳاٿا ماڻهو،
 ايندا ويندا رهندا آهن،
 ڏيئي مان ڏيئو ٻاري،
 چپ چاپ هلندا ويندا آهن،
 گهڻا گھنگهور مڃي، طوفان مڃن...
 بريٽ ۽ ويرانه،
 سڀ لتاڙي هلندا رهندا آهن،
 هي ساٿا ۽ ويڳاٿا ماڻهو.

هي سڀ ساٿا ۽ ويڳاٿا ماڻهو،
 تنهنجا ساٿي، منهن جا ساٿي،
 مڃان ٿي او منهنجا ساٿين،
 اسان جا به هيٺا حال آهن،
 گهڻي گهڻي ۽ پر اوڻدا هي آهي،
 واسينگن جا وات آهن...

تون ۽ مان اسان سڀ...
 هٿين خالي، بد حال ۽ بي ڪار آهيون،
 اسان حال وهيٺا ماڻهو آهيون،
 اونچين، اونچين ديوارن جي اندر،

در دريون بند ڪري ويٺا آهيون،
 اُنهن من مست ماڻهن جي،
 قدمن جي چاپ پڌندا آهيون،
 بس اسان اڪيون بند ڪري،
 چپ چاپ ويٺا هوندا آهيون،

اسان جواندر اُجرو آهي،
 ڪنن سان به سڀ ڪجهه ٻڌندا آهيون،
 اسان انڌهين نگر جي جار هواسي آهيون،
 اکين سان ڪجهه به ڪين ڏسندا آهيون

اچو ته گڏجي ڪجهه به نه ڪيون،
 صرف پنهنجي گهرن جون بتيون،
 ٻاري ڇڏيون،

گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ جا اونڌا هي آ،
 اُت توري روشني پهچائي ڇڏيون.

اچو ته گڏجي ڪجهه به نه ڪيون،
 صرف پنهنجي گهر جي سامهون،
 گهٽيءَ مان گند ۽ ڪنڊا هٽائي،
 رستو صاف ڪيون،

اچو ته گڏجي ڪجهه به نه ڪيون،
 اُن ايندڙ سهڻي صبح لاءِ ڪا پوک پوکيون،
 چو ته وقت اچڻ تي،
 لڳڻو به اسان کي آ، ڪاڻڻو به اسان کي آ،

امر مان جيئن چاهيان ٿو

مان آهيان هڪ ماءُ
 نو مهينا سانڍيو هئم،
 هن ٻچڙي کي وجود ۾،
 ياد ڪين اٿم،
 ڪو ويلو،
 بيت پري ڪاڏو هئم،
 دردر جا ٽڪا،
 ڏينهن رات جا پورهيا،
 ڪوبه نه هيم اوهي نه واهي،
 مڙس مون وارو شرابي نشئي،
 ڪل نه اٿم،
 ڪاڏي ويو هو به پڇي،
 مان پئي گهليان، پنهنجو وجود،
 هڪ ٻئي وجود سان گڏ...
 هر ٻاٽيل سڪل وجود،
 اڪيون ڌرا ڌرا،
 رات جو ٿڪ وچان،
 ننڊ اڪين کان ڏور،
 اُن ويل جڏهن آهستيءَ سان،
 چري پيو منهنجي وجود ۾،

هڪ ٻيو وجود...

عجب مزو محسوس ڪيو هئم،

.....

پنهنجائپ جو احساس،

ڪيڏو نه گهرو هو،

اها ته منهنجي ملڪيت،

منهنجي اڪيلائپ جي،

سڀ کان وڏي دولت هئي،

خوشيءَ وچان سڄو وجود،

سرچار ٿيندو هيم،

عجيب سڀنا ڏسندي هئس...

پت چمندو...؟

نه نه ڏيئي چمندي سورن ڪاڙ؟

مون جهڙو نصيب آئيندي...

ڏک وچان سوچيندي هئس،

نه نه پت چمندو...

صفا مون جهڙو هوندو...؟

نه نه پيءُ جهڙو هوندو...؟

ڇا وڃيس پٽس جو....؟

ڪاوڙ، نفرت، ڪرپ...

ماريو پيٽ سان ڇڏي پڇي ويو،

منهنجو پت هوندو، صرف منهنجو....

.....

سوچون انيڪ سوچون،
 خير سان وڌڙو ٿيندو،
 هلندو، گهمندو، ڊڪون پائيندو،
 پڙهائيندي سانس ... !
 ڀلا ڇا پڙهائيندي سانس؟
 سوچون، سوچون،
 هت ڪاٺ لاءِ ڪجهه ڪونهي،
 ڪٿان پڙهائيندي مانس؟
 ڀلا ڇا ڪندو...؟
 اٺن سالن جو ٿيندو،
 سائيڪلن جي ڏڪان تي،
 ويهاريندي مانس
 ڪجهه نه ڪجهه پيو ڪمائيندو...؟
 اُن کان پوءِ جوان ٿيندو...
 جاننو سهڻو جوان،
 وڏي ڪارخاني ۾ ڪم ڪندو،
 پر ٿاڻندي مانس،
 چنڊ جهڙي ڪنوار سان...

.....

سوچون، انيڪ سوچيون،
 پاسو ورايم، سور جو ستون اُڀريون،
 الاتجي ماريو منهنجو سر نه ڪٽي...؟
 الا ڏاڍي ڪمزوري هئم،

وقت گذرند و رهيو،
 ماس ختم ٿيندو رهيو،
 هڏ چمر پاڻ ۾ ملندا رهيا،
 هڪ رات آيم رت جي اُتي ...
 سڀني ۾ هو ڪار پئجي ويئي،
 خراب بيماري اٿيس ...
 ڪيئن ٻار ڄڻندي ...؟
 مونجهه ٿي ٿيم، اندر تو سڙيم ...
 اُن رات ڏينهن جي اڃ وڃ ۾،
 عصر ويل ڄڻيم هڪ پٿرو ...
 سنهڙو جهڙي تند
 جڏهن ساهه پئيم،
 ڪنيم اُن کي،
 صفا منهنجي هٿ جيترو ...
 اڪڙيون بند، چپ سڪل،
 ڏني مانس پيار منجهان چمي،
 اڪڙيون کولي ڏنائين مون کي ...
 ڇڻ ته چوي پيو،
 امڙ مون کي جيئڻان ڏي،
 مان به جيئڻ چاهيان ٿو.

 سوچون، انيڪ سوچون ...
 پنهنجي شهر ۾ وس آهر،
 دوا، درمل، ڪرائي مانس،

سڀڪو چوي مائي هي ڪونه بچندو ...

کاڌي جي ضرورت اٿس ...

طاقت جي ضرورت اٿس ...

الله مان ڇا ڪريان ...

الله مان کاڌي وڃان ...

منهنجيون اکيون ڌرتيءَ تان هٽي،

آسمان ڏانهن ڏسڻ لڳيون،

آسمان کي ڏسندي، اوچتو خيال آيو،

الله جو آءُ الله ڏٺو آءُ ...

الله ئي مونکي بخشي بچائي ڏيندو ...

الله ئي ڪاوات کوليندو ...

ڇويلا مون، ڀاڳيءَ جي نصيب ۾،

رڳو ڏک آهڻ ڇا؟

ڪي خوشيءَ جا ڪرڻا،

منهن جي لاءِ به هوندا رب وٽ،

اهو سڀ ڪجهه سوچي،

دل کي ڏاڍي آتت آيم،

دماغ تان جڻ ٻار لهي پيو،

.....

سوچون، انيڪ سوچون،

ائين وقت گذارندو رهيو،

حالتون نه مٽيون، ڪي وسيلو نه ڪليا ...

الله مان ڇا ڪيان ...؟

الله جو خيال ايندي ئي،
اندر ۾ هلچل مچي ويئي،
سوچيم، الله جو آهي ...
ته الله وٽ ئي ٿي ڇڏي اچانس...

.....

سوچون، انيڪ سوچون ...
اڌرات گذري چڪي هئي،
سوچم،
الله جي گهر ڇڏي ايندي مانس،
ضرور ڪير همدرد، پيار ڪرڻ وارو،
پٽيلو ڪري کڻي ويندس ...
اُت بُڪ نه مرنڊو

وڏڙي زندگي ماڻيندو ...
اهو سڀ ڪجهه سوچي،
ٻارڙي کي ڪپڙي ۾ ويڙهي، سيڙهي،
الله جي گهر ۾ ڇڏي هلي آيس ...
واپس اچڻ کان پوءِ اندر هلڪو ٿيم،
جڻ ته ڪاواٽ کلي ويئي هجي،
اُها رات سک سان سمهي ننڊ ڪئي،
اُها رات الائجي ڪيئن گذري ويئي ...
الائجي ڪيتري صبح ٿي ويئي ...

.....

سوچون، انيڪ سوچون
درتي نڪ، نڪ جي آواز سان اک کلي،

ٻاهر ڪنهن ٻڌايو،
 مسجد ۾ ڪا ماءُ،
 حرامي ٻار ڦٽو ڪري ويئي،
 ملان فتوىٰ ڏني ته حرامي ٻار،
 الله جي گهر کي ناپاڪ ڪيو آهي،
 اُن کي سنگسار ڪيو وڃي،
 سڀ پاڙي وارا،
 اُن کي پٿر پيا هڻن ...
 منهنجي وجود ۾ ڇڻ به ڦاٿو،
 دماغ ۾ پنواڻي اچي ويئي،
 چرين وانگر رڙيون واڪا ڪندي،
 الله جي گهر پهتس ...
 جت سيني پئي چيو،
 وڌيڪ پٿر ضايع نه ڪيو،
 حراميءَ جو ٻچو مري ويو هوندو ...

.....

سوچون، انيڪ سوچون،
 منهنجي جسم جي رڳ رڳ مان،
 ٽهن کان وٺي چوٽيءَ تائين،
 باهه جا الڳ ٻري نڪتا ...
 منهنجي اڳيان،
 ازل جا ابد کان ناتا ڇڄي ويا،
 روح ۽ جسم تي بار وڌندو ويو،

ڪيترائي چرا،
 منهنجي اندر ڪي ڪوري هليا ويا،
 وري به مان همت ڪري،
 پير ڌرتيءَ تي مضبوطيءَ سان رکي،
 الله جي گهر ۾ گهڙي ويس،
 ماڻهن ۾ رڙيون پئجي ويون،
 مان ڊڪ پائي وڃي ٻارڙي ڪي ڪنيو،
 رت ۾ ڀريل چتريل جسم،
 رڳو اڪيون کليل...
 جڻ ته مون ڪي چئي رهيو هو،
 امڙ مون توکان جيئدان گهريو هو...؟
 تنهنجي الله کان نه...؟

نوٽ: جنرل ضيا جي دور ۾ ڪراچي شهر جي هڪ علائقي
 ۾ صبح جي وقت مسجد ۾ هڪ ٻار مليو. اُتان جي پيش امام فتوا
 ڏني ته هي حرامي ٻار آهي جنهن کي ڪو هت ڦٽي ڪري ويو
 آهي ان ڪري اُن کي سنگسار ڪيو وڃي. ان ٻار کي مسجد ۾
 سنگسار ڪري ماري ڇڏيو ويو هو. مون کي ياد آهي ته ان واقعي جو
 ذڪر اردو اديبن شاعري لکت ۾ لکيل لفظن ۾ ڪيو هو. مان به
 هي نظم لکيو هو. هن نظم لکڻ وقت مان اُن ٻار جي ماءُ بڻجي آهي
 سڀ درد، سور ڏنا ۽ محسوس ڪيا. اُن ڪري هي نظم ڪيترن
 مهينن ۾ مون لکي پورو ڪيو. پهرين مئي 1988 ۾ عبرت مئگزين
 حيدرآباد ۾ منهنجو هي نظم ڇپيو هو...

درد جي ڪٿا

ڏينهن رات جا،
 گذاريل اٺ پهر،
 انهن پهرن ۾،
 گذاريل مهينا سال،
 بس وقت ڊوڙندو پيو وڃي،
 هن گذاريل وقت ۾،
 پنهنجن پراڻن وٽان مليل،
 ڏک، تنهائون، مايوسيون،
 وجود کي پور پور ڪري،
 هڪ ڦوڪ سان اڏائي،
 جيئري ماري ڇڏيو آهي.

....

ڏينهنجي هل چل ۾ به،
 نه تو ڪجهه وسري،
 رات جو وهائي جي ٺيڪ تي،
 هي فنا ٿيل وجود،
 انيڪ سوچن سان گڏ،
 اهو سڀ ڪجهه به سوچيندو آهي،
 ته ڪاش مرڻ کان پوءِ،
 ملي وڃن ڪي گهڙيون جيئدان جون...؟
 انهن گهڙين ۾ ڊوڙائي ڪڍجي،

جن جيئري جلايو هو، وجود کي...
 جن درد ڏٺا، جن سور ڏٺا،
 هو چواچن تڏي تي منهنجي...؟
 مرڻ کان پوءِ، تڏي تي اچي،
 هو نير وهائين...
 ڪاش نه ٿين اهي ڪانڌي منهنجا...
 نه ٻه ٻڪ مٽيءَ جا قبر مٿان وجهن...
 جن جيئري جهان ۾
 ٻه ٻول مٺا نه ڳالهايا...
 جن ڪڏهن پيار جي نظر نه وڌي...
 انهن فرشتن لاءِ اسان،
 هن جيئري جهان ۾،
 گهنهگار، بيڪار، بچڙا هئاسين.

.....

اي منهنجا رب...
 هٿ ٿي ٻڌاءِ رحم ڪجانءِ...
 ڪنهن کي ڏين يا نه ڏين،
 پر مونکي ڏجاءِ ضرور،
 اهي جيئدان جون گهڙيون،
 جوڊوڙائي ڪيدان انهن کي،
 پنهنجي تڏي تان،
 منهنجا رب،
 انهن جا ڏنل، سور ۽ ڏنپ سهي،
 مري تووت اچڻ؟
 ڏاڍو ڏکيو آ، ڏاڍو ڏکيو آ...

مَن ۽ مان

مَن سان ڪچهري ڪرڻ گهريم،
 پر مَن چوي،
 ڪير ٿيندو آجو تو سان ڳالهائي...؟
 ريجهايو مانس، پر چايو مانس،
 پر اصل نه مڃي،
 پڇيو مانس، ايتري ڪاوڙ ڇو آ؟
 ته به ماڻ...
 مونکي ڏک ٿيو
 سڄي دنيا ته دشمن آ
 هڪ تون هئين اهو به...؟
 بس منهنجي قسمت...؟
 مَن هڪدم ڳالهائي ويٺو،
 نه نه ائين ته ناهي...
 پوءِ ڀلا ماڻ ڇو آهين؟
 من جواب ۾ چيو،
 منهنجي ڪا آس پوري ڪئي اٿئي؟
 غلطي تنهنجي آ آس ڪرين ڇو ٿو؟
 آس ڪرڻ ڏوهه ته نه آهي؟
 مون ته ائين ڪونه چيو،
 تون سست ۽ ڪاهل آهين...
 ڪيئن ڀلا؟

تون سوچ گهٽ، عمل گهڻو ڪر،
 تون قلم سان ڪاغذ ڪارا ڪرڻ ڄاڻين،
 اُن مان ڪجهه به ڪين ورندي
 ڇا ڪيان پلا؟
 اهو به مان توکي ٻڌايان؟
 مان ڪنهن کان پڇان؟
 دماغ ڪٿي اٿئي؟
 دماغ، تهڪ نڪري ويو،
 چري ته سڀ ڪو ڪونيم پيو،
 ته به گڏ ته ويهاري وينا آهن،
 دماغ کي پنهنجو ڪندس،
 ته ڪاوڙ نه ٿيندم ...؟

.....

تون پاڻ بي همٿي آهين ...
 کائڻ، پيئڻ ۽ سوچڻ ڄاڻين ...
 جوش مان مَن کي چيم،
 ڏس مونکي ڪاوڙ نه ڏيار،
 مَن کلي چيو توکي ڪاوڙ ايندي آڇا؟
 هاڻ مان سهي نه سگهين،
 جوش ۽ ڪاوڙ وچان اٿي ڪڙي ٿيس،
 اڃا قدم به ڪونه ڪنيم،
 چو طرف لوهي دروازا،
 سنگينيون ڪڇي ويون،
 ڌم ڪري ويهي رهيس،
 مَن کي چيم ڏٺيءَ ...؟

پيڇي ڇڏا لوهي دروازن کي...
 سنگينن جا منهن موڙي ڇڏ...
 مَن ڪاوڙ مان حڪم ڏنو،
 من کي چيم،
 اهو ڇو ٿو وسارين ته مان ڪير آهيان؟
 تون انسان آهين...؟
 مان انسان نه آهيان...
 مَن چيو تون انسان آهين...
 وجود کي ڇو وساريو اٿئي...؟
 تون پاڻ ئي پنهنجي دوست نه آهين،
 ڪير وڏي تنهنجي عزت ڪندو...؟
 جواب ڏنم پنهنجي مَن کي،
 مَن، تون مَن ئي ته آهين،
 ڳالهين ڪرڻ ۽ منصوبا سترڻ ڄاڻين،
 تنهنجو ڏوه ڪونهي...
 منهنجو ڏوه ڪونهي...
 ڏوه ته قدرت جو آ،
 جنهن توکي غلط جاءِ تي رکيو آ،
 مان ۽ منهنجو ماحول،
 پيئي تنهنجا ناهيون،
 ها، تون مون کي ضرور پاڳل ڪندين.

امن جي ڳولها

مان لنگهان ٿي،
 اُنهن واٽن وٽان،
 جت پڪڙيل آهي لهو،
 لهوءَ جي اُن ڏيڙ مان،
 لنگهان ٿي مان،
 ٻُڪ پري اُن لهوءَ جو،
 مليان ٿي پنهنجي چهري تي،
 سوچيان ٿي، هي لهو اُنهن جو آهي،
 جن جان وڃائي حق خاطر،
 کين نوايو ڪند،
 ڪنهن ظالم جي اڳيان،
 پاڻ کي زنده جاويد ڪري،
 ڪُسي ويا اُنهن ظالمن هٿان،
 پر آڻ کين مڃيائون،
 هي ته پاڪ لهو آ...
 لهوءَ جي ڏيڙ مٿان لنگهندي،
 منهنجا پير آواز ڪن ٿا،
 چپڙ، چپڙ، چپڙ، چپڙ،
 مان هلندي رهان ٿي،
 سوچيان ٿي اڳيان،
 ڪا حق ۽ سچ جي واٽ هوندي،

جت انسان کي انسان لاءِ قدر هوندو،
جت امن هوندو ...

.....

اوچتو پري کان ڏنم روشني،
ڪن ٻڌايو اُت امن آهي،
قرب آهي، پيار آهي،
مان ڊوڙندي اونڌانهن ويس،
پر اُن ويل،
منهنجو روح رجھي پيو،
چو ته مان،
هڪ لهوءَ مان نڪري،
ٻئي لهوءَ ۾ وڃي ڪريس،
ڪن ٻڌايو،
هي لهو امن جو آهي،
چو ته اڄ ڪلھ امن به،
لهو جي راند کيڏي،
پوءِ ئي ته ملندو آهي ...!

.....

منهنجو روح رجھي پيو،
اندر ۾ آند مانڌ وڌي ويئي،
مان سوچڻ لڳس،
ظالم، ظلم ڪري ٿو،
لهوءَ جون نديون وهائي ٿو،

گهر گهاٽ تباہ ڪري،
 پيارن کان پيارن کي جدا ٿو ڪري،
 اهوئي ظالم چوائي ٿو
 هوڏانهن ٻئي پاسي وري،
 امن وارو، امن قائم ڪري ٿو،
 لهوءَ جون نديون وهائي ٿو،
 گهر گهاٽ تباہ ڪري،
 پيارن کان، پيارن کي جدا ٿو ڪري،
 اهوئي امن جو پيا مبر ڪوٺائي ٿو.

.....

مان ظلم جي لهوءَ مان نڪري،
 امن جي لهوءَ ۾ ٿاڦوڙا پئي هٿان،
 سوچيان ٿي،
 مان ڪهڙي امن جي ڳولها ۾ آهيان؟
 مونکي ڪهڙي ظالم جي ظلم جو خاتمو ڪرڻو
 آهي؟

ٽنڊي بهاول جو ڪيڏارو

آئي امان، آئي امان، آئي امان...
 اڄ جو مون ڏٺو آ، شل ڏسي نه ڏيه امان،
 ساهه ٿو منجهيم،
 وجود ڪٿجي ٽڪرن ۾ ورهائجي ويو آهي،
 سڄو جسم پنڊ پهڻ ٿي،
 ڌرتيءَ جهڙو سخت ٿي ويو آهي،
 ڇا ڪيانس، ڪيئن روڪياس؟
 هن ئي ڌرتيءَ تي پير ڪوڙي پيئو آ...

.....

سامهون ديون، جنن، پوتن جو ٽڪسات
 پٺيان ايندڙ لڳاتار آواز...
 آدم بو، آدم بو، آدم بو...
 ڇا ڪيان ڪاڏي وڃان...؟
 پلاهن ڌرتيءَ کان سواءِ ويندس به ڪاڏي؟
 رت جو درياهه هي رهيو آ ۽ ان ۾...
 ويڊيل، ڪٽيل، چچريل، هي سڀ پيارا وجود...
 نه ٿي ڏسي سگهان، نه ٿي ڏسي سگهان، نه ٿي ڏسي
 سگهان...
 مان ڇا ڪيان؟ مان ڪاڏي وڃان امان...؟
 آئي امان، آئي امان، آئي امان

اڄ جو مون ڏٺو آ، شل ڏسي نه ڏيھ امان ...!!

.....

ساهه ٿو منجهيم،

هي سڀ لاشا ڏوئي، ڏوئي منهنجي امان ...

هي منهنجو ڪنڌ ۽ عضوا ٽڪجي پيا آهن ...

اڙي ڏسو ته سهي

اڙي منهنجي ٻڌو ته سهي

هي ڪي بي واهه ۽ پراوا ڪين آهن،

هي سڀ منهنجا آهن، تنهنجا آهن،

اسان سڀن جا آهن،

هي سڀ اسان جا پنهنجا آهن ...

قد آور، متارا، سهڻن شهرن وارا ...

اڄ انهن کي ڏسي ڪري،

اهڙي حال ۾ پسي ڪري،

رنواتر، رنواتر، ڏاڍو رنواتر،

.....

آئي امان، آئي امان، آئي امان ...

اڄ جو مون ڏٺو آ، شل ڏسي نه ڏيھ امان ...

ساهه ٿو منجهيم ...

هن هيڏي وصال ڌرتيءَ تي،

هيءَ جاننڊڙي وستي آ،

منهنجي جيگل ڌرتي آ،

دل چاهي ٿي اڄ سڀني چو وائن تي،

رڙيون ڪري، واڪا ڪري، نڪري پوان،
 سڀني جادر ڪٽڙڪايان، سٽلن کي جاڳايان،
 اڪيون، اکين ۾ وجهي،
 انهن کان هڪ سوال پڇان،
 ڪنهن کان ٿا ڊڄو، چو ٿا ڊڄو؟
 ڊڄندار رهندا، مرندار هندو؟

.....

اگر جي مرڻوبه اٿو
 شال دودا ٿي مرو...
 شال هيمن ٿي مرو...
 شال شاهه عنايت ٿي شهيد ٿيو
 شال هوشو ٿي مرو
 پرائين بي واهائي، بي سهارا ٿي نه مرو
 شال جوڌا ٿي مرو، شال مانجهي ٿي مرو
 آئي امان، آئي امان، آئي امان،
 اڄ جو مون ڏٺو آ، شل ڏسي نه ڏيهه امان.

نوٽ: تندي بهاول وارو واقعو هڪ وڏو واقعو هو. اُن
 جون تصويرون ۽ خبرون اخبارن ۾ ڏسي پڙهي مان هي نظم
 لکيو هو.

صبر، صبر، صبر

سج لهي هيٺ ٿيو
 ڌرتي ٽپي جهڙي باه،
 گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ کيس ڪلور...
 ڏکويل سارو هي سنسار،
 وري به تون چوڻ ٿو
 ڪجهه به ڪونهي، ڪجهه به ڪونهي،
 سڀ پنهنجو پاڻ ۾ آهيون،
 هو ڪٺو يا هي مٺو
 ڪاناھ ڳالهه وڌي،
 صبر، صبر، صبر ڪيو
 اسان جو قدر ڪيو.

.....

ڪوئل جي ڪوڪ،
 ٽاڪ منجهند جو گهر ۾ لڪ،
 پيٽ پٺيءَ سان ليڙون، ليڙون لٽا،
 هي اُگهاڙو بکيو ٻالڪ،
 هن ڌرتيءَ جو اصل وارث،
 ٿو جيئڻ جو حق گهري تو کان،
 وري به تون چوڻ ٿو
 صبر، صبر، صبر ڪريو
 اسان جو قدر ڪيو.

.....

ڏينهن ڏٺي جو هوءَ اڪيلي،
 جواڻ ڄمار، نئين نويلي،
 هن ڌرتيءَ جي مارئي،
 پنهنجي ئي گهر ۾،
 ور چڙهي ويئي ويرين جي،
 ويدجي، ڪٽجي، سنگسار ٿي،
 جڏهن ملي وارثن کي،
 ڳوڙهن جا دريا وهي اُٿيا،
 رڙيون اُپ پيون ڌارين،
 وري به تون چوي ٿو،
 ڪجهه به ڪونهي، ڪجهه به ڪونهي.
 صبر، صبر، صبر ڪيو
 اسان جو قدر ڪيو

.....

چئني طرف ڪيس قتل ڪوڪار،
 ظالم ظلم ڪري گهمي پيو چڙواڳ،
 صبر، صبر، صبر ڪيون،
 اسان پلا چو صبر ڪيون،
 هاڻ ته دل چاهي ٿي،
 رڙيون ڪري نڪري پوان...
 گهٽيءَ گهٽيءَ ۾ واڪا ڪيان...
 گهرن جا در ڪڙڪيان...
 ستلن کي جاڳيان...
 کين اهو سمجهايان.

ڪنهن کان ٿا ڊڄو، چوڻا ڊڄو؟
ڊڄندا رهندو، مرندا رهندو،
هاڻ صبر ناهي ڪرڻو، صبر ناهي ڪرڻو.

.....

اچو ته گڏجي هڪ ٿيون،
ظالم جي ظالم اڳيان ڍال ٿيون،
پر هاءِ هاءِ، منهنجي ڪنهن نه ٻڌي...
سيڪوپٽر کڻي منهنجي پويان ڊوڙيو...
هاڻ ته دل چاهي ٿي،
ڌرتيءَ جي چو وائي تي بيهي،
رڙيون ڪري اُپ ڏي پاڪاريان،
اها اميد رکان رب ۾،
اُپ مان ٿئي پٿرن جي بارش...
ڪاڇپ ڪري، ڪاڇپ ڪري...
ڌرتي ڏهي ۽ غرق ٿئي...
ڪوڪين بچي، ڪوڪين بچي...
شل ڪو پيو موهن جو دڙو ٺهي...
شل ڪو پيو ڪاهوءَ جو دڙو ٺهي...

اڄ جو سنڌي نوجوان

تون ڳالهائين ٿو....؟
 توکي ڳالهائڻ جو حق آ...
 تون وڙهين ٿو...؟
 توکي وڙهڻ جو حق آ...
 تون رڙيون ڪرين ٿو؟
 توکي رڙيون ڪرڻ جو حق آ...
 تون ڌرتيءَ تي مضبوطيءَ سان پير رکي،
 دعوى ٿو ڪرين،
 هي سڀ ڪجهه تنهنجو آ؟
 مڃون ٿا سڀ ڪجهه تنهنجو آ،

.....

منهنجا سائين،
 مونکي اهو ته ٻڌاءِ،
 تون ڳالهائين ٿو...
 پر پنهنجن جي خلاف
 تون وڙهين ٿو
 ته پنهنجن کي ئي ٿو مارين،
 تون رڙيون ڪرين ٿو...
 توکان تنهنجا پنهنجائي ٿا ڊڄن...
 تنهنجي ڪلاشن ڪوف جي گولي،
 انهن کي لڳي ٿي،

جيڪي تنهنجا پنهنجا آهن.

.....

تون مطبوعيءَ سان ڌرتيءَ تي،

پير رکيو بيٺو آهين...

ڳاٽ اوچو اٿئي آسمان ڏي،

ٿورو هيٺ به ته ڏس...

منهنجا سهڻا سائين،

هن ڌرتيءَ مٿان رت پکڙيل آ...

تنهنجور، منهنجور،

سنيالي پنهنجور ستو ٺاهجان...

مٿان ترڪي نه پوين هن رت ۾...

تنهنجو اونچو ڳاٽ،

پر جي نه پوي، اُن رت سان،

۽ تون اُن رت جي خوشبو،

سُجائين وٺين...

اُن وقت تنهنجو جهڪيل ڳاٽ،

ڪڏهن به اوچو ٿي نه سگهندو...

تون پاڻ کي به بخش ڪري نه سگهندين...

اُن وقت توکي محسوس ٿيندو...؟

اڄ جو مظلوم نه پر ظالم تون آهين...

تاريخ ۽ وقت جو وڏو ڏوهاري،

تون ئي آهين...

ماءُ

اڄ ڏنم اُن ماءُ کي،
 ليلائيندي هٿ ٻڌندي،
 عرض ڪندي،
 منهنجي هڪ جيڏل کي،
 ٻڌو اٿم ٻاهرين ملڪن ۾،
 ڪم وارن جو قدر آهي،
 منهنجي ڀارت اٿي،
 موڪل مون کي به ڪٿي ڪٿي،
 پورهيت آهيان، هڏيڪا اٿم،
 صبح کان وٺي رات تائين،
 پنهنجي گهر ۾ پورهيو ڪندي آهيان ...
 بيماري، ٽڪاوت سڀ ڪجهه وساري،
 بس گذاريندي آهيان سڄو ڏينهن،

.....

هاڻ وٽم ٻاهر جي دُنيا ۾،
 مون جهڙين پورهيتن جو مان آهي،
 پئسا به جام آهن ...
 قدر به آهي، عزت به آهي ...
 بيمار ٿيڻ وقت آرام به ملندو آهي،
 دوا درمل به چڱو ٿيندو آهي،
 آرام ڪرڻ لاءِ موڪل به ملندي آهي،

ڀلا ڪٿي خيال ڪر منهنجو،
ڪر ڪٿي بندوبست منهنجو.

.....

هاڻ هن عمر ۾ پنهنجن اڳيان،
بي قدرن، ٻي حسن جي اڳيان،
نوڪري چاڪري نه ٿي وڻي،
هت ته ڪير نه توپيچي...
ڏکي آهين، سڪي آهين؟
بيمار آهين، خوش آهين؟
هاڻ ڪٿي موڪل ٻاهر مونکي،
جتي مان جند جان سان پورهيو ڪندس،
جيڪڏهن انهن قدر ڪين ڪيو،
رنج ڪونه ٿيندم،
مون ٿي ڪا مهر ڪر،
پنهنجن جي مليل درد کان،
مونکي آڃو ڪر.

پيار ۽ نصيب

هيءَ ذات آمنهنجي
 هي جي ڏک آهن منهنجا،
 ساه سان سانڍي،
 پيار سان تن کي پويو اٿم...
 پيار ڪرڻ انهن کي سڪاريو اٿم...
 هي پيار جو منهنجو پنهنجو آ،
 اندر جي اونھائي ۾ رڳ رڳ ۾،
 پڪڙيل آهي.
 ٻاهران وجود پھڻ جهڙو...
 اندر ۾ جهڙو ميٺ...
 هن دنيا جي پڪڙيل رنگ روپ ۾،
 ڪي ارڙيون، ڪي رُڪيون ۽ پياريون...
 ڏاڍي پنهنجائپ واريون،
 چاهت جو وجود رکندڙ هستيون...
 چڙهي ڪري دل جي چائنٺ،
 ٽپي ڪري هليون ٿيون اچن.

.....

اُن ويل ڦهلجي وڃن ٿيون
 چئني طرف خوشبون، رنگ ۽ مهڪارون
 پر ڇا ڪجي اُن ويل...؟
 وس نه توهلي اُن ويل...؟

چو ته آهي سڀ خوشيون
 اوڀريون ۽ پرايون آهن
 ڪيئن هلي پلاوس انهن مٿان...؟
 ته به آهي ساعتون
 آهي پل ڏاڍا پيارا آهن...
 جڏهن ڪي وجود چيڙي ڪري دل ۾،
 گهر ڪري ويندا آهن..
 اُن ويل وجود ۾ ڪيتريون ئي خوشيون،
 آسون، اُميدون اُڀري اينديون آهن،
 پل اها چاهت ڪيتري به پياري،
 من موھيندڙ هجي،
 پروري به ها وري به نه چاهيندي،
 دل جا دروازا پنهنجن هٿن سان،
 پاڻ ئي بند ڪرڻا پوندا آهن ...

.....

اُن ويل وجود ۾ مجبورين جو،
 زماني جو، پنهنجن پروارن جو،
 ڀڄ ۽ احساس ٿيندو آهي،
 اُن ويل زندگي پلسراط ٿي پوندي آهي،
 اُن وقت شدت سان اهو احساس ٿيندو آ...
 اسان به ته ڪن ڪاڻ جيئون پيا...؟
 اسان به ڪن ڪاڻ مري وينداسين...؟
 خبر ئي ڪين پوندي انهن کي...!!
 ته اسان انهن لاءِ مري به ويا سين...؟

مرڻ کان پوءِ اُهي اڻ ڄاڻ ...
نه اسان جا ڪانڌي هوندا ...
نه وري پُڪَ مٽيءَ جو اُهي ...
اسان مٿان وجهندا ...
هي چاهت جو سلسلو هليو آئين ٿي
ازل کان ابد تائين ...
ڄمڻ کان مرڻ گهڙي تائين ...
اُهو فيصلو ڪير به، نه ڪري سگهيو آهي،
اُهو پيار جو دليين منجهه،
پروان چڙهندو آهي،
نصيب ۾ ڇوڪين لکيل هوندو آهي ...؟

اڪيون، زبان ۽ ڪن

اڄ وري واعدو ورتو اتر پاڻ کان...
 نه مون وٽ اڪيو آهن
 نه مون وٽ زبان ۽ ڪن آهن...
 بس ائين گذارڻي آهي...
 هيءَ زندگي...
 اُن ويل ياد اچي ويو.
 ڪيترا سال اڳ جو وقت...
 ڏکڻ ڀرپور اهو هڪ ڀل،
 جو واعدو ورتو هو مون پاڻ کان...
 نه مون وٽ اڪيون آهن،
 نه مون وٽ زبان ۽ ڪن آهن...

اُن وقت جواني هئي،
 جذبا ۽ جولان هئا،
 اڳيان اڃا جڙي زندگي هئي،
 ڏکي اڙانگي ڪنڊن سان ڀريل واٽ هئي،
 اهو سڀ سوچي، عمل ڪري،
 گذاري ڇڏي هيءَ زندگي...
 پر هاڻ هن وقت، هن عمر ۾،
 اهڙا واعدو پاڻ کان وٺڻ...؟

ڏاڍو اڙانگو آهي ...
 همت، طاقت نه رهي آهي،
 دل درد سهي نه ٿي سگهي،
 اهو سڀ ڪجهه سوچي،
 پاڻ تي رحم ڪرڻ به نه ٿو وڻي ...؟

.....

سڀ منزلون اُڪاري، جبل جهاڳي ...
 درد جو سمنڊ اورانگهي ...
 هاڻ وري بيٺل آهيان ...
 عجب جهڙي چوواڻي تي پر ڇا ڪجي؟
 هاڻ هن عمر ۾،
 وري پاڻ کان واعدا وٺڻا ٿا پون ...!!
 پاڻ خاطر، پنهنجي جيون خاطر،
 پنهنجو وجود پاڻ ۾ لڪائي ...
 اهو واعدو وٺڻ ...؟
 مڃان ٿي ته خود فریبي آ ...
 پاڻ کي ڏکيوڻ آ ...
 پر اُن جي باوجود به،
 مڃو ڪٿي منهنجي ڳالهه ...
 نه مون وٽ اڪيون آهن،
 نه مون وٽ زبان ۽ ڪن آهن.

دشمن جا وارءِ سنڌ جا وارث

گهٽ، ٻوسٽ خاموشي...
 اڄ ڳڙهي خدا بخش جي واٽن تي...
 اڄ هوا به رخ مٽائي ويئي...
 آڪيرن مان اڏامي ويا اڄ سڀ پڪي پڪڻ...
 اڄ ڳڙهي خدا بخش جي واٽن تي،
 سج به لهي هيٺ ٿيو آهي،
 دهشت جي انتها آهي،
 قيامت جي ڪا گهڙي آهي...
 ڳڙهي خدا بخش ۾ رهندڙ هي سڀ
 شهيد سڀ حيران پريشان،
 اکين ۾ انهن جي ڪيترائي سوال...؟
 جن سوالن جو جواب ڳولهيو نه ٿي...؟
 اڄ چئني طرف مڃايل هي مانڊاڻ...؟
 هر رستي، هر چونڪ تي،
 ڪوڙ جو ٺاهيل هي مانڊاڻ...!!
 ڇڻ ته آڪوڙ جو ڪو "ڪاڪ محل"...
 مومل جي ڪاڪ محل ۾،
 ٺاهيل هي ڪوڙ جو مانڊاڻ...
 ڳڙهي خدا بخش وارن کي وساري
 اُن جا ڪوڙا، بي حيا وارث هليا آهن،
 بندوقون کڻي، پوليس جي پهري ۾،
 هي ڪوڙ جو ڪاڪ محل،
 پاڻ سان گڏ کڻي.

.....

اڄ ڳڙهي خدا بخش جا شهيد
 سنڌ جو وارث، سنڌ جا پرجهلا...
 ويٺا آهن، هٿ تي هٿ رکي...
 ڏسن پيا ڪوڙجي ڪاڪ محل کي...
 روح رجهين ٿي، ڳوڙها منجهه اکين...
 اڄ شهيد راڻي، پڇي پئي شهيد بابا کان...
 هيءَ نه مارن، ريت، جي سيٺ مٿائين سون تي...؟
 حيف آ، وطن جن وڪڻي ڇڏيو...!
 شهيد بابا پنهنجي هٿن سان،
 ڳوڙها اڳهيا شهيد راڻيءَ جا...
 اکين ۾ اميد جي چمڪ پري چيائين
 هي غدار، بي لڄا آهن ته ڇاڻيو
 ڏس هيٺ ڪيتراڻي پيا آيا آهن
 تڙيل پڪڙيل ويچارا آهن...
 هٿين خالي، بدحال آهن
 پرهن ڌرتيءَ جي ڍال آهن...
 انهن ڄاڻ پڳي، ڄاڻ توڙي
 هيءَ ڪوڙجي اڏيل ڪاڪ محل
 هيٺ ڏس ته سهي جاڳيا آهن،
 سنڌ ڌرتيءَ جا وارث جاڳيا آهن

نوٽ: بلديه جو ڪارو قانون جيڪو اڌ رات جو
 فيصلو ڪري سنڌ مٿان مڙهيو ويو هو ان کان متاثر
 ٿي لکيل آهي هي آزاد نظر.

ڏکونيندڙ ڏاکڻون

منهنجي گهر ڏانهن،
ويندڙ هي ڏاکڻون ...؟
هاڻ منهنجي وجود جو بار
کٽي پاڻ تي ٽڪجي پيون آهن ...!
سالن کان وٺي،
هنن ڏاکڻن تي لهي چڙهي ...
منهنجو وجود ...
ٽڪجندو، ٽٽندو ۽ پرندو رهيو آهي ...
ياد اٿم ڪيترا سال اڳ،
گهرجي ڏاکڻن تي چڙهندي،
پير ڳرائي پوندا هئا ...
نه چاهيندي به آهي ڏاکڻون،
چڙهي ڪري گهر اندر ويندي هئس،
پنهنجي گهر ۾،
پنهنجي وجود کي،
ٺاهي پئي ٽوڙيندي هئس ...
۽ ٽوڙي پئي ٺاهيندي هئس ...
هنن ڏاکڻن جا ڏاکا ڳڻيدي،
عمر کڻي ويئي ...
زندگيءَ جا روپ رنگ مٽجي ويا،
ها پر نه مٽجيون آهن،
منهنجي وجود سان،

چيٽريل، سبيل هي ڏاڪڻون...
 هاڻ وري هي ڏاڪڻون ڏکوئين پيون...
 هاڻ گهر ڏانهن وٺي وڃڻ بدران،
 ڏکي هيٺ طرف اڇلائين پيون هي ڏاڪڻون...
 پهرين ڏاڪي تي قدم رکڻ سان،
 پوئتي ورڻ جي خواهش ٿيندي آهي...
 پير مٿن جو بار ٿي پوندا آهن،
 هاڻ ڏکين ٿيون، ٿيلها ٿيون ڏين،
 ڊوڙائين ٿيون، هي ڏاڪڻون...
 وري به مان چيٽري پئي آهيان...؟
 چو ته منهنجي وجود جو
 حصو آهن هي ڏاڪڻون.
 اڄ ڏاڪڻن جي پهرين،
 ڏاڪي تي ويهي ڪري،
 دُعا گهري رب کان...
 هاڻ ته مون کي اُها ڏاڪڻ،
 بخشش ۾ ڏي،
 جت مان پنهنجي وجود جو بار
 کڻي، لهي، چڙهي سگهان...
 اُها ڏاڪڻ منهنجي زندگيءَ جي...
 منهنجي پنهنجي گهر جي...
 منهنجي پنهنجي ڏاڪڻ هجي...
 جت مان آرام سان لهي چڙهي سگهان...
 زندگيءَ جي آخري آرام گاهه ڏانهن،
 سُڪ سان رواني ٿي سگهان...

ويراڳ

ويجهو به ناهين، ڏور به ناهين...
 تون ئي آهي ن منهنجو ماڳ...
 نگر، نگر ۾ توکي ڳولهيم،
 گهٽي گهٽي ۾ ڦريس حيران...
 هن چريءَ جي ڇت چوري.
 هليو وئين ڪاڏي،
 ٻڌ ته هاڻ...؟
 هاڻ ته مُرجهائجي ويا من جاگل،
 سڪ به ڇڏي ويئي ساءِ،
 رات ڏيئي جي وٽ سوريندي،
 ڪن ۾ پيم هي پڙلاءِ،
 هل چري، جيئڻ آ تنهنجو جنگال،
 ڏيئا ٻاري، درکولي...
 ائين نه ويه نادان...
 ويڻ وارا ويا...
 هاڻ تون به ڇڏ انهن جي مانڌاڻ...

چيم...

ڪونه بدليو آهي وقت جو وهنوار،
 اڄ به واٽن تي آ وٽڪار،
 اڄ به ساڳيو سج نڪري ٿو.

اڄ به اُهاڻي آهي رات...
چو ڇڏيان، مان چو ڇڏيان،
انهن جي واٽ،
جي ويجهو رهي به ڏور آهن،
موتِي ايندا ماڳ...
در کولي، ڏيئو ڀاري...
ڏسان پئي انهن جي واٽ...
پري پيئي آڳ،
آ سڄڻ ڏي ساه،
مند مٽي آ، باک ڦٽي آ،
آيا ڪي آيا...
جن لاءِ ورتو ويراڳ...

گھنٽي

گھنٽي منهنجي گهر جي،
 روزو وڃي ٿي،
 مان نه چاهيندي به،
 در وڃي کوليان ٿي...!
 در کي کليل ٿي رکان ٿي،
 انهن کي خبر پوي،
 ته مون در کوليو آ...
 نه کوليندم
 هن زندگي جو در،
 هن گهر جو در،
 مون لاءِ بند ٿي ويندو...
 چوندو کير وڏي واڪي،
 چو ويني آهي هن گهر ۾؟
 ڪيڏي ٻاهر ڪندي مانس؟
 چو آئي آ منهنجي گهر ۾؟
 نڪري هلي چونه ٿي وڃي؟
 هي گهر منهنجو آ...
 تون به نڪر هتان ٻاهر.

.....

۽ هوءُ گهڙي پل کان پوءِ،
 درد کي پيئي، ساه کي سنڀالي،

ڏسي ٿي سڄي گهر کي...
 اُن جي سڄي زندگيءَ جو پورهيو
 هر ٿيڻ، هر شي اُن جي،
 هاڻ اُن جو ڪجهه ناهي رهيو،
 چو ته گهر جي گهٽتي وڃڻ سان،
 جي در نه کوليندي،
 هن گهر جا دروازا بند ٿي ويندا...
 هاڻ روز هي هٿ در کوليندا آهن...
 روز هي هٿ پٿر جا ٿي ويندا آهن،
 بي عزتي جي احساس کان،
 دل هيٺ پيرن ۾ ڪرندي آهي،
 صبح سان ئي دل دماغ،
 ڏکڻ جي درياھ ۾،
 ويرن لهرن سان،
 جهيڙيندو رهندو آهي،
 ها پر وري به،
 گهر جي گهٽتي وڃڻ تي،
 دروازو کولڻو آهي،
 يا وري در کولي ٻاهر هلي وڃڻو آهي،
 اڃان اها همت نه اٿس،
 گهر جو دروازو کولي،
 ڊوڙي ٻاهر نڪري وڃان،
 اُن ڪري اڄ به مان،
 گهٽتي ٻڌڻ سان در کوليندي آهيان.

جيون ڪٿا

سال گذري ويا،
 ڪابه ته ڳالهه منهنجي لاءِ،
 نئين ڳالهه نه آهي...
 هر وقت هر ڀل،
 مونسان اهو سڀ ڪجهه،
 ٿيندو رهيو آهي...
 سورن جي سوغات سان،
 جهول هر وقت ڀريل آهي،
 مليل درد جي سوغات کي،
 دل جي ڪنهن ڪنڊ ۾،
 دفن ڪري ڇڏيندي آهيان،
 چو ته مان انسان نه آهيان...
 انسان هجان ها ته،
 اهو سڀ ڪجهه سهي نه سگهان ها.

.....

سال گذري ويا مان وساري ڇڏيو آ،
 تڏهن ته دنيا سان گڏ جيئري آهيان،
 ها پر اهو وقت،
 دل تي نقش ۽ دماغ تي بار تي پيو آهي،
 ها اوڻويهه آگست وارو وهنوار،
 ٽپهريءَ کان وٺي فجر تائين،

پاڻ سان وڙهي، پاڻ کي سمجھائي،
 ٽڪجي، ٽٽي، پور پور ٿي پئي آهيان،
 مان بي نفسي، بي واهي،
 هر ڳالهه ڪن ٿا ڪري ڇڏيندي آهيان،
 پر خبر نه آهي ڇو...؟
 اُن ڀل مونکي ماري پئي جيئاريو.

.....

اُن مرڻ ۽ جيئن جي ڀل ۾،
 ٿياس تي تنگيل پنهنجي وجود کي،
 مون پاڻ آت ڏني...
 هڪ وڏي پاڪي پائي...
 پيار منجهان چمي ڏني،
 ها اُن اٽويهه اگست،
 جي وقت کي،
 وساري دفن ڪري مان وري،
 هن دنيا جي هل چل ۾،
 گم ٿي ويئي آهيان...
 چو ته مان انسان نه آهيان...
 جنهن ڏينهن پاڻ کي انسان سمجهيم،
 هڪ ڀل به جي نه سگهندس....

نصرت ڀٽو اسان جي ماءُ

تون چوڻ ٿو ڌرتيءَ تي پير رکي،
 آڪاس کي پڪڙي ڏي؟
 پر بي سمجھ تون نه ٿو ڄاڻين...
 مان آڪاس تي رهي،
 ڌرتيءَ کي پاڪرن ۾ ڀريو آ...
 منهنجي پاڪرن ۾ ڀريل ڪيترائي جيون،
 جيڪي سڀ منهنجي وجود مان ڦٽي نڪتا،
 انهن لاڏڻن مٿن ماڻهن کي،
 ڇا تي سان لائي،
 پاڪرن ۾ ڀري انگل سنا...
 انهن جو وڪ، وڪ تي ساٿ ڏيئي،
 رستي تي وڇايل ڪنڊا هٿن سان روڙي،
 اکين جي پٻڻين سان رستا صاف ڪيا،

.....

هن تتل ڌرتيءَ تي سالن تائين،
 ڪنڊن مٿان هلندڙ،
 ”هو“
 ارڏو جانئو جوان،
 ماکيءَ جهڙو منو ڪپھ جهڙو ڪونٽرو،
 روزا زل کان وٺي،
 منهنجي تنهائين، پریشانين،

جوساڻي...

منهنجي چپر ڇانو مان هليو ويو،

هٿ ڇڏائي ويو،

واريءَ وانگر منهنجي هٿن مان،

ترڪي ويو،

ظالمن رهنزن جي ور چڙهي ويو،

جيون جو اهو ڏک،

اها هميشه واري ڇڏائي،

ڪير به نه سمجهي سگهندو.

.....

پور، پور ٿيل وجود کي سهيڙڻ ۾،

هن ٽپيل ڌرتيءَ کي سالن تائين،

زخمن سان چور چور،

وجود جي گرمائش ۾ جهلي،

سنياليو هو مون پنهنجن ٻچن کي...

بس هاڻ ڪجهه به نه رهي هئس،

سواءِ اُن جي ته مان ماءُ هئس...

نه صرف پنهنجي ٻچن جي

سڀني ڌرتي وسين جي ماءُ هئس

توهان کي يقين ڪرڻو پوندو

ته مان هڪ ماءُ وانگر

آڪاس تي رهي ڪري

ڌرتيءَ جي سڀني ٻچن کي

ڀاڪرن ۾ ڀريو آ

.....

هاڻ مان ماءُ هئس صرف ماءُ...
 وڌڙيون چونديون آهن،
 عورت ڄمي ئي ڏکڻ لاءِ ٿي...
 سک اُن جي سيراندي هوندا آهن...
 جن کي هو پنهنجي هٿن سان کڻي،
 سين ۾ ورهائيندي رهندي آهي،
 ڏک ته عورت جي پيرانديءَ ۾ هوندا آهن،
 قدم زمين تي رکڻ سان ئي،
 ڌيءُ ماءُ پيٽ ۽ زال جي روپ ۾،
 اُن جا سٽي ٿي ويندا آهن...
 جبل جهاڳي، پير پتون ڪري،
 پنهنجن پيارن کي، پنهنجي لاڏڻن کي،
 قرب جي مهار ۾ ٻڌي،
 پنهنجي زندگي گذاري ڇڏيندي آهي.

.....

ها مان به عورت جواهر ٿي
 روپ آهيان
 مضبوط اڏول روپ
 ها مان ”ذولفقار“ جي
 جيون ساٿي آهيان
 مان بي نظير، صنم
 مرتضىٰ، شاه نواز
 جي ماءُ آهيان...
 ها مان ماءُ هئس، تڏهن ته

سڀني جا درد سهندي هئس،

پر پنهنجا درد،

سڀني ۾ سانڍهي رکندي هئس،

وجود جا اُهي درد،

نه کلڻ ڏين، نه روئڻ ڏيڻ.

.....

هن جيون جي سفر ۾،

منهنجو ساٿي، منهنجي چپر چانو،

منهنجو پر جهلو، منهنجو ”ڏولفقار“،

جنهن مون کي پنهنجي وجود جو حصو بنائي،

پنهنجي بچن جي ماءُ بڻايو هو،

هو مون کان ايترو ته ڏور هو،

جو مان اُن جي هنج ۾،

ڪنڌ لاڙي، روئي به نه سگهيس،

وقت جي ويڙاند ۾،

ويرين سان مقابلو ڪندي،

منهنجا پيارا، منهنجا بچا،

هڪ هڪ ٿي ڪري،

ساٿ ڇڏيندا ويا...

اُن ارڙي، ڏاڍي، ماڪيءَ جهڙي مٺي،

جيون ساٿيءَ جون امانتون

هڪ هڪ ٿي ڪري جدا ٿي ويون،

مان ڀرڻ، ٽٽڻ واري نه هئس...

وري به ته ماءُ هئس...

صبر ڪيم، رضا تي رضي رهين،
 هار هٿ پڪڙي،
 بيهي رهين ”بينظير“ جو

.....

سال گذري ويا، اچي ويئي اها گهڙي،
 اها گهڙي سڀنو هئي،
 حقيقت هئي يا وري قيامت...؟
 جڏهن هوءَ مون وٽ آئي هئي...
 جُدا ٿيڻ لاءِ،
 اُن منهنجي پيشانيءَ تي چمي ڏني،
 مٿا هٿ کڻي الله حافظ چيو،
 منهنجي اندر ۾ ڏک ۽ پيڙا...
 اُن منڙيءَ جي اکين ۾ چمڪ،
 اُن ويل ئي اندر ۾ ڏک لڳيم،
 ڇا هيءَ اسان جي آخري ملاڪات آهي؟
 پر زبان سان چئي نه سگهيس،
 اندر مان ڏک ڀريو آواز نڪتو...
 اچ ”بينظير“ مَن ملي موڪليائون...
 دم ته گهڙيءَ جا مهجان آهيون...

.....

گهڙيون گذري ويون، مهينا سال ٿي ويا،
 هوءَ وڻجاري ڪانه موٽي...
 ڏاهپ جا سور سهڻ واري،

الاٽجي ڪهڙي وات رمندي رهي،
 ها اها ستاويھين ڊسمبر جي رات هئي،
 هوءُ وڻجاري موٽي مون وٽ آئي...
 منهن تي مرڪ، اکين ۾ ڄمڪ...
 پيار وڃان چيائين،
 امان ڏس اسان سڀ توت آيا آهيون...
 ڪوڙ ملاڪتون ٿينديون رهيون
 پنهنجن منن ۾ ڇن سان،
 اڄ چيو مان مونکي گڏ وٺي هلو...
 سرها ٿيا، پاڻ سان گڏ،
 اڏاري عرش جا راهي ٿيا،
 اُت منهنجو منڙو سائين ”ذولفقار“
 انتظار ۾ بيٺو هو،
 سالن کان پوءِ قربن پريا ميلا ٿيا...
 محبن سان ملاڪتون ٿيون...
 هاڻ اڪيون ڪٽي عرش ڏانهن ڏسو...
 مان اوهان سڀني جي ماءُ،
 ۽ هي سڀ عرش تي ويٺل توهانجا پنهنجا،
 اڄ به ڌرتيءَ تي پير رکي،
 ڌرتي واسين کي پنهنجي پاڪرن ۾ پري،
 توهان جي سامهون بيٺا آهن.

منهنجي سائنٽ

منهنجي سائنٽ...
 نه توکي جيئن جوڊنگ آيو
 نه وري مرڻ جو...؟
 زندگيءَ جي لهرن ۾ لڙهندي رهين ٿي،
 هن دنيا ۾ ڪيترا ئي جيون آهن،
 ارڏا پاڻ مڃائڻ وارا،
 تون اڃا تائين...
 عزت ۽ غيرت جي درياھ ۾،
 ٻڏين ۽ ترين پئي،
 چري گھڻو مان اٿئي پاڻ تي،
 غزت ۽ غيرت جا سر ٽيفڪيٽ،
 پاڻ سان گڏ کنيو پئي هلين...
 قدم قدم تي چرڪين ٿي،
 الا، ڪير ڪجهه چئي نه ويهي،
 الا، ڪٿي ڪو فسانو نه ٺهي وڃي،
 خاندان وڏا، پٽڪا وڏا، قدبت وڏا،
 انهن وچ ۾ جيتا مڙي جيان، اڪيون جهڪائي،
 ڪُنڊ وٺيو ويئي آهين...؟
 ٿورو هلين به ٿي ته،
 انهن پٽڪن ۽ قدبت جي پاڇن ۾،

.....

منهنجي سائڻ...
 تون هن ڌرتيءَ جو اهو ڪردار آهين...
 جنهن ۾ تنهنجو پاڇو تنهنجي اڳيان هلندو آهي،
 پاڻ کان ته پريشان آهين،
 پر پنهنجي پاڇي کان به چرڪندي آهين،
 تون ڪنڊن مٿان، ڳاڙهن ٽانڊن مٿان،
 نتھڻ اُس ۾، گرم ڌرتيءَ تي،
 هلندي رهي آهين ۽ هلندي رهندينءَ.

.....

منهنجي سائڻ،
 اڇ منهنجي ڀر ۾ ويه،
 ٿورو ساهه ته پٽ...
 تنهنجو رستو روڪي،
 تنهنجي لاءِ مان ويٺي آهيان...
 ڊچ نه مون کان، مان به ته توجھڙي آهيان،
 انهن ڪنڊن ۽ ٽانڊن مٿان مان به هلي آهيان،
 تون ۽ مان، هڪ واٽ جا مسافر آهيون...
 ها پر تو ۾ مون ۾ هڪ فرق آهي،
 فقط ايترو ته تون ڪنڌ هيٺ ڪري،
 صبر شڪر سان گذارو ڪندي آهين...
 اهو سوچيندي آهين ته سڀ ڪجهه
 تنهنجي قسمت آهي...

۽ مان اڪيون ڪولي، ڪنڌ مٿي ڪري،
هنن ڪنڊن ۽ تتل ٽانڊن مٿان هلندي آهيان...
مان ڏسندي آهيان ته اهي ڪنڊا ڪنهن وڇايا آهن...؟
هي تتل ٽانڊا منهنجي قسمت پر ڇو آهن...؟
مان ڏسان ٿي، مان سوچيان ٿي...
ان سوچ جا ڏنڀ مون وٽ آهن،
تنهنجا منهنجا درد ۽ پيڙائون هڪ جهڙيون آهن...
تون قسمت کي ميار ڏيئي صبر ٿي ڪرين...
مونکي صبر ڪرڻ کين اچي...
مان مقابلو نه ٿي ڪريان،
پر مون هٿيار به ڦٽا کين ڪيا آهن...

.....

منهنجي سائو بيٺي ڇو آهين...؟
ويهه منهنجي پر پر،
تون منهنجي پر پر ويهڻ کان چرڪين ٿي...؟
تون هر دور جي عورت آهين،
۽ مان اڄ جي عورت آهيان...
مان ڪڇان نه ٿي، مان وڙهان نه ٿي...
مان سوچيان ٿي، صرف سوچيان ٿي،
حق وٺي نه ٿي سگهان، ته حقن تان هٿ به نه ٿي ڪٽان،
مان فرض پورا ڪيا آهن، حقن جو دان ڪنهن کان
گهران...؟

مان رحم، همدردِي ۽ محبت جي هر جذبي کان،
 پاڻ کي مٿانهون ٿي سمجھان...
 رحم ۽ همدردِيءَ جو دان قبول نه آهي...
 محبت جي نانءَ پٺيان، خريدي ۽ وڪامي نه ٿي
 سگھان...

.....

منهنجي سائنٽ...
 تون حيرت وچان مون کي ڏسي رهي آهين...
 پر منهنجي ڀر ۾ ويھڻ کان چرڪين ٿي...؟
 تنهنجي، منهنجي وچ ۾ جيڪا وڇوٽي آ...
 تون اُن کي اورانگهي نه ٿي سگھين،
 مان هن دور جي عورت آهيان،
 علم واري معاشي طور مضبوط، طبيعت ۾ ارڙي،
 محبتن جي واٽ تي هلڻ واري...
 نفرتن جي انتها تائين پهچڻ واري...
 مان اڄ جي عورت آهيان...
 جيڪا ڏسي، سهي ۽ سوچي ٿي،
 جيڪا ٺٽي ٿي، پري ٿي، پروات نه ٿي مٽائي...
 ڏس مان تووت اڃان پيئي...
 تنهنجي صبر منهنجي ارڙائي...
 تنهنجا ڏک، منهنجا ڏک...
 سڀ ساڻ کڻي...
 هليا گڏجي، هڪ واٽ تي هلون...
 آهليا هڪ واٽ تي هلون...

ڪلڻ جي ڪٿا

توهان ڪلڻ ٿا...؟
 مون کي چريو ٿا سمجهو...!!
 توهان کي ڪلندو ڏسي،
 مون کي به ڪل اچي ويندي آهي،
 مان ڪلڻ ٿي...؟
 توهان حيران ٿا ٿيو...!!
 ڪلڻ منهنجو حق آ،
 روڻڻ منهنجو حق آ،
 اهي حق ڪسي سگهو ٿا؟
 شايد ڪڏهن به نه...

ڪجهه ورهيه اڳ،
 هڪ منهنجي جيڏڻ،
 ڏيندي هئي وڏا ٿهڪ،
 ڪنهن کي به ڪين،
 وڻندا هئا، اهي ٿهڪ...
 مان به هريل هئس خاموشيءَ تي،
 ڪير به ڪلندو هو،
 دل چوندِي هئي،
 لپاٽ هڻي ڪيانس،
 پر مان ڪجهه به ڪري نه سگهندي آهيان،

.....

ها ڳالهه ٿي ڪير جيڏل جي...
 جيڪا ڏيندي هئي وڏا تهڪ،
 لکيو هوم ڪيس هڪ خط...
 عجيب بي ڍنگو...
 آخر ۾ لکيو مانس،
 ڪلجان نه پڙهي هي خط،
 چو ته مون کي نفرت آ،
 وڏن تهڪن کان،
 جواب ۾ لکيائين...
 ماڻهو توکي چريو چوندا آهن...
 ظاهر آ انهن جي راءِ غلط ٿي نه ٿي سگهي...
 چري اسان وٽ تهڪن کان سواءِ.
 رکيو ئي ڇا آهي...؟

.....

اڄ ڪلهه مان به ڪلندي آهيان...!
 ايترا تهڪ ڏيندي آهيان...
 جو ڏسندڙ سوچيندا آهن...
 مان ڪهڙي ڳالهه تي ڪليس...؟
 توهان به ڪلوتا؟
 توهان کي ڪلندو ڏسي،
 مونکي به ڪل اچي ويندي آهي.

جھريل دل

وات ويندي،
 صدر دوا خاني جي اڳيان،
 هڪ گهر جي دريءَ مان،
 هڪ نبل ڪمزور چهري،
 سڏ ڪري مون کان پڇيو...!
 "وات از تائيم"...؟
 "ڪو اتر پاسٽ نائين"...
 مان تڪڙ مان اُن تي نظر وڌي،
 ۽ هلي ويس...
 ڪجهه ڏينهن کان پوءِ،
 اُن ئي رستي تي،
 پٺيان،
 ڪلهي تي رکيو
 ڪنهن هٿ...
 ڪنڌ ورائي ڏنر،
 اُهاڻي پوڙهي ڪر سڄن،
 منهن ۾ اٺيڪ گنج،
 ننڍڙيون گول اکيون...
 گوڏي تائين فراڪ پاتل،
 ڏاڍي پيار مان چيائين،
 "هاڻو آريو"؟

فائين، فائين،
 مان تڪڙ ۾ جواب ڏنو...
 مان اُت بيهي به نه سگهيس،
 تڪڙي تڪڙي هلي ويس،
 واٽ تي روئي به ڏنم،
 چو ته مان،
 اُن پوڙهيءَ جي اکين ۾،
 پيار ۽ پنهنجائپ وارو انداز،
 سهي نه سگهيس،
 جيءَ جُهري پيو...
 ڏک وڃان،
 دل ۾ چيم...
 اي پوڙهي،
 چو ڏنءُ مون کي پيار وڃان...؟
 ڇا ڪندس تنهنجي،
 هن پيار کي...؟
 دعا ڪر...
 مون کي اُهي پيار ڪن
 جن مون کي،
 نفرتن کان سوء،
 ڪجهه به ناهي ڏنو...!!

جنم، جنم جوسات

چوپيلا...؟

ڪنهن وساريل وجود جي ياد... !
 پڙڪو ڏيئي ٻاهر نڪري ايندي آهي...
 اڄ جڏهن عمر جي حد جذبن کان عاري آهي،
 اڄ تنهائي ۾ مان سوچيان ٿو ته...
 چوپيلا؟ هو؟ اڃانڪ ڪجهه سال اڳ،
 وات ويندي نظر اچي ويئي...
 ڪلٽي، ملٽي، سليڇي، سادرٽي...
 سندس تهڪن ۾ سُرهاڻ...
 هڪ نظر ۾ منهن جي دل،
 سالن جو سفر طءُ ڪري ويئي... !!
 اهو سڀ ڪجهه سوچڻ جي ضرورت ئي نه هئي،
 ته هو؟ ڪير آهي...؟
 پر دل يقين ڏياريو ته هو؟ منهنجي آهي...
 هنن رستن تي، هوائن جي تڙاڻ ۽ گرمائش ۾،
 گلن جي خوشبوءِ ۾، پکين جي آلاپن ۾...
 چانڊو ڪين راتين ۾، دل جي ڌڙڪڻن ۾...
 ڇڻ ته هو؟ هر وقت مونسان گڏ هئي... !!
 گڏ ته هئي مونسان، پر هئي ڪٿي...؟
 مون ته ڪانه ڏٺي، مون ته ڪانه ٻڌي...
 ها پر جڏهن سامهون اچي ويئي،

اُن وقت دل يقين سان چيو...
 هيءَ ته منهنجي آ...!!...؟
 منهنجين اکين کان اوجھل، اڻ ڏٺل، گم ٿيل...
 هيءَ مٿڙي هستي ته منهنجي آهي...
 دل لُچي ٿي، دل منجهي ٿي...
 پر ميجان ڪيئن...؟
 نه مون اڳ ڏٺي، نه مون اڳ ٻڌي...
 هن شهر جي دهشت واري ماحول ۾...
 جڏهن وات ويندي هو، نظر اچي ويئي،
 دل ۽ دماغ ٻنهي چيو تون منهنجي آهين...!!
 اُن کان اڳ اُن شهر جا اسان رهواسي...
 حيدرآباد شهر، تنهنجو منهنجو شهر...
 اُت تون به ساهه کڻندي هئين...
 اُت مان به ساهه کڻندو هوس...
 ڪن واٽن وٽان، آمهون سامهون،
 اوسي پاسي کان، لنگهيا هوندا سين...
 ٿي سگهي ٿو ڪنهن جاءِ تي،
 اجنبين وانگر چانهن به پيئي هوندي...
 آئس ڪريم به کاڌي هوندي...
 گاڏي کاتي جا پڪوڙا...
 هالاناڪي جي ڪڙهائي به کاڌي هوندي...
 بمبئي بيڪري جي ڪيڪن وٺڻ لاءِ...
 لائين ۾ اڳيان، پٺيان بيٺل به هوندا سين...

پر نه مون توکي سڃاتو، نه تو مونکي سڃاتو،
 اڄ هن عمر ۾،
 منهنجي دل جي دروازي تي،
 دستڪ ڏيئي گذري وڃڻ وارو تنهنجو وجود...!
 جهنگهڙي، تڙپائي، ماري ويو آهي...
 بس اهو سوچيندو آهيان،
 دل کي ريجھائڻ لاءِ،
 تو منهنجو وسري ويل.
 اڻ لکيل گيت آهيان...
 منهنجي لکيل،
 ڪنهن ست جو پڙاڏو آهيان...
 مون کان جدا گذارڻ واري...
 او منهنجي سائڻ...!
 هن جنم کان وٺي ايندڙ جنم تائين،
 تون منهنجي آهيان، تون منهنجي آهيان...؟

منهنجي زندگي

هڪ دفعو نه پر ڪيترائي دفعا،
 زندگيءَ جي ڊوڙ ۾،
 هارائي چڪي آهيان،
 زندگي اڳيان نڪري ٿي وڃي ۽ مان...
 زندگيءَ پويان چرين وانگر ڊوڙندي ٿي رهان...
 هيءَ زندگي جيڪا منهنجو سات نه ٿي ڏي،
 پر مان به سندس پيچون نه ٿي ڇڏيان...
 چري ته نه آهيان...؟
 مون جهڙا ته جيئن به نه چاهيندا آهين،
 ۽ مان زندگيءَ جي ڪيڊ ڊوڙندي ٿي وتان...!!
 وڪ، وڪ تي واسينگ آهين...!
 ڏک ڏيندڙ پنهنجا آهين...!
 آس پاس رهندڙن جون زمينداريون آهين،
 پنهنجي وجود جون ضرورتون به آهين،
 اڪيلاپ، اڪيلاپ، مونجهه، پريشاني...
 چئني طرف ڏٺو اٿم، منهنجو ڪير به ڪونهي...
 سوچيندي آهيان....
 اڄ زندهه رهڻ جي طاقت آهي...
 مقابلو ڪرڻ جي قوت آهي...

مونکي پنهنجي وجود سان همدردِي
۽ محبت آهي...
اُن محبت ۽ همدردِيءَ جي صليب تي،

مان زندگيءَ جو سفر طي ڪندي رهي آهيان،
ها پر اُن وقت....؟

جڏهن همت ۽ صحت جواب ڏيئي ويندي،
مان بيمار ٿي، مڙهي ٿي، لاغر ٿي...

عمر جي اُن حد وڃي پهچندس...
جڏهن منهنجي وجود ۾ اُتندڙ هر خواهش،
ننڍڙي ٻار وانگر انگل ڪندي...!

اُن وقت ڪير هوندو...؟
جيڪو اُن جا انگل پورا ڪندو...؟
اُن وقت ڪير هوندو...؟

جيڪو قرب مان پڇندو، خوش ته آهي؟
اُن وقت ڪير هوندو...؟

وارن ۾ تڏڙا ڪڍي نند ڪرائيندو...؟
شايد نه پر يقينن ڪير به نه هوندو...!

مان ۽ منهنجي دل...
جيڪا محبت ۽ احساس سان ڀريل آهي...
مان جنهن هر وقت غم ٿار ڪري...
خوش رهڻ سگهيو آهي...

مان اُن ويل به محبت ڪندس،
اُنهن، خاموشين ۽ تنهائين سان...
اُن موت کي به ڪلي ڪيڪاريندس...
جيڪو منهنجي روح کي...
جس ۾ مان ڪڍي اُڏائي ويندو...
مان اُن ڌرتيءَ کي به ڪلي ڪيڪاريندس،
جت منهنجو جسم...
مٽيءَ سان گڏجي مٽي ٿي ويندو...

پري وسامي ويل ميٺ بتي

هر وڏي سانحي کان پوءِ،
 اسان جي هٿن سان،
 پرندڙ هي ميٺ بتيون،
 هڪ وڏو سوال اُتارين ٿيون.
 هي پرندڙ ميٺ بتيون،
 جن کي اسان ٻاريون ٿا،
 هر سانحي کان پوءِ،
 مان به ٻاريون آهن،
 هي ميٺ بتيون.
 انهن کي ٻارڻ لاءِ،
 اسان کي وڏا جتن ڪرڻا پوندا آهن،
 گهڙي گهڙي ڪري پونديون آهن،
 اسان جي هٿن مان ڪري پونديون آهن.
 پري وسامي ٿيون وڃن هي ميٺ بتيون،
 وري به زوريءَ بيهاري،
 ٻاريون ٿا اسان هي ميٺ بتيون.
 اُن ڏينهن اتفاقي مان ڪٿي آيس،
 اها پري وسامي ويل ميٺ بتي.
 گهر اچي پرس مان ڪڍي غور سان ڏنم،
 اُن پري وسامي ويل ميٺ بتيءَ کي،

زوريءَ هٿ مان ڪري پئي ميٺ بتي.
 منهن جي دل دهلجي ويئي،
 وري هٿ ۾ ڪنير اُن ميٺ بتيءَ کي.
 غور سان ڏٺم ته،
 ڪيترائي سوال هئا اُن ميٺ بتيءَ ۾،
 سوال هئا ۽ سوالن پٺيان سوال هئا،
 جڙ ته چئي رهي هئي،
 اُها پري وسامي ويل ميٺ بتي.
 اي ڪمبخت انسانو،
 هٿ مارڻ لاءِ به باه جا اُلاڪين،
 ته احتجاج جي لاءِ به پرندڙ باه ڪڍي.
 هر وڏي سانحي کان پوءِ،
 ميٺ بتيون ٻاري، احتجاج ڪري،
 ڏک جو اظهار ڪري،
 پوءِ ٻانهن سيراندي ڪري،
 وڃي سمهي پوندا آهيو!
 جڙ وڏو فرض پورو ڪري آيا آهيو.
 وري ٿي وڃي تو ڪو وڏو سانحو،
 چرڪ ڀري وري سڀ اٿن ٿا،
 ڊوڙ پائين ٿا، جڙ وڏو مقابلو آهي،
 ڪوشش اها هوندي آهي ته،
 پريس ڪلب ۽ ٻين هندن تي،
 سڀ کان پهرين اسان پهچون،

ڏک وچان ميٺ بتيون ٻاريون،
 فيس بوڪ تي تصويرن لڳايون،
 اخبارن ۾ خبرون ڇپرايون.
 منهنجي هٿ ۾ رهجي ويل،
 پري وسامي ويل ميٺ بتيءَ جا،
 ٻيا به انيڪ سوال هئا،
 ها، پر هن سوال جو جواب،
 مون وٽ نه هيو:
 اي انسانو مان ته اوندھ ۾،
 روشني ڏيئي اوهان لاءِ واٽ کوليندي رهي آهيان،
 چو توهان مونکي ساڙي ٻاري،
 وڃي ٻانهن سيراندي ڪري،
 سمهي رهو ٿا،
 مونکي ان گناهه جي عيوض چو ٿا ساڙيو،
 جيڪو گناهه مون ڪيو ٿي نه آهي،
 همت اٿو ته انهن کي وڃي ساڙيو ۽ ماريو،
 جن ظلم جو بازار گرم ڪيو آهي،
 جن هي باهه جا پنيٽ ٻاريا آهن.

سنپالي ركيل पियार

سلطانہ وقاصیہء جي نالي

سرتي

سوسن مرزا

تون... مان،
ماٺ، ماٺ...
چپ، چپ...
چو واٽي تي بيٺا آهيون،
الائي چو؟
هاشايد...
سوچيون پيا...
پنهنجي جيون جي ناؤ،
تيز طوفاني،
ساگر جي آجهول ۾...!
۽ لهرن جا لوڏا...
جيون جي ناؤ کي،
پٽڻ کان ڏور...
گهڻو ڏور...
گهليو پيا وڃن...
پر پوءِ به...

تون ۽ مان...؟
ماڻ... چپ چاپ...
مجبور آهيون...
جيون جي ناؤ ۾،

ملاڪ پاڪستان
سگهڙين سٺ صفحو
26 اپريل 1974

سلطانہ وقاصیہ جی نالی

سرتی

نور المدی شاہ

سرتی توتہ چيو هو
جنهن سڀا ۾،
منهنجي لاءِ پريم ڪونهي،
انهيءَ سڀا ۾،
مان وسريل ڪهاڻي ٿيندس...!
اسان سڀيئي،
وسريل ڪهاڻي ته آهيون...؟
سرتي،
جي ڏواران ويهي نير لڙيون...؟
ته ڪير تهڪ ڏيئي،
پين کي پريائيندو...؟

پوڳ

هوجي ڪي پل اڳ،
اسان آڏو،
نير لائين،
پل پل سڏڪن،
ڪن کان پوءِ،
چون ته،
اسان،
پوڳ ڪيو هو.

ملال پاڪستان
سگهڙين ست صفحو
7 جنوري 1974

آڏو نڪر ٿر ۽ سلطانہ وقاصي

غوث پيرزادو

پٽائيءَ جي بيت،
 آڏو نڪر ٿر...
 متان روهه رتيون ٿيئن...
 جهڙي سلطانہ وقاصي...
 منهنجي شاعريءَ ۾،
 پيڙهه جو پهريون پتر رکي ٿي،
 سندس شاعريءَ جو مجموعو،
 مون سياري جي هڪ سرد
 ۽ اُداس رات ۾،
 پڙهي پورو ڪيو هو.
 لفظ لفظ اُماڙيءَ جهڙو،
 ۽ ورق ورق،
 هڪ اُپ ڦاڙيندڙ رڙهڻي،
 دوهاڻتيل درشن...
 سندس شعري مجموعي،
 ذهن سوچ،
 ۽ لوچ ۾،

هڪ جنبش پيدا ڪئي،
 ۽ هڪ مڇ ٻاري ڇڏيو
 شعري مجموعو ته ڇا هو...
 هڪ پئتي پيل سماج جي،
 عورت جي اُتم ڪٿا هئي،
 جيڪا تاحيات،
 جاگير درائي سماج جي.
 ڳچيءَ ۾ لعنت،
 جي طوق وانگر رهندي،

صوفين جو مزاج رکندڙ
 سلطان وقاسي...
 اها ليڪا آهي،
 جنهن اُن دور ۾،
 عورت جي آواز کي،
 پليٽ فارم ڏنو،
 جڏهن تمام گهٽ عورتون،
 پنهنجي وجود جي،
 دعوىٰ ڪري سگهيون پئي،
 ۽ اهڙي جرئت ڪري سگهيون پئي.

هن جو ڪوڙ
 قلمي پورهيو آهي،

هن پنهنجي ڪالمن ذريعي،
 سنڌي سماج جي تربيت ڪئي آهي،
 هيءَ سنڌي ادب جي،
 اها سنجيده ليکڪا آهي،
 جنهن کان اڄ تائين،
 اسان جي سنڌي ادب جو
 سماج به چرڪيل رهيو آهي،

سرٽيفڪيٽ ورهائيندڙن کي،
 هي مزاحمتي ڪردار،
 اکين ۾ کڻڪندو آهي.
 تنهن ڪري ئي اسٽيج تي ويهڻ،
 هن لاءِ معيوب آهي،
 انڪري،

اڳين سيٽن تي ويٺل نظر ايندي آهي،
 چو ته اسٽيجون،
 رٿائڻ پيو ڪريٽس، دلالن...!
 سياسي نعريوازن...!
 ۽ ادب دوستن لاءِ مخصوص ٿيل آهن...!

سونهن سوچ

زُبيده ميتلو

سڌ پڙاڏي

سونهن سوچ

جهڙن عنصرن

منجهان جُڙيل

هڪڙو وجود

جنهن منجهان

خلوص ۽ ادب جو

هڳاءُ اچي ٿو

مڪ ڪتاب مٿان لکيل

منزل

”سند يا“ (شڪارپور)

پنهنجي وجود کي

مان

کڻي ڪري...

صحرا صحرا

رُلندي رهيس

سرتي تون جو

ملي وٽيسءَ

۽ مونکي

پاڻ وٽ بيهاري

احساس ڏياريندو

ته

مان به ته سلطانه آهيان

بس اُن ڏينهن

کان پوءِ

هر منزل آسان ٿي پيئي آهي

(مڪ ڪتاب مٿان لکيل سٽون)

درد جو دروازو

عمر گذري ويئي
پر مان اڄ تائين
درد جو دروازو
بند نه ڪري سگهي آهيان
اڄ مان پاڻ ٻاهر نڪري
پير دردن کي
هاڻ بچيو ڇا آهي؟
بس هاڻ توهان سان
پڪي، دوستي
شڪر آ
ڪير ته مون سان گڏ آ
توهان جو ساٿ به
برداشت جي حد تائين

سارواں

ساجدہ وصال

Sarvaal
Sultana Vukassai

کونج اکیڈمی

ISBN # 978-969-9543-59-3

Rs. 500/-

پڙهندڙ نسل . پ ن

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لڙهندڙ نسل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻَ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:
انڌي ماءُ جڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ڪڙهندڙ، ٻرندڙ، چُرندڙ، ڪِرندڙ، اوسيئڙو ڪَندڙ، پاڙي، ڪاڻو، پاڇوڪڙ، ڪاوڙيل ۽ وڙهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سَگهجي ٿو، پَر اسان انهن سڀني وچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان ڪڍي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ٺاهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻَ، ويجهڻَ ۽ هِڪَ ٻئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نسل (پڻ) ڪا به تنظيم ناهي. اُن جو ڪو به صدر، عهديدار يا پايو وجهندڙ نه آهي. جيڪڏهن ڪو به شخص اهڙي دعويٰ ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو ڪوڙو آهي. نه ئي وري پڻ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو ته پڪ ڄاڻو ته اهو به ڪوڙو آهي.

جهڙيءَ طرح وڻن جا پڻ ساوا، گاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اهڙيءَ طرح پڙهندڙ نسل وارا پڻ به مختلف آهن ۽ هوندا. اهي ساڳئي ئي وقت اداس ۽ پڙهندڙ، ٻرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وڙهندڙ ۽ پڙهندڙ به ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾ پڻ ڪا خصوصي ۽ تالي لڳل Exclusive Club نه آهي.

ڪوشش اها هوندي ته پڻ جا سڀ ڪم ڪار سهڪاري ۽ رضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي ته ڪي ڪم اجرتي بنيادن تي به ٿين. اهڙي حالت ۾ پڻ پاڻ هڪٻئي جي مدد ڪرڻ جي اصول هيٺ ڏي وٺ ڪندا ۽ غير تجارتي non-commercial رهندا. پڻن پاران ڪتابن کي ڊجيٽائيز digitize ڪرڻ جي عمل مان ڪو به مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نه ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊجيٽائيز ڪرڻ کان پوءِ اهم مرحلو ورهائڻ distribution جو ٿيندو. اهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو ته ڀلي ڪمائي، رڳو پڻن سان اُن جو ڪو به لاڳاپو نه هوندو.

پڙهندڙ نسل . پڻ The Reading Generation

پَن ڪي ڪليل اڪرن ۾ صلاح ڏجي ٿي ته هو وَس پٽاندڙ وڌ
 ڪان وڌ ڪتاب خريد ڪري ڪتابن جي ليگڱن، ڇپائيندڙن ۽
 ڇاپيندڙن کي همٿائن. پر ساڳئي وقت علم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ
 کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪنهن به رُڪاوٽ کي نه مڃن.
 شيخ اياز علم، ڄاڻ، سمجھ ۽ ڏاهپ کي گيت، بيت، سٽ،
 پُڪار سان تشبيهه ڏيندي انهن سڀني کي بمن، گولين ۽ بارود
 جي مد مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو ته:

گيت به ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪرن ٿا.

... ..

جنن جنن ڄاڙ وڌي ٿي جڳ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ چُپن ٿا؛
 ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي منجهه پهڙ چُپن ٿا؛

... ..

ڪالهه هيا جي سُرخ گلن جيئن، اڄڪلهه نيلا پيلا آهن؛
 گيت به ڄڻ گوريلا آهن.....

... ..

هي بيت اٿي، هي بم- گولو،

جيڪي به ڪٽين، جيڪي به ڪٽين!

مون لاءِ ٻنهي ۾ فرق نه آ، هي بيت به بم جو ساٿي آ،

جنهن رڻ ۾ رات ڪيا راڙا، تنهن هڏ ۽ چم جو ساٿي آ -

ان حساب سان اڻڄاڻائي کي پاڻ تي اهو سوچي مڙهڻ ته
 ”هاڻي ويڙهه ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نه
 وڃايو“ نادانيءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪتابي ڪيڙن وانگر رڳو نصابي ڪتابن تائين محدود نه هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۽ سماجي حالتن تان نظر ڪڍي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻڄاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ سُئل جا پَنَ سڀني کي **ڇو، ڇا، ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بيان تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جواب ڳولڻ کي نه رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اڻٽر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان به پڙهڻ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي ان سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا، بس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون پاڪي پائي چيو ته ”منهنجا پاءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ.“
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)